

**Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Ústav regionálních a bezpečnostních věd**

**VÝVOJ REGIONÁLNÍCH DISPARIT A
IDENTIFIKACE PROBLÉMOVÝCH LOKALIT V
REGIONU**

Bc. Jana Vašatová

**Diplomová práce
2014**

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jana Vašatová**
Osobní číslo: **E11596**
Studijní program: **N6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Regionální rozvoj: Urbanismus**
Název tématu: **Vývoj regionálních disparit a identifikace problémových lokalit v regionu**
Zadávací katedra: **Ústav regionálních a bezpečnostních věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Včasná a přesná identifikace vznikajících regionálních disparit může zabránit rozšíření ekonomických, sociálních, ale i environmentálních problémů v regionu. Cílem diplomové práce je provést analýzu vybraného regionu. Pomocí dostupných nástrojů v něm nalézt problémové lokality a navrhnout opatření k minimalizaci dalšího prohlubování disparit.

Zásady:

- Rešerše odborné literatury a dalších pramenů.
- Stanovení cílů práce a hypotézy, volba metod.
- Region a regionální politika.
- Identifikace regionálních disparit ve vybraném regionu.
- Návrh opatření k omezení disparit v regionu.
- Formulace závěru.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: cca 50 stran

Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

- BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D.** Teorie regionálního rozvoje. 1. vyd., Praha: Karolinum, 2002. 211 s. ISBN 80-246-0384-5.
- JEŽEK, J.** Prostorová a regionální ekonomika. 2. vyd., Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 1999. ISBN 80-7082-575-8.
- MATOUŠKOVÁ, Z., MACHÁČEK, J., POSTRÁNECKÝ, J., TOTH, P.** Regionální a municipální ekonomika. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2000. ISBN 80-245-0052-3.
- PIKE, A., RODRIGUEZ-POSE, A., Tomaneym J.** Local and Regional Development. New York: Routledge, 2006. ISBN 10 0-203-00306-3.
- ŠILHÁNKOVÁ, V.** Teoretické přístupy k regionálnímu rozvoji. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2007. 129 s. ISBN 978-80-7395-019-4.
- WOKOUN, R.** Regionální rozvoj a jeho management v České republice. Praha: Oeconomica, 2007. 246 s. ISBN 978-80-245-1301-0.
- ŽÍTEK, V., KLÍMOVÁ, V.** Regionální politika. 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 2008. 106 s. ISBN 978-80-210-4761-7.

Vedoucí diplomové práce:

Ing. Martin Maštálka, Ph.D.

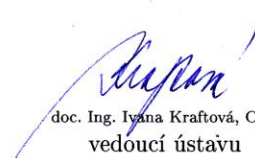
Ústav regionálních a bezpečnostních věd

Datum zadání diplomové práce: 1. října 2013

Termín odevzdání diplomové práce: 30. dubna 2014

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.
děkanka

L.S.

doc. Ing. Ivana Kraftová, CSc.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 1. října 2013

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako Školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 30.4. 2014

Bc. Jana Vašatová

PODĚKOVÁNÍ:

Tímto bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce Ing. Martinu Maštálkovi, Ph.D. za jeho odbornou pomoc, cenné rady a poskytnuté materiály, které mi pomohly při zpracování diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat mé rodině a přátelům, kteří mě podporovali po celou dobu mého studia.

ANOTACE

Práce je zaměřena na popis regionálních disparit, jejich charakteristiku a vlastnosti. Dále se zaměřuje na regionální politiku Portugalska jako celku, tak i na místní úrovni v podobě Azorských ostrovů. Regionální disparity jsou určeny pro autonomní region Azorských ostrovů. Je provedena analýza tohoto regionu s přihlédnutím k úrovni rozvinutí turismu a jeho vlivu na regionální disparity v tomto regionu. Disparity jsou zkoumány z hlediska územního, sociálního, ekonomického a environmentálního hlediska.

KLÍČOVÁ SLOVA

region, regionální disparity, regionální politika, Azorské ostrovy

TITLE

Regional disparities and their identification in the region

ANNOTATION

This work is focused on the description of regional disparities, their characteristics and properties. Further focuses on regional policy of Portugal as a whole, as well as at the local level in the form of the Azores. Regional disparities are designed for the autonomous regions of the Azores. There is made analysis of this region taking into account the level of development of tourism and its impact on regional disparities in the region. Disparities are analyzed in terms of territorial, social, economic and environmental context.

KEYWORDS

region, regional disparities, regional policy, Azores islands

OBSAH

ÚVOD	11
1. REGIONÁLNÍ DISPARITY	13
1.1 VZNIK REGIONÁLNÍCH DISPARIT.....	14
1.2 DĚLENÍ REGIONÁLNÍCH DISPARIT.....	16
1.3 HODNOTA A CHARAKTER DISPARIT.....	17
1.4 KLASIFIKACE REGIONÁLNÍCH DISPARIT.....	18
1.4.1 Materiální disparity.....	19
1.4.2 Nemateriální disparity.....	20
2. DISPARITY V TEORIÍCH REGIONÁLNÍHO ROZVOJE	22
2.1 LIBERÁLNÍ ENDOGENNÍ ROZVOJOVÝ PŘÍSTUP.....	22
2.2 KEYNESIÁNSKÝ EXOGENNÍ PŘÍSTUP K REGIONÁLNÍMU ROZVOJI.....	23
2.3 CENTRÁLNĚ ŘÍZENÉ PŘÍSTUPY.....	24
2.4 MODERNÍ NEO-ENDOGENNÍ PŘÍSTUPY.....	24
3. SFÉRA DISPARIT V REGIONU	25
3.1 EKONOMICKÁ SFÉRA DISPARIT.....	25
3.2 SOCIÁLNÍ SFÉRA DISPARIT.....	27
3.3 ÚZEMNÍ SFÉRA DISPARIT.....	29
3.4 ENVIRONMENTÁLNÍ SFÉRA DISPARIT.....	31
4. REGION A REGIONÁLNÍ POLITIKA	32
4.1 REGION A REGIONÁLNÍ POLITIKA EU.....	32
4.2 PORTUGALSKO.....	34
5. AZORSKÉ OSTROVY	43
6. ÚZEMNÍ DISPARITY	47
6.1 STRUKTURA REGIONU.....	47
6.2 DOPRAVNÍ INFRASTRUKTURA.....	55
6.3 TECHNICKÁ INFRASTRUKTURA.....	59
6.4 SWOT ANALÝZA A NÁVRH OPATŘENÍ.....	63
7. ENVIRONMENTÁLNÍ DISPARITY	66
7.1 SWOT ANALÝZA A NÁVRH OPATŘENÍ.....	69
8. SOCIÁLNÍ DISPARITY	71
8.1 OBYVATELSTVO.....	71
8.2 SOCIÁLNÍ VYBAVENOST.....	74
8.3 SOCIÁLNÍ PATOLOGIE.....	80
8.4 SWOT ANALÝZA A NÁVRH OPATŘENÍ.....	83
9. EKONOMICKÉ DISPARITY	85
9.1 EKONOMICKÁ STRUKTURA.....	91
9.2 EKONOMICKÝ A LIDSKÝ POTENCIÁL.....	95
ZÁVĚR	98
POUŽITÁ LITERATURA	100
SEZNAM PŘÍLOH	106

Seznam tabulek

Tabulka 1 Přehled úrovní klasifikace dle jednotlivých autorů	19
Tabulka 2 Struktura ekonomické sféry regionálních disparit.....	26
Tabulka 3 Struktura sociální sféry regionálních disparit.....	29
Tabulka 4 Struktura územní sféry regionálních disparit	30
Tabulka 5 Struktura environmentální sféry regionálních disparit.....	31
Tabulka 6 Základní charakteristiky Portugalské republiky.....	34
Tabulka 7 Základní charakteristiky ekonomického vývoje 2008 - 2012	36
Tabulka 8 Vývoj státního rozpočtu 2009 - 2012	37
Tabulka 9 Vztah HDP a zahraničního dluhu 2008 - 2012.....	38
Tabulka 10 Partneři zahraničního obchodu	39
Tabulka 11 Druh pomoci a teritorium	40
Tabulka 12 Vývoj investic mezi lety 2008 - 2012.....	41
Tabulka 13 Administrativní struktura regionu	47
Tabulka 14 Tabulka vývoj počtu obyvatelstva na jednotlivých ostrovech	48
Tabulka 15 Průměrné teploty a srážky na Azorských ostrovech v letech 1971-2010.....	54
Tabulka 16 Počet strávených dnů v nemocnici	76
Tabulka 17 Mezuregionální srovnání složení trestných činů v roce 2011	81
Tabulka 18 Vývoj počtu dopravních nehod během roku na jednotlivých ostrovech	82
Tabulka 19 Dopravní nehody s vážnými zraněními na jednotlivých ostrovech v 2013	82
Tabulka 20 Vývoj složení rozpočtu Azorských ostrovů	85
Tabulka 21 Podíl jednotlivých sektorů ekonomiky na tvorbě HPH mezi lety 2006 - 2009.....	88
Tabulka 22 Ekonomická struktura regionu – vývoj během let 1995 – 2012.....	89
Tabulka 23 Zastoupení sektorů ekonomiky.....	90
Tabulka 24 Vývoj aktivního obyvatelstva a nezaměstnanosti v letech 2010 - 2013.....	90
Tabulka 25 Mezuregionální srovnání v míře aktivity obyvatelstva a úrovni vzdělání	90
Tabulka 26 Složení vývozu mléčných výrobků a destinace.....	92
Tabulka 27 Složení ubytovací kapacity na Azorských ostrovech	94
Tabulka 28 Obsazenost ubytovacích kapacit na Azorských ostrovech.....	94

Seznam ilustrací

Obrázek 1 Zobrazení administrativního rozdělení Portugalska na regiony	35
Obrázek 2 Rozdělení Portugalské republiky na regiony úrovně NUTS II.	41
Obrázek 3 Azorské ostrovy	43
Obrázek 4 Hustota zalidnění na ostrově Sao Miguel	48
Obrázek 5 Naznačení vývoje obyvatelstva na jednotlivých ostrovech	49
Obrázek 6 Výšková členitost ostrova Sao Miguel	50
Obrázek 7 Mapa urbanizovaných ploch ostrova Sao Miguel.....	51
Obrázek 8 Mapa ostatních ostrovů a urbanizovaných oblastí	52
Obrázek 9 Mapa ostrova Sao Miguel a struktura využití ploch	53
Obrázek 10 Graf průměrného teplotního rozpětí během roku.....	55
Obrázek 11 Graf složení a vývoje letecké dopravy na Azorských ostrovech	56
Obrázek 12 Vývoj počtu odbavených pasažérů na hlavních ostrovech	56
Obrázek 13 Lodní trasy mezi ostrovy.....	57
Obrázek 14 Koncentrace osobní lodní dopravy	58
Obrázek 15 Graf zastoupení způsobů výroby energie na Azorských ostrovech v roce 2013 ..	60
Obrázek 16 Graf ostrovů nejnáročnějších na spotřebu vody.....	61
Obrázek 17 Rozdělení nejvíce náročných oblastí na spotřebu vody	61
Obrázek 18 Teritoriální rozložení vyprodukovaného komunálního odpadu/obyv.....	62
Obrázek 19 Produkce pevného městského odpadu pro jednotlivé ostrovy	63
Obrázek 20 Mapa rozložení a charakteru chráněných oblastí na ostrově Sao Miguel.....	68

Obrázek 21 Složení obyvatelstva dle věkové struktury.....	71
Obrázek 22 Složení obyvatelstva dle velikosti rodin	72
Obrázek 23 Graf bydliště v regionu dle velikosti rodiny na ostrově Sao Miguel	73
Obrázek 24 Graf rodinného stavu populace Azorských ostrovů.....	74
Obrázek 25 Graf úrovně vzdělanosti na Azorských ostrovech	75
Obrázek 26 Graf meziregionálního srovnání počtu lůžek/ 1000 obyvatel	77
Obrázek 27 Kartogram nehodovosti v meziregionálním srovnání.....	78
Obrázek 28 Kartogram meziregionálního srovnání v kardiovaskulárním onemocnění	78
Obrázek 29 Graf struktury zařízení volnočasových aktivit mezi 1996 - 2008.....	79
Obrázek 30 Mapa rozložení zařízení volnočasových aktivit na ostrově Sao Miguel.....	80
Obrázek 31 Graf Vývoje HDP mezi lety 1995 - 2012	86
Obrázek 32 Graf vývoje HDP/obyvatele mezi lety 1995 - 2012.....	86
Obrázek 33 Graf srovnání vývoje meziregionálního HDP/obyvatele	87
Obrázek 34 Graf vývoje HPH v běžných cenách v letech 1995 - 2012	88
Obrázek 35 Graf produkce mléka na Azorských ostrovech	91
Obrázek 36 Produkce hovězího masa a zastoupení ostrovů na vývozu	92
Obrázek 37 Podíl ostrovů na vývozu vylovených ryb.....	93
Obrázek 38 Graf vývoje složení národností turistů mezi lety 2005 - 2012.....	95

SEZNAM ZKRATEK

EU - Evropská unie

RA dos Açores - autonomní region Azorské ostrovy

RA Madeira - autonomní region Madeira

ÚVOD

S rozrůstáním Evropské unie o nové členské státy s různými úrovněmi rozvoje se stává problematika disparit v regionálním rozvoji stále více diskutovaným jevem. Včasné zachycení těchto odlišností může zabránit rozšíření ekonomických, sociálních, ale i environmentálních problémů v regionu. Co jsou to vlastně disparity, regionální disparity, jak je lze chápat, co si pod nimi představit a jaké mají příčiny, jsou tedy velice žádoucí otázky.

Regionální disparity poukazují na rozdílnosti mezi regiony, ať už v ekonomických souvislostech, sociálních oblastech, územních i environmentálních aspektech. Tyto pilíře udržitelného rozvoje nabývají na rovnocenné důležitosti. Dlouhodobé výkyvy v těchto oblastech mohou mít za následek ovlivnění stability regionu jako celku, proto je důležité se studiu regionálních disparit věnovat. Identifikovat problémové lokality, vyhodnocovat disparity a přijímat taková opatření, aby byly na jedné straně nežádoucí regionální disparity zmírňovány a na straně druhé žádoucí rozdílnosti posilovány. Díky tomu, že jednotlivé regiony jsou součástí větších ekonomických celků, mohou svým vývojem mít vliv na vývoj okolních územních celků – států i nadnárodních společenství.

Cílem diplomové práce je provést analýzu vybraného regionu, pomocí dostupných nástrojů v něm nalézt problémové lokality a navrhnout opatření k minimalizaci dalšího prohlubování disparit. V tomto případě se práce zaměřuje na situaci na Azorských ostrovech - autonomním regionu Portugalska. V této práci bude provedena analýza Azorských ostrovů, vývoj jednotlivých regionálních ukazatelů a jejich geografické umístění v regionu a následně i určení silných a slabých stránek příležitostí i hrozeb pro budoucí vývoj této oblasti.

Tato práce se nejprve zabývá charakteristikou disparit, jejich definicí a různými teoretickými pohledy na disparity v regionálních teoriích a jak k nim přistupuje odborná literatura. Dále je zde přiblížena problematika regionu a regionální politiky s přihlédnutím k regionální politice Evropské unie. Další část této práce se zabývá charakteristikou ekonomické situace Portugalska, jakožto základny, ze které vychází hlavní směry vývoje autonomních Azorských ostrovů.

V kapitolách věnovaných Azorským ostrovům se tato práce zabývá charakteristikou tohoto regionu. Identifikace regionálních disparit je provedena ve čtyřech základních úrovních –

v územní, environmentální, sociální a ekonomické sféře. Je proveden popis jednotlivých problémových lokalit a jejich umístění v regionu. Následně pomocí SWOT analýzy je provedeno zhodnocení jak problémových a ohrožených oblastí, tak i vyzdvižení konkurenčních výhod a příležitostí budoucího rozvoje této ostrovní ekonomiky. Dále je v této práci zahrnut návrh opatření na zmírnění identifikovaných problémových lokalit.

1. REGIONÁLNÍ DISPARITY

Pojem disparita je jednou z hlavních náplní této práce, proto je nutné nejdříve vysvětlit, co se pod tímto pojmem skrývá. V soudobé literatuře je možné najít několik podob a charakteristik tohoto pojmu. Jako příklad uvádím některé z nich:

Ve slovníku cizích slov je uvedena tato definice pojmu disparita: "disparita = nerovnost, různost či rozdílnost". [28]

Pro potřeby této práce je nutné tuto definice specifikovat blíže. Podrobnější specifikaci problematiky disparit v regionálním rozvoji může poskytnout například vysvětlení v podání Ministerstva pro místní rozvoj, které uvádí regionální disparity jako „*neodůvodněné regionální rozdíly v úrovni ekonomického, sociálního a ekologického rozvoje regionů či rozdíly vyvolané subjektivní lidskou činností, nikoliv rozdíly vzniklé z objektivních příčin, například na základě přírodních podmínek*". Disparitu tedy můžeme vnímat nejčastěji jako nežádoucí jev, který je zapotřebí řešit. Je třeba si ale uvědomit, že disparity lze chápat i v pozitivním slova smyslu z pohledu silných stránek regionu, komparativních výhod, které mohou být nadále využity pro rozvoj daného území. Proto si ministerstvo klade otázku, zda by se měl pojem disparita omezovat pouze na negativní jevy, či by se měla regionální politika všeobecně zabývat i jevy pozitivními. [47]

V další odborné literatuře je disparita definována jako rozdílnost, či nerovnost znaků, jejichž identifikace a komparace má nějaký racionální smysl, ať už poznávací, psychologický, sociální, ekonomický nebo podobný. Znaků a procesů, které mají jednoznačné umístění v území a které se zároveň vyskytují ve dvou a více entitách dané územní struktury. Pokud se tedy definuje pojem disparita v obecním neutrálním měřítku, může být na ni nahlíženo z několika úrovní [12]. Některé rozdílnosti nebude možné ani žádoucí zmírňovat, jiné rozdílnosti bude naopak možné i žádoucí ovlivňovat [9]. Při pozorování vzniku disparit dochází k nerovnoměrnému vývoji společenských subjektů a jejich částí, jejichž následkem je již zmíněný nepoměr ve vývoji. Tento vývoj se odehrává v čase a prostoru a předmětem jsou vztahy, které se odehrávají ve společenských subjektech, fungujících na určitých sociálně-ekonomických podmínkách. Tyto okolnosti a neurčitosti v nahlížení na tuto problematiku vyžadují komplexní pohled na věc. Je nutné na problematiku disparit nahlížet jako na složitý systém. To znamená, že místo klasického pohledu na disparity pouze z ekonomického hlediska, je potřebné zahrnout do pohledu i další zkoumané dimenze. Těmito dalšími okruhy, které mají vliv na regionální disparity a regionální politiku vůbec jsou například sociální,

územní, politicko-správní, krajinně-ekologické, institucionální, civilizačně-infrastrukturní a sociálně-prostorové aspekty. [5]

Z pohledu jiných autorů obsahuje definice disparit několik proměnných, jejichž naplněním je možné konkretizovat tento pojem:

- určit, co disparita způsobuje a její vliv na rozvoj,
- čeho se disparita týká, tzn. identifikovat konkrétní oblasti zájmu,
- určit kým a odkud je disparita řešitelná v rámci území (např. příslušné správní struktury).[10]

1.1. Vznik regionálních disparit

Regionální disparity ovlivňuje celá řada faktorů, které je možné rozdělit na primární a sekundární. [9] K tomuto rozdělení příčin vzniku regionálních disparit se přiklání i další autoři. Mezi primární faktory patří následující:

- relativně nízká mobilita pracovní síly, která je způsobena tím, že pracovníci nejsou schopni reagovat na změny ve mzdách okamžitě (reagují se zpožděním za poptávkou). Tímto se vytvářejí deformace v příjmech, které jsou v případě ostrovních ekonomik významné, neboť podmínky pro mobilitu jsou zde velice omezené,
- relativně nízká mobilita kapitálu způsobená silnou rigiditou v reakci na změny ve výrobních nákladech,
- geografické faktory, čili umístění regionu může přinést nevýhody i výhody. Příkladem negativního vlivu geografického umístění mohou být například nadprůměrné dopravní náklady, omezený přístup k velkým centrům se specifickými službami či nízké přírodní vybavení pro ekonomický rozvoj (horské oblasti, oblasti se špatným půdním fondem). Na druhé straně existují regiony, které mohou ze svého přírodního bohatství těžit (uhlí, nafta, vodní zásoby),
- ekonomická struktura regionů - díky své ekonomické struktuře mohou regiony zaměřené na aktivity utlumující svou činnost trpět vyšší nezaměstnaností například, zatímco regiony zaměřené na rozvíjející se odvětví (bankovníctví, turismus, spotřební průmysl) mohou z této výhody těžit,

- mezi další a neposlední faktory, které ovlivňují regionální disparity, patří neodmyslitelně institucionální faktory, jako je úroveň centralizace a decentralizace státních institucí, územní uspořádání, psychologické faktory či politická rozhodnutí.

Sekundární faktory nerovnoměrného rozvoje jednotlivých území vyplývají z již zmíněných primárních faktorů a přispívají k dalšímu prohlubování regionálních rozdílů. K sekundárním faktorům patří například vnější ekonomika, demografická situace, rigidita nákladů a cen, faktory prostředí a další:

- vnější ekonomika ovlivňuje příliv nových investic do regionu, podmínky na stranách celních úřadů, dopravní a technickou infrastrukturu,
- demografická situace - v demografickém měřítku mají na regionální disparity vliv například úroveň vzdělanosti obyvatelstva na venkově s porovnáním úrovně vzdělanosti ve městě, rozdílné přírůstky obyvatelstva a mnoho dalších,
- rigidita nákladů a cen - existence určitých setrvačných sil, které mají vliv na přizpůsobování trhů změnám v nabídce a poptávce,
- faktory prostředí, které určují celkový image, jaký určitý region má oproti ostatním regionům. Pozitivní image je důležitým místním faktorem pro příliv nových investic a odvětví do regionu,
- mezi další faktory, které mají vliv na vznik regionálních disparit, patří například rozdíl v inovacích v regionu, diference v průmyslovém a sociálním prostředí.[24]

Obdobné stanovisko na tvorbu disparit zaujímá i Žitek a Klímová [27], kteří uvádějí, že současná regionální ekonomie řadí mezi hlavní příčiny regionálních disparit: přírodní podmínky, demografickou situaci, ekonomickou strukturu, relativně nízkou mobilitu pracovních sil a kapitálu, nepružnost nákladů a cen, institucionální faktory, politická rozhodnutí a psychologické faktory.

Výše uvedené faktory je zapotřebí ještě doplnit, že rozdílná úroveň regionů vede k následujícím účinkům mezi regiony navzájem. Zpětnovazební nežádoucí účinky, kterými mohou trpět chudé regiony ve vztahu k bohatým regionům, kdy expanzivní chování jednoho regionu má za následek negativní efekt na okolní chudší regiony. Dále odstředivé žádoucí účinky, ze kterých naopak chudší regiony získávají výhody ze vztahu s bohatšími regiony. Je tedy žádoucí, aby odstředivý efekt převyšoval zpětnovazební účinky. [12]

Dále je možné rozeznat dvě dimenze vzniku disparit:

- samovolně vznikající disparity - spontánní disparity, ke kterým patří především disparity vyvolané geografickými asymetrickými šoky, jako jsou například povodně, kalamity, vichřice apod.
- disparity vznikající činností člověka - takové regionální disparity, které člověk vyvolal svou ekonomickou činností, politickými vlivy, vnější ekonomickou situací a pod. [12]

1.2. Dělení regionálních disparit

Regionální disparity mohou ve své podstatě mít podobu jak hmotných, tak nehmotných regionálních disparit. Disparity, které se odrážejí v realitě a bývají spojeny s indikátory, které je možno měřit, se nazývají regionální disparity s hmotnou podstatou. Mezi objektivní indikátory patří například takové indikátory získávané pomocí statistik. Subjektivní indikátory se stanovují předem a informace o nich se získávají pomocí šetření. Lze se setkat s disparitami, které mají svůj odraz v myslích občanů (zpravidla jsou spojeny s měkkými lokalizačními faktory) a řadí se mezi ně například kvalita sociálního a životního prostředí.

Regionální disparity lze obecně rozdělit také na pozitivní a negativní a to díky odlišnému pohledu na ně. Negativní disparity jsou chápány jako slabé stránky regionu a představují klíčové zranitelnosti, které mohou být způsobeny chybějícími zdroji či chybějícími schopnostmi. Pozitivní disparity jsou na druhé straně charakterizovány jako silné stránky či komparativní a konkurenční výhody, které jsou způsobeny unikátními a hodnotnými zdroji či unikátními schopnostmi.[12]

Při zkoumání negativních disparit jde především o zjišťování, v čem jednotlivé subjekty v rámci uvedené množiny zaostávají. Pod množinou, která se zkoumá si lze představit stát, zemi, region, kraj, obec, podnik a další. Sledují se negativní, nežádoucí změny a jaký mají vliv na systémové změny struktury a chování regionu (sledovaného celku) jako takového. Tento přístup v současnosti převládá a označuje se často jako "disparitní přístup". Toto pojetí by se dalo přirovnat k teorii slabých stránek regionu, které mohou ve své konečné podobě vyústit až v zásadní zranitelnosti daného regionu - ty mohou spočívat například v chybějících zdrojích, schopnostech a způsobilostech optimálně využívat dostupné zdroje.[9]

Pohled na řešení regionálních disparit z pozitivní stránky je dosud méně používaným postupem. Zdroje, které svou existencí a rozvojem přispívají obecně k růstu regionu – lze je

chápat jako silné stránky regionu. Jedná se o takové rozdílnosti, které by naopak bylo žádoucí podporovat a rozšiřovat.[12] Podle dalších autorů mohou být pozitivní regionální disparity motorem rozvoje a zdrojem komparativní výhody. Region tedy měl využít šance a mobilizovat místní zdroje za účelem zlepšení kvality života lidí jakožto výsledku tohoto rozvoje.[15]

1.3. Hodnota a charakter disparit

Znalost a pochopení informační hodnoty, kterou regionální disparity představují je nenahraditelná pro správné zacházení s těmito údaji, informacemi o regionu. Znalost, do jaké míry přinášejí nové poznání, v jaké směru by mohlo být toto poznání dále použito, je klíčovým aspektem informační hodnoty disparit. Pro uživatele mohou mít tyto informace charakter poznávací, rozhodovací, motivační a operační. [9]

Poznávací hodnota disparit spočívá v tom, že rozšiřuje informovanost uživatele, informuje uživatele o širším kontextu zkoumaných znaků a to bez nějakého konkrétního požadavku na další využití těchto informací. Může se jednat o čisté zvýšení stavu poznání - porovnávání rozvoje zemí, rozdílnosti ve vývoji určitých částí světa atd. Vyhodnocení informací o regionálních disparitách zvyšují všeobecně znalosti regionálního managementu, občanů i odborné veřejnosti o regionu samotném - jeho postavení mezi ostatními regiony daného státu, či většího nadnárodního celku (například v Evropské unii). Jedná se o informace o tom, jaká je celková životní úroveň v regionu z pohledu sociálního, ekonomického i životního prostředí, jaké vyhlídky nabízí daný region svým občanům do budoucna.[12]

Poskytnutí informací pro rozhodování je další důležitou součástí regionálních disparit a důvod pro jejich sběr. Jejich vyhodnocení je nejčastějším východiskem pro tvorbu regionálních programů a strategií, rozhodnutí o alokaci investic či identifikace ekonomických subjektů k dlouhodobé spolupráci v regionu. Zpravidla se jedná o dlouhodobá a střednědobá rozhodnutí regionálního managementu. Velice důležitou součástí v rozhodovací rovině je postihnouti relevantních disparit, které mají klíčový význam pro daný region na úrovni strategického či taktického rozhodování. Právě tyto dvě vlastnosti podněcují příjemce informací k určité činnosti a motivuje je k určitému způsobu jednání. V tomto případě se může jednat například o vyhledání lokalit pro kvalitní bydlení, umístění rozvojových investic, či vyhledání a rozvoj turistických aktivit v území. Motivační charakter informací má za následek zpravidla vyvolání určitého chování, které mají obvykle dlouhodobý charakter. Nejčastěji se jedná o orientaci dlouhodobých aktivit regionu. Pro uživatele informací uvnitř

regionu se jedná o rozhodnutí, zda v regionu zůstat, udržovat zde ekonomické aktivity či je nadále rozvíjet. Pro subjekty vně region může jít o to, zda se do regionu přestěhovat, zda zde umístit své ekonomické činnosti, zda tento region představuje komparativní výhody oproti jiným regionům.[9]

Operační hodnotou disparit je míněn takový charakter, který vyvolá okamžité jednání na vzniklou situaci, změnu. Tyto disparity přimějí uživatele informací k bezprostřednímu jednání a to za cílem dosažení okamžitého výsledku v krátkém časovém měřítku. Může se jednat například o intervence vlády do soukromého sektoru, rychlý nárůst migrace obyvatelstva z regionu nebo do regionu, skokový nárůst nezaměstnanosti v regionu (v případě výpadku dominantních zaměstnavatelů) či například konfliktní situace s nepřizpůsobivými skupinami obyvatelstva. Je ovšem třeba mít na paměti, že hranice mezi jednotlivými formami využití těchto měření je neostrá a tedy, že způsoby využití se mohou překrývat. Potom i rozdílná informační hodnota není reprezentována zcela rozdílnými indikátory. Jedná se o situace, které vznikají bezprostředně v reálním čase a je zapotřebí na ně reagovat urychleně. Jedná se zde spíše způsob vyhodnocení a to z pohledu věcného, časového, velikosti míry rizika atd.[9]

1.4. Klasifikace regionálních disparit

Klasifikací se rozumí hierarchicky uspořádané třídění určitých znaků demografických, sociálních či ekonomických jevů a procesů. Třídění sleduje návaznost od obecnějšího k podrobnějšímu. Jevy a procesy jsou zpravidla uspořádány do tříd a podtříd, kdy vyšší stupeň hierarchie se rozkládá na podrobnější nižší stupně. Na regionální disparity lze z tohoto hlediska nahlížet z:

- vertikální perspektivy - disparity se mění v souladu s geografickým měřítkem. Pokud se sledují disparity v kontextu různých geografických rámců či měřítek (svět, Evropa, národ - země, region, obec) dostaví se nakonec rozdílný pohled na míru těchto disparit. Se snižováním územního měřítka mají disparity tendenci se zvyšovat.
- horizontální perspektivy, které souvisí s jejich věcnou sférou výskytu. Tato perspektiva zahrnuje jak materiální, tak nemateriální disparity.[9]

Při stanovování geografických úrovní regionálních disparit by se měly respektovat určité zásady. Za prvé by se vyhodnocení regionálních disparit mělo provádět pro administrativně vymezení územní celky, s tou podmínkou, že tomto vymezeném území bude existovat orgán

schopný v určitých mezích tyto disparity ovlivňovat. Za druhé je důležité si uvědomit, že výběr úrovně sledování disparit je vždy ovlivněn metodikou statistického sledování indikátorů, které se v současnosti používá.

Horizontální perspektiva regionálních disparit:

- materiální disparity
 - sociální
 - ekonomické
 - geografické
 - environmentální
- nemateriální disparity
 - sociální
 - ekonomické
 - geografické
 - environmentální [12]

1.4.1. *MATERIÁLNÍ DISPARITY*

Následující Tabulka uvádí praktický příklad klasifikace materiálních disparit jak uvádí někteří autoři.

Tabulka 1 Přehled úrovní klasifikace dle jednotlivých autorů

Sféra výskytu	Úroveň klasifikace			
	Wishlade, Youill (1997)	Molle (2007)	Hampl, Blažek, Žížalová (2008)	Kutscherauer a kol. (2009)
sociální	Nezaměstnanost Struktura nezaměstnanosti Trendy zaměstnanosti Budoucí zaměstnanost Aktivní obyvatelstvo Kvalifikace Příjem Životní podmínky Demografické trendy	Nezaměstnanost Úroveň vzdělání Migrace a segregace Sociální exkluze Sociální ochrana	Lidský kapitál Sociální kapitál Tradice a kultura	Obyvatelstvo Sociální vybavenost Sociální patologie

ekonomická	HDP na obyvatele Daň z příjmu Průmyslová struktura Infrastruktura Ekonomický výhled	Průmyslová struktura Specializace a koncentrace Přímé zahraniční investice Pohyb průmyslových odvětví	Kapitál Technologická vyspělost Úroveň technické infrastruktury	Ekonomický potenciál Ekonomická struktura Rozvojový potenciál Lidský potenciál
územní	Přístupnost na trhy Klima Hustota obyvatelstva Změna populace	Přístupnost na trhy Přístup ke znalostem a inovacím Problémy hranic	Přírodní podmínky a zdroje Polohové poměry Sociogeografická intenzita	Fyzickogeografický potenciál Životní a přírodní prostředí Dopravní infrastruktura Technická infrastruktura

Zdroj: zpracováno dle [26; 17; 7; 13]

1.4.2. NEMATERIÁLNÍ DISPARITY

Tyto disparity lze také jinak nazývat mentální disparity. Představují takovou skupinu disparit, která existuje v myšlenkách obyvatelstva, proto tyto disparity nemohou být často spojovány s měřitelnými indikátory. Nemateriální disparity se vyznačují spíše ordinalistickými vlastnostmi, na rozdíl od materiálních disparit, které jsou charakterizovány kardinalistickými atributy a tudíž je lze spolehlivě měřit. Skutečnost, že nemateriální disparity není možné plně měřit, neomezuje schopnost jednotlivých subjektů sestavit pořadí prostorových preferencí vyvozené právě od těchto disparit s nemateriálním charakterem. Tento pojem by se dal dále specifikovat jako takzvané měkké lokalizační faktory.[9] Mezi tyto faktory lze zařadit například image daného území, neboli pověst, jakou region má v očích obyvatelstva. Image regionu se projevuje jak navenek, tak i zpětně dovnitř. Pověst regionu určuje postoje a chování subjektů ekonomických, sociálních či politických vně regionu. Vnitřně se formuje postoj a vnímání regionu samotnými obyvateli daného regionu. Pozitivní (či negativní) image má jednoznačně vliv na budoucnost regionu, jelikož je odrazem reálného světa v hlavách obyvatelstva.

Nemateriální sociální disparity se též vztahují k tomu, jakým způsobem vnímají obyvatelé kvalitu života, sociální nerovnosti a životní úroveň. Odraz těchto postojů je možné zachytit v tzv. Mentálních mapách v sociální sféře.

Ekonomické nemateriální disparity se týkají rozdílů ve vnímání výkonnosti ekonomiky s ohledem na její strukturu, rozvojový a lidský potenciál. Mentální mapy ve sféře ekonomické je tedy možné odvíjet od reputace, která je spojena s vnímáním prostředí jako prosperujících (či neprosperujících, problémových).

Územní disparity v nemateriálním pojetí jsou taktéž spojeny s geografickými, přírodními, dopravními a technickými podmínkami (jako materiální územní disparity), přičemž postoje obyvatelstva se tentokrát promítají do posuzování území jako více (či méně) atraktivního. Intenzita a vnímání těchto disparit je ovlivněna závažností daného problému z celospolečenského hlediska, tak i stupněm vyspělosti daného státu. Váhy, které jsou přisuzovány jednotlivým faktorům, závisí neobyčejně na prostorové a časové diferenciaci a celospolečenskému kontextu. [12]

Je možné také regionální disparity místo do tří okruhů rozdělit do čtyř okruhů a to na ekonomické, fyzické, sociální a environmentální, kde je složka životního prostředí vyčleněna. Přitom všechny tyto oblasti se navzájem ovlivňují a jsou provázané. [10]

2. DISPARITY V TEORIÍCH REGIONÁLNÍHO ROZVOJE

S rostoucím množstvím teorií regionálního rozvoje se jednotlivé teorie od sebe navzájem liší nejen samotným pojetím regionálního rozvoje, tak i vymezením hlavních aktérů, identifikováním hlavních mechanismů rozvoje i doporučeními pro samotnou tvorbu regionálních politik. Přesto nelze najít všeobecně akceptovatelnou teorii regionálního rozvoje. Veškeré teorie jsou, anebo byly poznamenány sociálně-ekonomickými paradigmaty, které byly platné pro dané období vzniku teorií. Dále měly vliv na tvorbu teorií o regionálním rozvoji a regionálních disparitách zkušenosti politiků, rozvojové teorie z předchozích období, či pociťované sociální a hospodářské potřeby. Lze identifikovat čtyři základní přístupy k vývoji:

- liberální endogenně rozvojový přístup
- exogenní keynesiánský přístup
- marxisticko-socialistický přístup
- moderní neo-endogenní přístup [12]

2.1. Liberální endogenní rozvojový přístup

Z širšího hlediska lze tento přístup zařadit pod liberální hospodářsko-politickou koncepci, která spatřuje východisko rozvoje v nerušeném působení tržních sil. Jakékoliv zásahy ze strany státu jsou chápány jako nepatřičné. Podle této teorie je možné alokovat optimálně zdroje díky cenovému mechanismu a konkurenčnímu prostředí. Současně dochází podle zastánců této teorie i k nejlepšímu uspokojení preferencí spotřebitelů. Dochází k sledování individuálních zájmů jedinců a to právě přináší užitek celému hospodářství. [12] Podle jiných autorů by stát měl zasahovat až tehdy, když jsou ohroženy samotné atributy tržního systému (fungující tržní prostředí a peněžní oběh). Regionální disparity byly dle tohoto přístupu pouze dočasným jevem. Tato teorie jejich existenci nepředpokládala. Makroekonomická situace a technologie byly považovány za neměnné, tedy bez vlivu na utváření nerovnoměrného stavu. Je důležité zmínit, že řada pozdějších teorií inspirovaných neoklasickým a liberálním přístupem se snaží tyto nedostatky eliminovat a tvrdí, že z dlouhodobé perspektivy by měly být regionální disparity eliminovány. Tato teorie byla uznávána až do velké hospodářské krize v 30. letech 20. století, jež podle této teorie neměla vůbec nastat. Tato krize otevřela možnosti jiným ekonomickým směrům a regionálním politikám. [11]

2.2. Keynesiánský exogenní přístup k regionálnímu rozvoji

Tento přístup je založen na práci J. M. Keynese, který ukázal na vliv agregátní poptávky na tržní rovnováhu. V dalších teoriích autoři tuto myšlenku dále rozvinuli. Po druhé světové válce zájem o řešení sociálně-ekonomických meziregionálních disparit ještě stoupl, neboť se začalo více volat po státních zásazích do ekonomiky. Mezi základní cíle keynesiánské koncepce patří plná zaměstnanost, regulace agregátní poptávky, podpora hospodářského růstu a upřednostnění fiskálních nástrojů. Keynesiánské teorie se orientují především na kratší časové období, v němž dochází také k nárůstu inflace a vnější nerovnováhy. Na rozdíl od liberálního pojetí regionálního rozvoje, nerovnosti mezi regiony začaly být vnímány jako reálný problém v této době. Mezi typický neokeynesiánský přístup k regionálnímu rozvoji patří koncepce polarizace – autora Francoise Perrouxe, který tvrdí, že hospodářský růst nevzniká rovnoměrně, nýbrž má základ v tzv. motorické jednotce¹. Tato motorická jednotka tak může pohánět rozvoj celého hospodářství. Podle tohoto autora se impulsy přenášejí především prostřednictvím inovací a realizací externích a interních úspor.[19]

Tuto teorii obohatili další autoři o regionální dimenzi. Připouští se, že mohou fungovat mechanismy, které působí v ekonomice konvergenčním způsobem, avšak také, že existují souvislosti, které mohou tuto odchylku od rovnováhy ještě zesílit. Meziregionální disparity se tak začínají dostávat do širšího podvědomí. Dále je upozorňováno na další efekty, které vedou k dalšímu prostorovému rozšiřování impulsů (rozšiřující efekty, prosakující efekty, stahující efekty a polarizační efekty). Pozitivní dopad (rozšiřující a prosakující efekty) vede k přenosu pozitivních impulsů do okolního prostoru například prostřednictvím subdodavatelů z okolních regionů do růstového odvětví) Naproti tomu pak stahující a polarizační efekty způsobují, že pozitivní rozvojový impuls se v ostatních regionech projeví jako negativní (odchod kvalifikovaných pracovníků do regionu s hnacím odvětvím). V těchto situacích je důležité, zda převažují efekty rozšiřující, či stahující.[8; 18] Na tyto teorie pak dále navázaly teorie pólů růstu a rozvoje, modely centrum – periferie. Přestože keynesiánci zastávali pravidlo státních zásahů jako nevyhnutelných, uznávali, že koordinace aktivit prostřednictvím trhu zůstává i nadále hlavním mechanismem chodu ekonomiky.

¹ Motorická jednotka – odvětví hospodářství, které vykazuje nadprůměrný růst a díky meziregionálním vazbám může ovlivňovat ostatní odvětví.

2.3. Centrálně řízené přístupy

Selhání tržního mechanismu při řešení sociálních a ekonomických problémů považovaly hospodářské koncepce vycházející s marxisticko-socialistických idejí za absolutní. Tržní mechanismy byly tak nahrazeny příkazovým systémem, kdy stát byl považován za univerzálního správce celé ekonomiky, jež reguloval svými centrálními plány. V praxi tyto plány vyvolávaly takový efekt, že podniky maximalizovaly vstupy a minimalizovaly výstupy – naprostý opak tržního chování, což vedlo k výrazným nerovnováhám na trhu. Nejen, že celostátní nabídka i poptávka byla plánovaná, existovala i izolace vnitřního trhu od trhů světových, což prohlubovalo celkovou nerovnováhu ještě víc.[12]

2.4. Moderní neo-endogenní přístupy

Současné přístupy k regionálním politikám jsou do značné míry metodologicky roztržštěné – existuje značné množství vymezení hlavních aktérů, mechanismů regionálního rozvoje, doporučení pro praktickou regionální politiku atd. Teorie flexibilní specializace spatřuje hlavní příčiny meziregionálních rozdílů ve formálních a neformálních institucích a zdůrazňují význam malých a středních podniků.[20] Teorie výrobních okrsků považuje za základ úspěchu kvalitní sociálně-kulturní a institucionální struktury, jako i networking malých a středně velkých firem.[1; 2] Dosud nejmladší teorií je teorie učících se regionů. Rozhodujícím prvkem této teorie je proces učení se jak v praxi, tak užíváním, hledáním, či spoluprací. Důležitá je schopnost aktérů regionálního rozvoje se učit a přijímat nové technologie, postupy a získávat nové informace. Veškeré tyto mladé teorie se snaží o aktivizaci vnitřního potenciálu území, přičemž je vynaložena snaha o zapojení (spoluúčasť) dotčeného území do financování. V dalším vývoji v přístupu k regionálním disparitám se dostalo určité změny oproti historii. Mluví se více o předcházení extrémním rozdílům, místo o vyrovnávání rozdílů mezi regiony. Dostavil se i nový atribut přisuzovaný regionálním disparitám – motivační atribut regionálních disparit, kdy se pozornost zaměřuje na úspěšné regiony, jež mají sloužit jako vzorový příklad, kterým se mohou pomalu rozvíjející se regiony inspirovat při tvorbě vlastních rozvojových kroků.[4; 14; 21]

3. SFÉRA DISPARIT V REGIONU

Členění regionálních disparit podle sféry výskytu je předmětem zájmu různých autorů. Jak již bylo řečeno dříve, regionální disparity lze zkoumat ze tří základních hledisek. Z hlediska sociální sféry, ekonomické sféry a územní sféry. [9]

V této práci je environmentální sféra vyčleněna zvlášť, neboť je to další možnost pohledu na problematiku, která má pro tuto práci svou váhu.

3.1. Ekonomická sféra disparit

Ekonomická výkonnost regionu je jedním z klíčových ukazatelů pro srovnání úrovně mezi jednotlivými regiony a také pro hodnocení jeho současné úrovně, perspektiv budoucího vývoje a pozici ekonomické sféry v identifikaci a hodnocení regionálních disparit.

Ekonomický potenciál

Nejužívanějším indikátorem výkonnosti ekonomiky v daném regionu je hrubý domácí produkt (HDP), který poskytuje základní vstupní informaci o regionu a jehož základě lze odvodit další charakteristiky regionu. Zachycení tohoto vývoje v čase se používá přepočtení této hladiny ve stálých cenách a pro meziregionální srovnání se pak uvádí přepočtení HDP na obyvatele. Mezi další indikátory výkonnosti ekonomiky lze použít přidanou hodnotu a daňovou vytíženost (jejich přepočtení na obyvatele, respektive k velikosti hrubého domácího produktu udává dostatečný obraz o relacích mezi regiony). Zachycení ukazatele regionálního HDP může být ovšem problematické, neboť se nebere v úvahu dojížděka do zaměstnání (určuje se podle místa trvalého bydliště), což může v konečném důsledku mít za následek nadhodnocení HDP na obyvatele v regionech s velkými centry. Produktivitu práce v regionu lze charakterizovat nejlépe jednotkovými náklady práce, jež udávají průměrnou výši nákladů na jednotku výstupu – možnost meziregionálního srovnání. Vnější vztahy charakterizují exportní výkonnost subjektů regionu, a která odvětví v regionu jsou jeho největšími nositeli.

Ekonomická struktura a rozvojový potenciál

Diverzifikace v odvětvové struktuře a stabilita subjektů je hraje důležitou roli v ekonomické struktuře. Struktura podle subjektů umožňuje hodnotit regiony z různých úhlů pohledu na ekonomickou činnost regionu – pružnost reakce na ekonomické změny, rozdělení subjektů podle převažující formy činnosti, podle skupin odvětví, podle počtu zaměstnanců atd. Při posuzování efektivnosti pomoci zaostávajícím regionům se stává jedním

z rozhodujících aspektů rozvojový potenciál regionu. Sleduje se jednak hledisko dlouhodobé (vytváření podmínek pro vědu, výzkum a vývoj) tak i hledisko střednědobé (zájem o region u zahraničních investorů).

Lidský potenciál

Lidský potenciál a jeho úroveň patří mezi hlavní hnací zdroje ekonomiky. Pro meziregionální srovnávání je možné použít informace o počtu aktivního obyvatelstva v regionu, jeho věkovou a vzdělanostní strukturu, situaci na trhu práce, která je měřena pomocí úrovně zaměstnanosti a nezaměstnanosti. Ekonomický potenciál aktivního obyvatelstva lze sledovat prostřednictvím věkové struktury obyvatelstva i strukturou pracovní síly z hlediska dosaženého stupně vzdělání. Zaměstnanost je možné v regionu sledovat z různých hledisek – podle sektorů ekonomiky, odvětví, celkovým počtem zaměstnanců či podíly na celkové zaměstnanosti regionu. Pro sledování disparit v oblasti nezaměstnanosti lze použít nejen indikátory míry registrované nezaměstnanosti. Lze využít i další charakteristiky jako například dlouhodobou nezaměstnanost, počet uchazečů na jedno volné místo a strukturu uchazečů o práci podle věku či vzdělání. V poslední době také nabyl na významu aspekt mobility. S postupující globalizací se tyto informace sbírají nejen pro srovnání dojížděky do práce, ale i pro sledování migrace a počet cizinců.[12]

Tabulka 2 Struktura ekonomické sféry regionálních disparit

sféra	celek	deskriptor
ekonomická sféra	ekonomický potenciál	výkonnost ekonomiky produktivita vnější vztahy
	ekonomická struktura	odvětvová struktura struktura dle subjektů
	rozvojový potenciál	věda a výzkum zahraniční kapitál investice
	lidský potenciál	aktivní obyvatelstvo zaměstnanost nezaměstnanost mobilita

Zdroj: upraveno dle [12]

3.2. Sociální sféra disparit

Oddělit od sebe informace o ekonomických a sociálních faktorech je v teorii i praxi často zcela nemožné, neboť kvalita života v regionu je ovlivněna mnoha faktory, jež se navzájem často podmiňují a záleží na úhlu pohledu, který pro daný účel převažuje. Sociální sféra vytváří podmínky pro podnikání, jež je základním znakem životní úrovně a celkového sociálního klimatu v regionu.

Obyvatelstvo

V sociální sféře jsou základními charakteristikami informace o obyvatelstvu, které je základním subjektem všech aktivit v regionu. Je tedy zapotřebí v tomto ohledu uspokojovat sociální potřeby obyvatelstva. Informace, které lze získat k porozumění složení obyvatelstva v regionu jsou například charakteristiky věkové struktury populace (vztah ke vzdělávacím potřebám, trhu práce). Například proces stárnutí obyvatelstva umožňuje nahlédnout do budoucnosti regionu tím, že se zvyšujícím se věkem bude potřeba dbát více na dosažitelnost zdravotních služeb, změn týkajících se bydlení atd. Zde lze použít indikátory indexu stáří a průměrného věku. Dále je možno sledovat informace o zdravotním stavu obyvatelstva jako jsou například informace týkající se výskytu závažných onemocnění, průměrné procento pracovní neschopnosti, úmrtí obyvatel v kraji atd. Dalším důležitým měřítkem jsou informace o vzdělanosti obyvatelstva v kraji, kde se sleduje především nejvyšší dosažené vzdělání, neboť vzdělání nepřímo ovlivňuje kvalitu života. Dalším faktorem, který ovlivňuje kvalitu života obyvatelstva je jeho životní úroveň. Tento pojem zahrnuje spoustu jevů jako například velikost příjmů, hodnotu majetku, spotřebu, rozsah a způsob užití volného času a kvalitu životního prostředí. V tomto ohledu lze sledovat velikost příjmů, či čistý disponibilní důchod, dostupnost služeb, kvalitu životního prostředí a další.

Sociální vybavenost

Nezbytnou podmínkou pro zabezpečení základních práv občanů, jako je právo na bydlení, na zdravotní péči a na vzdělání, je představováno sociální infrastrukturou (sociální vybaveností regionu). Poskytuje také podmínky pro uskutečňování volnočasových aktivit. Lze do této kategorie zařadit zdravotnictví, školství, sociální služby, kulturu, sport a bydlení. V těchto oblastech je možné nalézt nespočet disparit, u kterých je vhodné vyhodnocovat jejich vývoj, často ovšem je výběr těchto indikátorů závislý na individuálních preferencích a jejich široké škále. Tento výběr lze zúžit na menší počet indikátorů nejvýznamnějších pro danou oblast. V oblasti zdravotnictví lze vztažením k počtu obyvatel regionu měřit počet lékařů,

počet stomatologických ordinací či počet lůžek v nemocnici. Co se týče školství a vzdělání je dobré sledovat obsazenost tříd v regionu pro veškeré regionální, církevní i soukromé školy (mateřské, základní, střední). Pro sledování obsazenosti univerzit je potřeba brát v úvahu přesah hranic kraje jejich spádovostí. Z tohoto hlediska je dobré sledovat množství studijních příležitostí v regionu (podíl studujících na vysokých školách v regionu z celkového počtu studujících v daném státu). Další součástí sociální vybavenosti je sledování disparit v sociálních službách, které je zaměřeno na sledování počtu míst v zařízeních sociální péče vzhledem k počtu obyvatel žijících v regionu. Co se týče kulturní a sportovní vybavenosti je dobré sledovat síť veřejných knihoven, středisek pro volný čas dětí a mládeže, sportovních zařízení celkem v relaci k počtu obyvatel daného regionu.

Sociální patologie

Ne všechny aktivity obyvatelstva v regionu přispívají k jeho lepšímu rozvoji, některé životní podmínky jsou doprovázeny jevy, které naopak přispívají ke snižování spokojenosti obyvatelstva, oslabují míru legitimacy veřejné správy a zvyšují veřejné rozpočty. Do tohoto celku lze zařadit ohrožení chudobou, kriminalitu a nehodovost. Chudoba má neodmyslitelný vliv na objem a výši vyplácených sociálních dávek, ale může být také impulsem pro zvýšení kriminality, proto je dobré sledovat podíl domácností s čistým měsíčním příjmem pod úrovní životního minima a míru chudoby. Nejen míra chudoby má vliv na kvalitu života a podmínky pro podnikání v kraji. Existují rozdíly i v počtu a závažnosti trestných činů. Pro potřeby sledování disparit je vhodné sledovat počet zjištěných trestných činů připadajících na počet obyvatel, neboť větší podrobnosti o páchaných činech je obtížné dosáhnout vzhledem k omezenosti veřejných informací. Dalším aspektem, který je třeba sledovat zvláště v poslední době s narůstající nehodovostí, je počet dopravních nehod na počet obyvatel a s přihlédnutím na délku silnic v regionu. [12]

Tabulka 3 Struktura sociální sféry regionálních disparit

sféra	celek	deskriptor
sociální sféra	obyvatelstvo	věková struktura zdravotní stav vzdělání životní úroveň migrace
	sociální vybavenost	zdravotnictví školství sociální služby kultura sport bydlení
	sociální patologie	ohrožení chudobou kriminalita nehodovost

Zdroj: upraveno dle [12]

3.3. Územní sféra disparit

V územní sféře disparit lze postihnout fyzicko-geografický potenciál území a popsat takové oblasti disparit regionu jako jsou například technická infrastruktura, dopravní infrastruktura a životní prostředí. Tyto disparity tak doplňují prvky spojené s fyzicko-geografickým charakterem území a napomáhají dokreslit některé charakteristiky ekonomických a sociálních disparit.

Struktura regionu

Informace o struktuře regionu (nadmořská výška, rozloha, podíl zemědělské půdy atd.) vyjadřují potenciál území, jež je ze své podstaty víceméně neměnný, a tudíž disparity patří zde do kategorie minimálně ovlivnitelných, či neovlivnitelných. Z druhé strany potenciál území významně ovlivňuje hospodářskou činnost v regionu tak, jako i sociální podmínky v regionu. Strukturu regionu a intenzitu osídlení, jež jsou charakterizovány především počtem obcí, měst a příměstského obyvatelstva, vyjadřuje podíl městského obyvatelstva, rozloha obce a celková hustota obyvatelstva v regionu. Indikátory, které vyjadřují členitost území jsou například nadmořská výška a výšková členitost. Základní charakteristiky rozlohy území a struktury území jsou zastavěné plochy, podíl zemské půdy, podíl lesní půdy a podíl lesů na obyvatele. Klimatické poměry jsou charakterizovány informacemi o teplotě a srážkách.

Dopravní infrastruktura

S postupující globalizací roste význam kvalitní dopravní infrastruktury, která je limitujícím faktorem rozvoje národního hospodářství a regionálního rozvoje, protože ovlivňuje mobilitu výrobních faktorů (rostoucí mobilita obyvatel, růst významu individuální dopravy, zajištění dodávek zboží atd.). Indikátory dopravní infrastruktury jsou zaměřeny především na existenci dopravních sítí, úroveň dopravní obsluhy, vybavenost území příslušnými prvky této infrastruktury. Pozemní komunikace lze hodnotit hustotou dálnic a rychlostních komunikací, lze je doplnit a charakteristiky hustoty ostatních běžných komunikací. Délkou silnic se dá nepřímo usuzovat o vytíženosti komunikací v jednotlivých regionech, pakliže na jedno vozidlo existuje méně délky komunikací než v jiném regionu. Letecká doprava představuje významný prvek dopravní infrastruktury, význam je dán především počtem letišť.

Dopravní obsluha a technická infrastruktura

Dopravní obsluha je spojena s pohybem obyvatelstva například za prací, za vzděláním, obchodem, kulturou i sportem. Nezastupitelné místo v dopravní službě má jak individuální doprava s rozšířením vlastnictví osobního automobilu, tak i hromadná doprava a integrované dopravní systémy.

Mezi indikátory, které vyjadřují vybavenost území prvky technické infrastruktury, patří například deskriptory vodního hospodářství (zásobování vodou, napojení na kanalizaci), elektrické energie (hustota sítí v regionu, celkový rozsah, druhy vedení) a deskriptory o zásobování plynem (indikátor počtu plynofikovaných obcí). [12]

Tabulka 4 Struktura územní sféry regionálních disparit

sféra	celek	deskriptor
územní sféra	struktura regionu	podíl městského obyvatelstva rozloha obce celková hustota obyvatelstva v regionu nadmořská výška výšková členitost zastavěné plochy podíl zemědělské půdy podíl lesní půdy podíl lesů na obyvatele klimatické poměry

	dopravní infrastruktura	pozemní komunikace dopravní obsluha lodní doprava letecká doprava
	dopravní obsluha	integrované dopravní systémy
	technická infrastruktura	vodní hospodářství elektrická energie zásobování plynem

Zdroj: upraveno dle [12]

3.4. Environmentální sféra disparit

Disparity v životním prostředí mají svou hmotnou podstatu, odrážejí skutečný stav a mohou být měřitelné objektivními i subjektivními indikátory. Zaměřují se především na problematiku ovzduší a nakládání s odpady (vyskytují se disparity i v kvalitě vod, intenzitě a druhích poškození lesních porostů, intenzitě přeměny krajinného rázu atd.).

Z charakteru přírody v daném regionu je možné srovnat jednotlivé regiony v oblasti čerpaných a potencionálních přírodních zdrojů a v oblasti perspektivy a chování těchto regionů k biodiverzitě na vlastním území (množství a charakter zakládáných, či existujících chráněných území, národních parků, chráněných krajinných oblastí, oblastí soustavy NATURY 2000). Lze srovnávat regiony dle množství vytěženého dřeva, zalesňováním, kvalitou lesních porostů, kvality vod a vývoje produkovaného a vypouštěného znečištění, kvalitou povrchových i podzemních vod, kvalitou a biodiverzitě podmořského života a pobřeží. [12]

Tabulka 5 Struktura environmentální sféry regionálních disparit

sféra	celek	deskriptor
environmentální sféra	životní prostředí	ovzduší odpady
	charakter přírody	příroda a biodiverzita

Zdroj: upraveno dle [12]

4. REGION A REGIONÁLNÍ POLITIKA

V předchozích kapitolách se celkem často zmiňuje pojem region a jelikož se tato práce zaměřuje na charakteristiku disparit na Portugalských ostrovech Azorách, je nutné se podívat na postoj Portugalské vlády k definici regionu, regionálnímu rozvoji a regionální politice.

4.1. Region a regionální politika EU

Pojem region je základním termínem v regionální politice. Všeobecná encyklopedie Diderot definuje region jako část zemského povrchu, která má určité typické znaky. Dále také uvádí, že existují dva druhy regionů - region fyzicko-geografický, který je vymezen na základě fyzicko-geografických znaků (například reliéf, klima, půdní vrstva, vodstvo atd.) a je značně homogenní, a pak region sociálně-geografický, který je vymezen na základě relativně uzavřených prostorových vztahů (jedná se zejména o dojížděku a vztah mezi střediskem a zázemím).[3] Dle tohoto zdroje se tedy regionem rozumí určitý typ teritoria (fyzický prostor) se stejnými geografickými vlastnostmi. Lze se setkat i s jinými přístupy k definici regionu.

Definice zahrnující ekonomické hledisko zohledňují společné výrobní vzorce, tržní vazby, směr ekonomické závislosti nebo povahu trhu práce. Funkcionální definice kladou naopak důraz na sociální vztahy, interakce, kulturní a jazyková kritéria, či sociální komunikace (lze sem zahrnout například rekreaci, cestování, způsoby trávení volného času). Z pohledu institucionálního se za region považuje institucionální struktura, která vznikla historicky přirozeným vývojem, či byla vytvořena uměle s určitým vztahem k administrativě vyššího celku. [37]

Evropská unie má v současné době 27 členů a dohromady tyto státy tvoří společenství o 493 milionech občanů a 271 regionech, mezi kterými existují nezanedbatelné rozdíly v hospodářské i sociální sféře. Přibližně v každém čtvrtém regionu je HDP/obyvatele nižší než je průměr EU – 27. Hlavním cílem Evropské unie je tady podporovat hospodářskou a sociální soudržnost jednotlivých regionů. [56]

Portugalská republika je součástí Evropské unie od roku 1986 a tak tedy i regionální politika této země sleduje regionální politiku evropské unie. Pod obecnou definicí regionální politiky si lze představit takovou součást státní politiky, která ovlivňuje rozmístění hlavních ekonomických aktivit a jejich zdrojů ať už na celém území státu, či jen v jeho části (regionu). Tato politika zahrnuje opatření k zajištění růstu ekonomické aktivity v územích, kde je vysoká

míra nezaměstnanosti a menší naděje na přirozený vývoj ekonomického růstu. Na druhé straně tato politika a její opatření také slouží ke kontrole území s nadměrným ekonomickým růstem.[6]

Podle dalších autorů: „*Regionální politika představuje všechny veřejné intervence vedoucí ke zlepšení geografického rozdělení ekonomických činností, respektive se pokouší napravit určité prostorové důsledky volné tržní ekonomiky ve smyslu dosažení dvou vzájemně závislých cílů: ekonomického růstu a zlepšení sociálního rozdělení ekonomických efektů*“. [25]

Další používaná definice vysvětluje regionální politiku jako soubor opatření, díky nimž má v konečném důsledku dojít ke zmírnění a odstranění rozdílů v ekonomickém vývoji jednotlivých regionů. [16]

Cílem regionální politiky EU je tedy investování do vytváření pracovních míst, konkurenceschopnosti, hospodářského růstu, zlepšování kvality života a udržitelného rozvoje. Regionální politika tak ukazuje na solidaritu s méně rozvinutými regiony, jelikož nejvíce soustředěné prostředky se vynakládají na oblasti a sektory, které by mohly zaznamenat největší efekt – a tím i narušit některé z nejdůležitějších principů EU. V současném plánovacím období 2014 – 2020 se EU chce zaměřit svou politikou na podporu malých a středních podniků, výzkum a inovace, životní prostředí, zlepšení přístupu k digitálním technologiím, úsporu energie a změnu klimatu, rozvoj dopravního spojení s odlehlými regiony atd. [56]

Pro potřeby mezinárodního a národního srovnání a především také pro statistické účely je důležité uvést především klasifikaci teritoriálních jednotek NUTS (zkratka z francouzského „Nomenclature des Unites Territoriales Statistique“, nebo anglického „Nomenclature of Units for Territorial Statistics“ – Statistické územní jednotky Evropské unie nebo „statistické regiony EU“). Jedná se o územní celky vytvořené pro statistické účely Eurostatu pro porovnání ekonomických ukazatelů členských zemí EU, kde tyto statistické územní jednotky ovšem zároveň respektují i tradiční regionální uspořádání jednotlivých členských států.

Evropská unie definuje několik typů regionů ve své regionální politice. Konvergenční regiony jsou regiony s HDP / obyvatelé nižším než 75% průměru průměrného HDP/obyvatel v EU-25. Konvergenční regiony jsou regiony způsobilé pro financování z Evropského fondu pro regionální rozvoj (ERDF), Fondu soudržnosti a Evropského sociálního fondu (ESF). Tyto regiony představují asi 82% z celkového rozpočtu politiky soudržnosti. Dalším regionem jsou tzv „phasing-out“ regiony: s HDP na osobu více než 75 % průměru EU-25, ale méně než

75 % průměru EU-15 a tzv. „phasing-in“ regiony: s HDP na osobu méně než 75 % průměru EU-15 (v období 2000-2006), ale více než 75 % průměru EU-15 (v období 2007-2013). Posledním regionem definovaným v regionální politice EU jsou regiony konkurenceschopnosti a zaměstnanosti, které se vztahují na všechny ostatní regiony EU. [44]

4.2. Portugalsko

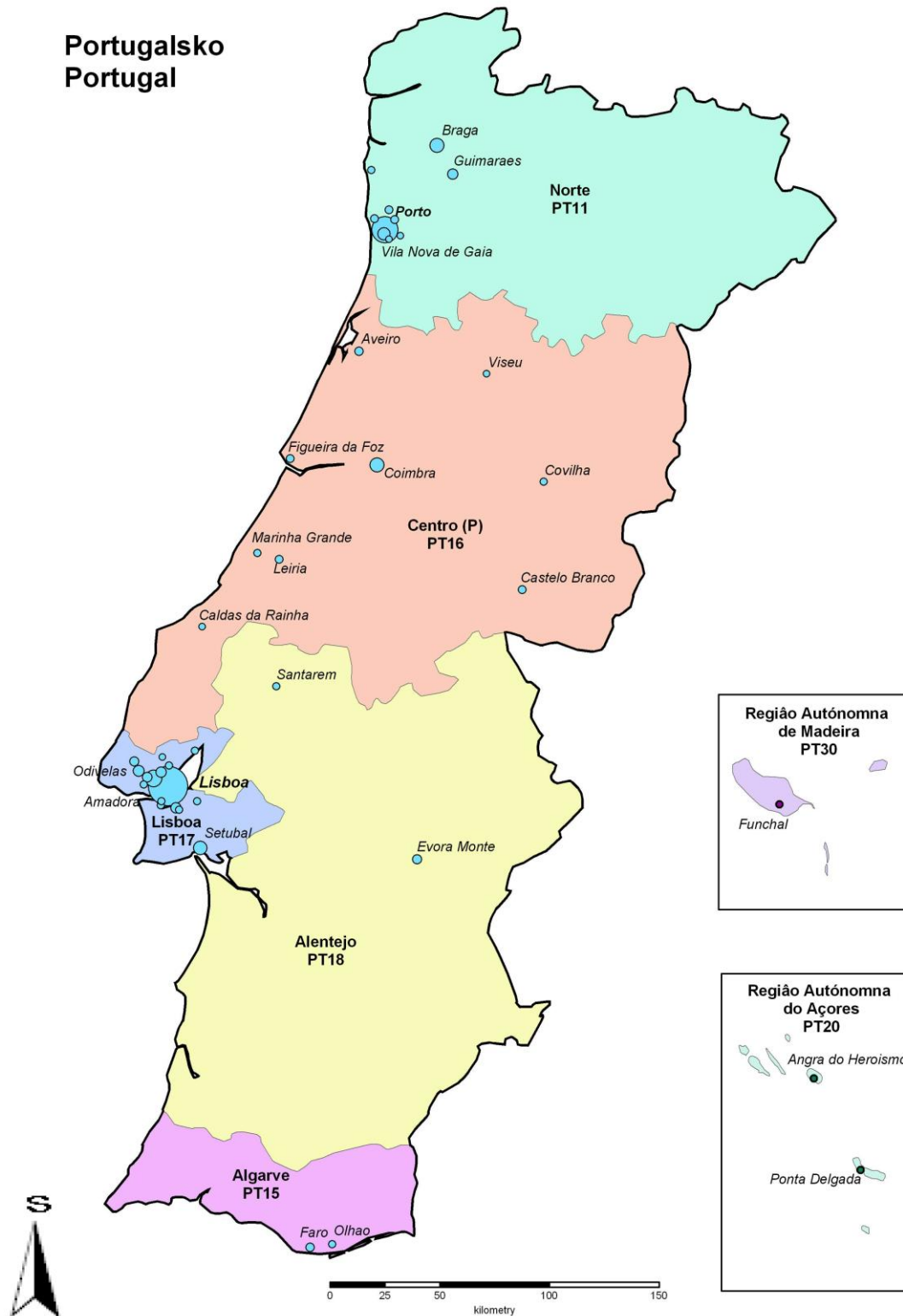
Portugalsko se nachází na Pyrenejském poloostrově a sousedí z východní strany se Španělskem a ze západní strany je obklopeno Atlantickým oceánem.

Tabulka 6 Základní charakteristiky Portugalské republiky

Název státu	Portugalská republika
Rozloha	92 082 km ²
Počet obyvatel	10 562 178 (2011)
Hustota osídlení	114,5 obyvatel na km ²
Národnostní složení	portugalci a cca 443 tis. příslušníků jiných národností (oficiálně z Brazílie, Ukrajiny, Kapverdské republiky a Rumunska)
Náboženské vyznání	94% katolické 4% jiné (protestantské, muslimské, hinduistické, židovské) 2% bez vyznání
Úřední jazyk	portugalština (další používané - francouzština, španělština, angličtina)
Administrativní členění	18 okresů a 2 autonomní oblasti (Madeira a Azorské ostrovy)
Hlavní město	hl. město Lisabon další velká města Porto, Braga, Amadora, Coimbra a Setúbal
Peněžní jednotka	euro

Zdroj: upraveno dle [48; 31]

**Portugalsko
Portugal**

Obrázek 1 Zobrazení administrativního rozdělení Portugalska na regiony

Zdroj:[34]

Portugalsko je parlamentní republikou s demokratickým systémem, který se v Portugalsku usadil v roce 1974. V čele státu stojí prezident, který je volen přímou volbou. Zákonodárnou mocí se představuje Shromáždění republiky (Assembleia da República - parlament) v čele s předsedou. Výkonnou moc zastupuje vláda v čele s premiérem. Portugalský parlament se skládá z jedné komory a má 230 poslanců, v jejichž čele stojí předseda volený členy parlamentu na čtyřleté období. Kromě parlamentu existují ještě dvě regionální shromáždění na ostrově Madeira a na Azorských ostrovech. Vláda je tvořena ministerským předsedou, ministry, státními tajemníky a případně státními podtajemníky. Vláda je také dále charakterizována tím, že může mít jednoho nebo více místopředsedů. Další důležitou složkou systému je Ústavní soud (Tribunal Constitucional), který má 13 členů, z nichž deset volí parlament a zbylí tři jsou vybráni zvolenými deseti. Předsedu si členové volí mezi sebou a jeho volební období je dvouleté s možností znovuzvolení. Nejvyšší v soustavě soudů (aniž by bylo dotčeno postavení Ústavního soudu) je Nejvyšší soudní dvůr (Supremo Tribunal de Justiça), který tvoří 13 soudců, z nichž deset je jmenováno parlamentem, a ti potom zvolí další tři. Mandát do Nejvyššího soudního dvora je šestiletý a předseda je volen z řad jeho členů. Zahraniční politika Portugalska zahrnuje hlavní priority:

- účast na evropské integraci představovaná členstvím v Evropské unii od roku 1986
- členství v NATO reprezentuje pevné transatlantické vazby
- úzké vztahy s bývalými koloniemi a ostatními portugalsky hovořícími zeměmi (podmíněno společným jazykem i společnou historií)
- dále je Portugalsko členem více než 90 důležitých organizací mezinárodního charakteru (OSN, Shengenský prostor)

Tabulka 7 Základní charakteristiky ekonomického vývoje 2008 - 2012

Ukazatel	2008	2009	2010	2011	2012
HDP v mld. EUR	166,5	164,9	172,7	171,9	165,4
HDP/obyv. v EUR	15.452	15.039	15.238	15.068	14.800
míra inflace %	2,1	2,6	1,4	3,7	2,8
míra nezaměst. %	7,8	9,5	10,8	12,7	15,7

Zdroj: vlastní zpracování [45]

Ekonomický vývoj Portugalska prochází v posledních letech těžkou zkouškou. Přetrvávající ekonomická krize a snahy vlády převrátit nepříznivý vývoj veřejných financí byly na každodenním programu. Vláda i nadále prováděla dílčí reformy, ke kterým se zavázala v roce 2011 v memorandu s věřitelkou Troikou (EK, ECB, MMF), jež poskytla Portugalsku pomoc ve výši 78 mld. eur. Pozitivní hodnocení vývoje bylo přerušeno v roce 2012 – propad HDP, propad domácí spotřeby, snížená dynamika exportu, stávky v přístavech a u národního leteckého dopravce TAP Air Portugal. Na ne příliš pozitivním výsledku se i kromě recese v eurozóně podepsalo meziroční snížení investiční aktivity (z 24,1% v roce 2011 na 2,6% v roce 2012) a snížení soukromé spotřeby, která tvoří v Portugalsku významnou část HDP (63,6%). Tato vleklá ekonomická krize se podepsala na úrovni nezaměstnanosti v regionech – průměrná nezaměstnanost se vyšplhala v roce 2012 k 15,7% a nejtěživějším problémem i nadále zůstává nezaměstnanost mladých lidí do 25 let (meziroční nárůst mezi roky 2011, kdy činila 30,1%, na 37,3% v roce 2012). Největší podíl na tvorbě HDP zastupují služby, a to 74,8% v roce 2012, další nemalou částí k HDP přispívá průmysl 22,6% a zemědělství s 2,6%, přičemž podíl služeb nabývá stále na větším významu a zastoupení průmyslu a zemědělství se pomalu snižuje.

Tabulka 8 Vývoj státního rozpočtu 2009 - 2012

Státní rozpočet Portugalska v letech 2009 – 2012 (% HDP)					
	2009	2010	2011	2012	2013
Celkové příjmy	38,9	41,6	45	40,6	42,3
Celkové výdaje	48,2	51,3	49,4	45,6	46,8
Saldo	-9,3	-9,8	-4,4	-5,0	-4,5
Veřejný dluh	76,8	93,3	108,1	119,1	123,5

Zdroj: vlastní zpracování, [45]

Portugalsko prochází v posledních letech těžkým obdobím, neboť jeho ekonomická situace a zahraniční zadluženost a dluhová služba se neustále zvyšuje. V roce 2012 již překročila úroveň 100% HDP, jak ukazuje Tabulka 8.

Tabulka 9 Vztah HDP a zahraničního dluhu 2008 - 2012

Rok	HDP v mil. €	Čistý zahraniční dluh v mil. €	Čistý zahraniční dluh / HDP v %
2008	166 197	130 014	78,2
2009	163 736	143 471	87,6
2010	162 000	145 842	84,4
2011	159 300	142 300	83,3
2012	155 339	194 518	123,5

Zdroj: vlastní zpracování, [45]

Nejvíce změn prodělává sektor služeb v posledních 25 letech. Jak již bylo řečeno výše, služby mají nejvýznamnější postavení v tvorbě HDP. Aktivní bilanci v tomto sektoru tak může Portugalsko vyvažovat rostoucí schodek obchodní bilance. Přebytek bilance služeb se přitom každým rokem pohybuje mezi 10 – 20% ročně (prakticky zásluhou bilance na účtu cestovního ruchu a turismu). V tomto odvětví patří Portugalsko mezi přední státy světa (porovnání příjmů z turistického ruchu na jednoho obyvatele přes 500 eur). Podíl cestovního ruchu představuje přibližně 15% celkového HDP a příjmy z turistiky zaznamenávají v posledních letech stálý nárůst. Nejvíce žádané regiony v oblasti turismu jsou Lisabon, Algarve, okolí Porta, Madeira (nejdynamičtěji se zvyšující návštěvnost) a Azorské ostrovy.

Převážná část zpracovatelského průmyslu je koncentrována na severu regionu v okolí Porta a v centrální části v okolí Lisabonu (stavebnictví a energetika tvoří přes 27% celkové zaměstnanosti). V Portugalsku se nejvíce vyskytují mikropodniky a malé podniky (podle Portugalského statistického úřadu INE cca 95%). Nejvýznamnější průmyslové obory jsou v Portugalsku zastoupeny automobilovým průmyslem, textilním a obuvnickým průmyslem, výrobou keramiky a zpracováním korku, výrobou plastických hmot, elektronickým průmyslem a chemickým průmyslem. V posledních letech lze zaznamenat pokles v tradičních oborech jako je například textilní, obuvnický a sklářský průmysl. Na druhé straně se poněkud lépe daří strojírenským oborům a průmyslové výrobě.

Co se týče zemědělské produkce, tak Portugalsko představuje svou úroveň tohoto sektoru jako spíše zaostalé a jedno z nejméně efektivních v celé Evropské unii. Nejvíce zemědělsky orientovaný region je oblast Alentejo ve střední části země. Celkový podíl zemědělství na HDP činí necelých 10% z aktivního obyvatelstva. Další těžkostí zemědělství v této zemi je, že až 75% povrchu není příznivé pro zemědělství (nekvalitní půda) a tento sektor má velké zastoupení malých a středních farem. Vstupem do EU se zvýšila produktivita práce, ovšem na druhé straně zůstává zranitelnost tohoto trhu v mezinárodním měřítku. Portugalský

zemědělský sektor dokáže pokrýt cca 30% své potřeby, což je nejméně v Evropské Unii. Nejvýznamnějším vývozním artiklem jsou Portugalská vína a zejména portské víno vyvážené do více než 100 zemí celého světa. Co se týče rybolovu na pevnině, tak v tomto ohledu zaznamenává Portugalsko také pokles na rozdíl od Azorských ostrovů a Madiery, kde výlov postupně roste.

Tabulka 10 Partneři zahraničního obchodu

	Vývoz (mil. EUR)		Dovoz (mil. EUR)
Španělsko	10 209	Španělsko	17 901
Německo	5 578	Německo	6 437
Francie	5 371	Francie	3 720
Angola	3 009	Itálie	2 955
Velká Británie	2 398	Nizozemí	2 745
Nizozemí	1 895	Angola	1 722
USA	1 866	Velká Británie	1 698
Itálie	1 678	Belgie	1 422
Belgie	1 417	Brazílie	1 369
Brazílie	679	USA	961

Zdroj: vlastní zpracování, [45]

Velká část prostředků z EU byla použita na posílení infrastruktury, která patří v Portugalsku mezi jednu z nejslabších v EU. Dotace byly určeny především na zlepšení stavu komunikací, dopravy a bankovníctví. Co se týče výroby energie, zaujímá Portugalsko významnou pozici v produkci energie z obnovitelných zdrojů – základem jsou velké vodní elektrárny, malé hydrocentrály, větrné parky, fotovoltaika a částečně biomasa a bioplyn. Na Azorských ostrovech se ještě navíc využívá ve velké míře geotermální energie. Dle údajů z roku 2011 se na celkové spotřebě podílí energie z obnovitelných zdrojů cca 46,8%. Současná krize bohužel nedovoluje rozvíjet tuto aktivitu ve větší míře. Zbytek spotřeby je zajišťován dovážením energie a surovin na výrobu energie.

Portugalská republika není příjemcem rozvojové pomoci od EU, naopak přispívá do rozpočtu EU každoročně mezi 0,2 – 0,3% HDP. Z tabulky je jasně vidět, jaké země jsou příjemci rozvojové pomoci z Portugalska (jedná se o bývalé kolonie Portugalské republiky).

Tabulka 11 Druh pomoci a teritorium

Druh pomoci a teritorium	2010	2011
Bilaterální pomoc v mil. EUR	239 353	308 448
z toho: Angola	-9,666	-5,383
Kapverdské ostrovy	107 300	105 530
Guinea-Bissau	11 867	9 829
Mozambik	85 034	157 641
Ostrovy Sv. Tomáše a Prince	19 404	20 949
Východní Timor	25 414	19 882
Multilaterální pomoc v mil. EUR	190 925	165 888
z toho OSN	10 691	7 189
EU	139 515	129 875
Skupina Světové banky	16 003	15 073
WTO	686	805
Regionální rozvojové banky	21 213	10 395
Jiné multilaterální instituce	2 817	2 551
Celkem rozvojová pomoc v mil. EUR	430 278	474 336

Zdroj: [45]

Nejdominantnější pozici z hlediska vývozu do zemí Evropské unie z Portugalska a dovozu ze zemí Evropské unie do Portugalska mají Španělsko, Německo a Francie (v roce 2012 činil tento podíl přibližně dvě třetiny). Co se týká celkových čísel portugalského zahraničního obchodu, tak největší podíl na vývozu Portugalska v roce 2012 měly:

- dopravní prostředky s 10,9%
- nápoje a potraviny s 8,6%
- kovy s 8,1%
- minerální paliva s 8,0%
- zařízení a stroje s 5,8%

Nejdůležitější dovozní artikly Portugalska v roce 2012 činily:

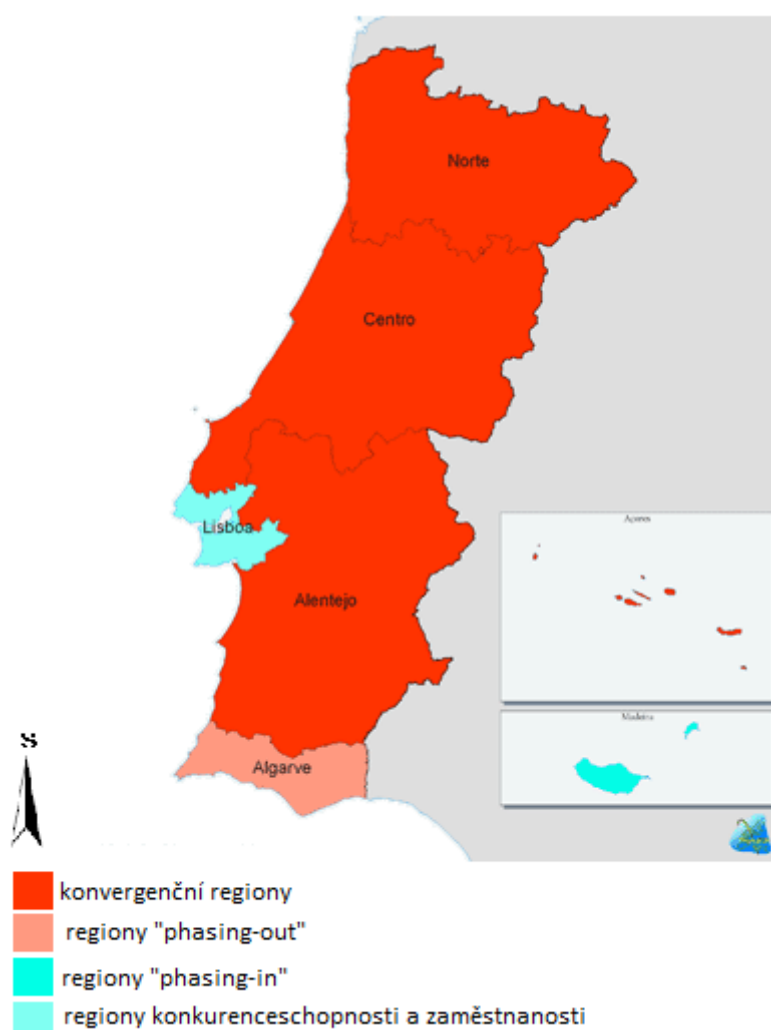
- ropa s 15,5%
- chemikálie s 14,4%
- nápoje a potraviny s 10,3%
- dopravní prostředky s 7,9%
- zařízení a stroje s 5,6%

Tabulka 12 Vývoj investic mezi lety 2008 - 2012

	2008	2009	2010	2011	2012
Portugalské investice v zahraničí v mil. EUR	45 730	47 002	48 086	52 593	54 010
Zahraniční investice v Portugalsku v mil. EUR	71 726	76 006	82 503	84 267	88 798

Zdroj: vlastní zpracování, [45]

Mezi největší investory v Portugalsku patří Velká Británie spolu s Německem, Francií, USA a Španělskem.[31]

Obrázek 2 Rozdělení Portugalské republiky na regiony úrovně NUTS II.

Zdroj[57]

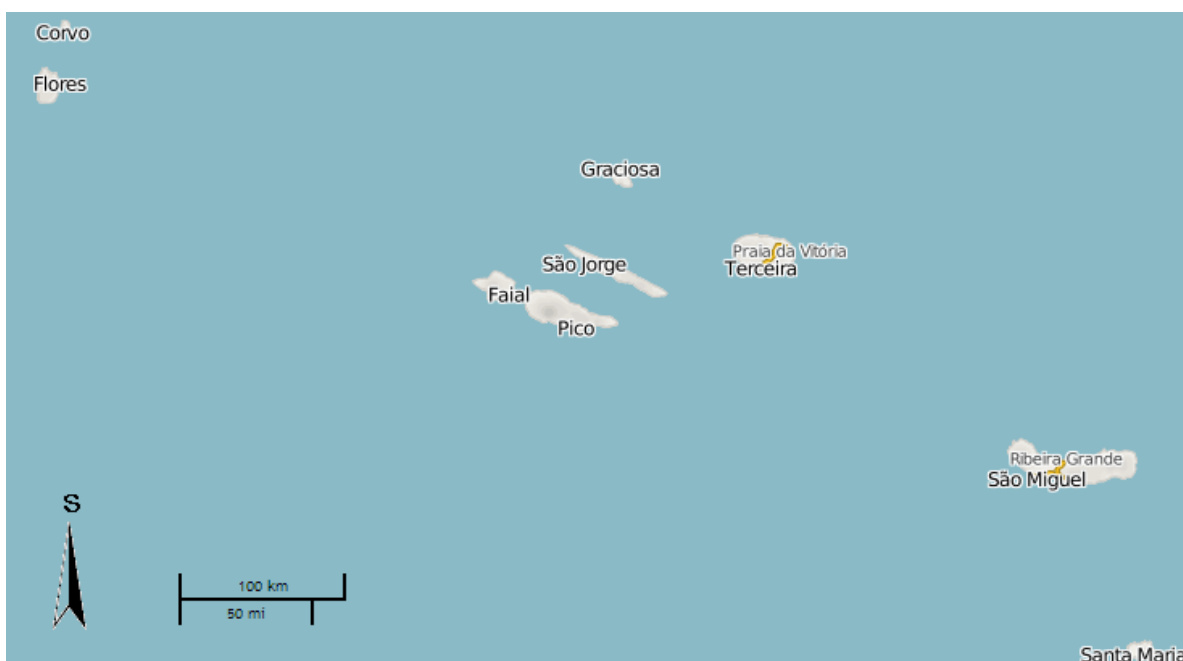
Mezi konvergenční regiony patří na úrovni NUTS II regiony na kontinentu Norte, Centro, Alentejo a Autonomní region Azory. Regionem v kategorii phasing-out je region Algarve na

jihu Portugalska a regiony Lisabon a autonomní region Madeira patří do kategorie regionů konkurenceschopnosti a zaměstnanosti.

5. AZORSKÉ OSTROVY

Azorské ostrovy - oficiálně Região Autónoma dos Açores je jedním ze dvou autonomních regionů Portugalska, složené z devíti sopečných ostrovů nacházejících se ve střední části severní polokoule v Atlantském oceánu a rozkládá se mezi 36,5° - 40° severní zeměpisné šířky a 24,5° -31,5° západní zeměpisné délky na ploše přibližně 600 kilometrů. Tyto ostrovy leží přibližně 1360 km západně od Portugalska a 1510 km severozápadně od Maroka, a asi 3500 km na východ od Amerického kontinentu. Všech 9 ostrovů je sopečného původu a představují vrcholky nejvyšších hor na světě (měřeno od své základny na dně oceánu). Tyto ostrovy jsou rozděleny do tří skupin:

- západní skupina nejbliže k Americe s ostrovy Flores a Corvo
- centrální skupina s 5 ostrovy Terceira, Graciosa, Faial, Pico a São Jorge
- východní skupina nejbliže k Evropě s ostrovy São Miguel a Santa Maria

Obrázek 3 Azorské ostrovy

Zdroj: [30]

Z geologického pohledu jsou Azory umístěny na třech světových tektonických deskách – Americké, Euroasijské a Africké. Západní skupina umístěna na Americké desce, centrální skupina a São Miguel na Euroasijské desce a ostrov Santa Maria na Africké tektonické desce.

Toto umístění podél stávajících chyb a zlomenin v tektonických deskách produkovalo mnoho z aktivních vulkanických a seizmických jevů. Od počátku osídlení ostrovů, kolem 15. století, bylo 28 registrovaných sopečných erupcí. Poslední významné sopečné erupce – sopka Capelinhos(Vulcão dos Capelinhos)nastala u pobřeží ostrova Faial (v roce 1957). Ostrovy mají mnoho příkladů, že jsou postaveny sopečnou činností. Nachází se zde mnoho jeskyní a podzemních lávových tunelů (např. Gruta das Torres, Algar do Carvão, Gruta do Natal, Gruta das Cinco Ribeiras), pobřežních lávové oblasti (jako je pobřeží Feteiras na ostrově Faial nebo São João na ostrově Pico), dále aktuálně neaktivní kužely v centru ostrova São Miguel a ostatní vulkanické komplexy. Souostroví bylo tvořeno v důsledku vulkanické a seizmické činnosti během neogenního období, první embryonální plochy se začaly objevovat ve vodách, kde dnes leží ostrov Santa Maria cca před 8 před milióny lety. Sekvence formace ostrovů by se obecně dala charakterizovat jako:

- Santa Maria se stářím přibližně 8,1 miliónů let
- São Miguel se stářím přibližně 4,1 miliónů let
- Terceira se stářím přibližně 3,5 miliónů let
- Graciosa se stářím přibližně 2,5 miliónů let
- Flores se stářím přibližně 2,1 miliónů let
- Faial se stářím přibližně 0,7 miliónu let
- São Jorge se stářím přibližně 0,5 miliónem let
- Corvo se stářím přibližně 0,7 miliónu let
- Pico se stářím přibližně 0,2 miliónu let

I když všechny ostrovy zažili vulkanismus během geologické historie, zaznamenané v rámci " lidského osídlení " ostrovy Santa Maria, Flores, Corvo a Graciosa nezaznamenaly žádné sopečné erupce. Kromě aktivních fumarol a horkých pramenů měly zbývající ostrovy občasné erupce od 14. století. Vzhledem ke geodynamickému prostředí byla oblast těchto ostrovů centrem intenzivní seizmické aktivity, i když obvykle nízké až střední intenzity, občas přerušované událostí úrovní 5 nebo více stupňů RichtEROVY stupnice. Nejvážnější zemětřesení byla registrována v roce 1757, v blízkosti Calheta na ostrově São Jorge, která přesáhla 7 stupňů RichtEROVY stupnice. Další seizmická událost se odehrála v roce 1522 na ostrově Sao Miguel o velikosti 6,8 RichtEROVY stupnice, zodpovědná za zničení tehdejšího hlavního města Vila Franca do Campo a sesuvy půdy.

Protože tyto ostrovy jsou velice vzdálené, jejich kultura, kuchyně, dialekt a tradice se značně liší. Oficiální první zmínky o těchto ostrovech pochází z 15. Století, kdy byl objeven ostrov Santa Maria přibližně v roce 1431 kapitánem Gonçalo Velho Cabralem ve službách Portugalského panovníka Infante D. Henrique. První osadníci pocházeli z oblasti Alentejo, Algarve na jihu Portugalska. Dalšími postupy byly objeveny další ostrovy o několik let později a to ostrov São Miguel, dále pak ostrov Terceira v centrální oblasti, poté i ostatní ostrovy v této skupině a mezi posledními objevenými ostrovy byly oba ostrovy v západní skupině – Flores a Corvo.

Od 1836-1976 bylo souostroví rozděleno do tří okresů – spíše svévolně, protože nenásledovalo přírodní rozdělení ostrovních skupin, ale převážně odráželo umístění okresního města ve třech hlavních městech . Okres Angra do Heroísmo se sestával z ostrovů Terceira, São Jorge , Graciosa s hlavním městem v Angra do Heroísmo na ostrově Terceira. Okres Horta se skládal z ostrovů Pico, Faial, Flores, Corvo s okresním městem Horta na ostrově Faial. Nakonec okres Ponta Delgada se skládal z ostrovů São Miguel a Santa Maria s hlavním městem v Ponta Delgada na ostrově São Miguel.

Během druhé světové války měly Azorské ostrovy klíčové postavení při překonávání Atlantického oceánu pro válečné lodě a letouny. V roce 1944 postavily americké ozbrojené síly malou a krátko trvající leteckou základnu na ostrově Santa Maria. V roce 1945 byla postavena nová základna na ostrově Terceira, která slouží americké armádě dodnes. Od svého otevření se tato základna používá pro doplňování paliva do amerických nákladních letadel směřujících do Evropy, Afriky a Středního východu. Letiště má také malý komerční terminál pro pravidelné i charterové letecké přepravy cestujících z ostatních ostrovů v oblasti Azorských ostrovů, Evropy, Afriky a Severní Ameriky. V roce 1976 se Azory staly autonomní oblastí (Região Autónoma dos Açores) - jednou z autonomních oblastí Portugalska s administrativním rozdělením, jak je známo dodnes.

Hlavní průmysl na Azorských ostrovech je zemědělství, mléčné hospodářství (u sýrů a výrobků z másla především), chov dobytka, rybolov a cestovní ruch, který se stává hlavním servisní činností v regionu. Kromě toho, vláda Azor zaměstnává velké procento populace přímo nebo nepřímo v mnoha aspektech služeb a terciárním sektoru.

Devět ostrovů, které tvoří souostroví, zaujímá plochu 2346 km², které obsahují oba hlavní ostrovy a mnoho ostrůvků nacházejících se v jejich okolí. Každý z ostrovů má své vlastní odlišné geomorfologické vlastnosti, které z nich dělají jedinečné - Corvo je nejmenší ostrov, Flores je ostrov s mnoha údolími a srázy, Faial je charakterizován jeho poslední erupcí, Pico

je nejvyšším bodem na Azorských ostrovech a celém Portugalsku s 2351 m, ostrov Graciosa je známý pro jeho sopečnou jeskyni, São Jorge jako dlouhý štíhlý ostrov s příkrými srázy na pobřeží, Terceira s téměř kruhovitým půdorysem a jedním z největších kráterů v oblasti, São Miguel jako největší ostrov s mnoha jezery a sopečnými kužely a Santa Maria jako nejstarší ostrov jedním z mála míst, kde se setkávají bílé písečné pláže v souostroví.[22]

Azory mají administrativní systém založený na jejich geografických a kulturních charakteristikách a tužbách svých vlastních obyvatel mít vlastní vládu. Regionální vláda má široké pravomoci a stanovené zásady pro každý region, s výjimkou, pokud jde o zahraniční politiku, národní obranu a vnitřní bezpečnost, které jsou definované svrchovaně Portugalskou republikou. Regionální shromáždění a regionální samospráva je volena a tvořena stejným způsobem jako národní shromáždění a to již od roku 1976.[42]

6. ÚZEMNÍ DISPARITY

6.1. Struktura regionu

Azorské ostrovy jsou tvořeny 9 ostrovy a každý ostrov je rozdělen na concelha (kraje) s jedním hlavním centrem v podobě municipio (města) a menších freguesia (obcí, farností), jak naznačuje Tabulka 13.

Tabulka 13 Administrativní struktura regionu

Santa Maria	São Miguel	Terceira	Graciosa	São Jorge	Pico	Faial	Flores	Corvo
Vila do Porto	Lagoa	Angra do Heroísmo	Santa Cruz da Graciosa	Calheta	Lajes do Pico	Horta	Lajes das Flores	Vila do Corvo
	Nordeste	Praia da Vitória		Velas	Madalena		Santa Cruz das Flores	
	Ponta Delgada				Sao Roque do Pico			
	Povoacao							
	Ribeira Grande							
	Vila Franca do Campo							

Zdroj: vlastní zpracování, [45]

Jednotlivá concelha se liší počtem stálých obyvatel, mezi ostrovy s nejvíce obyvateli patří ostrov São Miguel, kde (jak naznačuje obrázek č.) se nacházejí 3 concelha s větší koncentrací obyvatel a díky tomu tyto oblasti patří do oblastí se střední intenzitou obydlí. Jak je vidět na stejném obrázku, zbytek ostrova je obydlí méně, což je určeno vzdáleností od centra ostrova v Ponta Delgada, dobou dojížděky a stavem dopravní infrastruktury a převážně reliéfem terénu. Lze zde pozorovat velké rozdíly v hustotě osídlení tohoto hlavního ostrova. Nachází se zde oblasti s osídlením kolem 49 obyvk/km² (oblast Nordeste na východním konci ostrova) a oblast Povoação s přibližně 58 obyvk/km². Protipólem jsou pak oblasti ve střední části ostrova (nejvíce ploché části ostrova) jako jsou oblasti v okolí 3 největších měst - Ribeira Grande, Lagoa a Ponta Delgada. Concelho Ribeira Grande představuje hustotu osídlení přibližně 177 obyvk/km², concelho Lagoa s 316 obyvk/km² a concelho hlavního města Ponta Delgada s 295 obyvk/km². Teoreticky by v hlavním městě měla být největší hustota zalidnění (ve skutečnosti i je), ale vzhledem k tomu, že tento kraj zahrnuje celou západní část ostrova s mnoha km² a jen málo obyvateli, je tím pádem i hustota zalidnění ovlivněna směrem dolů.

Obrázek 4 Hustota zalidnění na ostrově Sao Miguel

Zdroj: zpracováno dle [45]

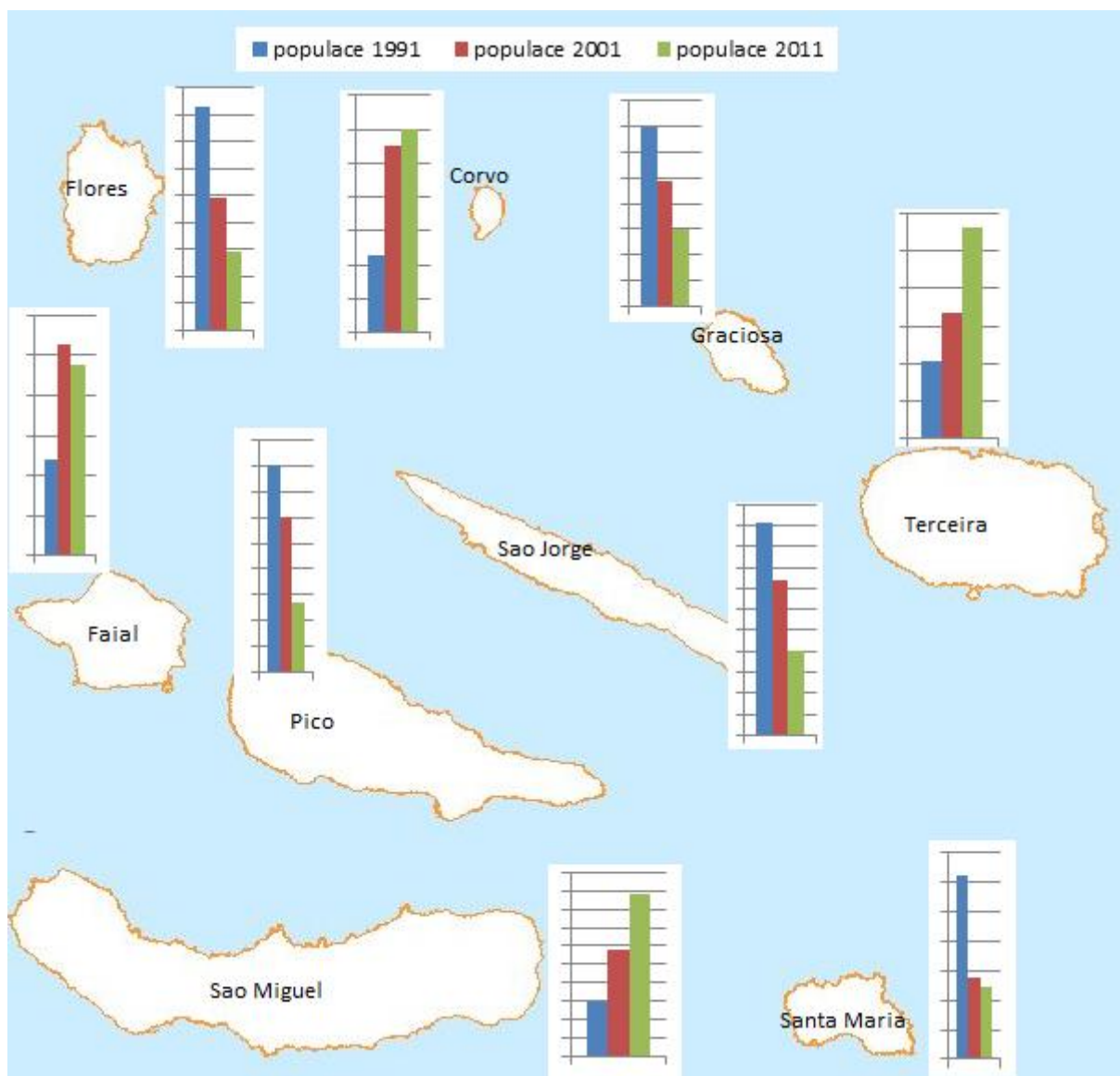
Co se týče ostatních 8 ostrovů, tak jejich intenzita osídlení se dá stále považovat za málo osídlené. Vývoj hustoty zalidnění se v posledních třiceti letech na některých ostrovech znásobil, na jiných zmenšil a na některých se pohybovala hustota osídlení na přibližně stejné úrovni. Z ostrovů, které trpěly ztrátou obyvatelstva, lze například zmínit některé ostrovy v centrální skupině jako Pico, São Jorge, Graciosa. Přičemž největším odchodem obyvatelstva trpěly ostrovy Pico a São Jorge. Tento jev může být způsobený například tím, že docházelo k migraci obyvatelstva z ostrovů s menším ekonomickým potenciálem na ostrovy větší důležitosti (problém s nedostatkem pracovních míst, kdy během zimní sezóny jsou některé podniky závislé na turismu dočasně zavřeny). Jiné ostrovy v centrální skupině tak na druhou stranu vyrostly o určitý počet nových obyvatel – ostrov Terceira. Ostrovy, které si v posledních 30 letech udržují přibližně stabilní počet obyvatel, jsou například Faial, Santa Maria a Corvo. Celkově Azorské ostrovy za posledních 30 let pozvolna narůstají ve svém počtu obyvatelstva (jedná se přibližně 1,7 – 1,8 % změny po deseti letech) a též i narůstá pozvolně celková hustota obyvatelstva (samozřejmě s odlišnostmi na jednotlivých ostrovech a v jednotlivých správních částech ostrova) viz Příloha A.

Tabulka 14 Tabulka vývoj počtu obyvatelstva na jednotlivých ostrovech

Ostrov	populace 1991	populace 2001	populace 2011
Santa Maria	5 922	5 578	5 547
Sao Miguel	125 915	131 609	137 699

Terceira	55 706	55 833	56 062
Graciosa	5 189	4 780	4 393
Sao Jorge	10 219	9 674	8 998
Pico	15 202	14 806	14 144
Faial	14 920	15 063	15 038
Flores	4 329	3 995	3 791
Corvo	393	425	430
Celkem Azorské ostrovy	237 795	241 763	246 102

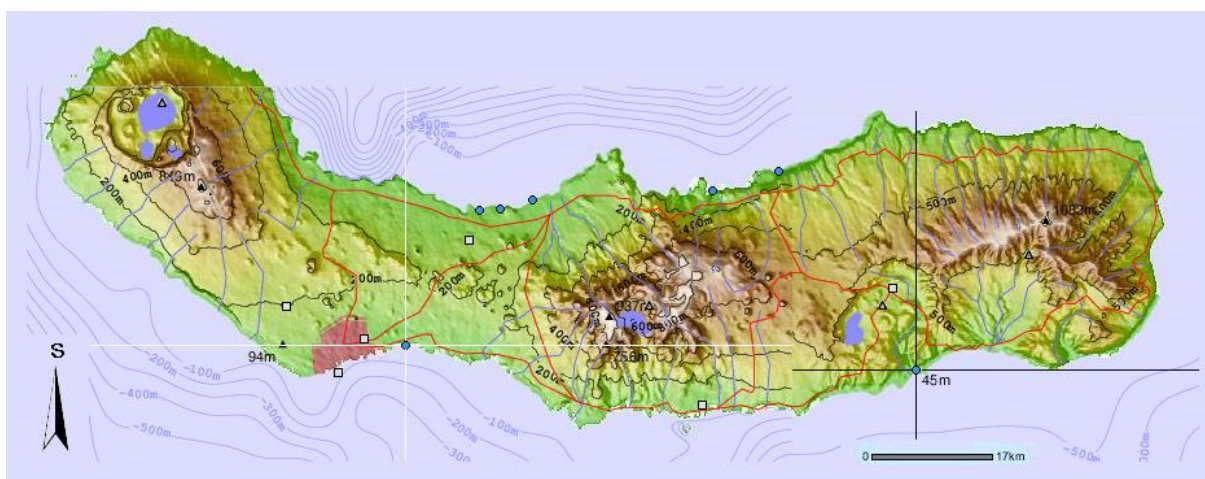
Zdroj: vlastní zpracování, [45]

Obrázek 5 Naznačení vývoje obyvatelstva na jednotlivých ostrovech

Zdroj: vlastní zpracování, [45]

Na osídlení ostrovů a rozmístění obyvatelstva (více či méně urbanizovaných částí) má největší vliv reliéf a povrch ostrova. Azorské ostrovy jako celek dominují rozmanitým reliéfem a výškovou členitostí od výšky hladiny moře až po nejvyšší horu Portugalska na ostrově Pico – Montanha do Pico s 2351m n.m. Charakteristické pro toto souostroví jsou příkrá a vysoká pobřeží spolu s pozůstatky vulkanických kuželů většího či menšího charakteru. Ukázkovým příkladem rozmanitosti přírodního reliéfu lze najít na ostrově São Miguel, který je tvořen postupně několika stratovulkány, které vytvořily vysoké pohoří a příkré stráně (během rozmezí před 4 miliony lety až 250 000 lety) s nejvyššími nadmořskými výškami v 1105 m na Pico da Vara ve východním cípu ostrova, pohoří Serra da Água de Pau v centrální části ostrova s nejvyšší nadmořskou výškou 947 m a v neposlední řadě kráter a oblast Sete Cidades v západní části ostrova s nejvyšším bodem v 850 m.

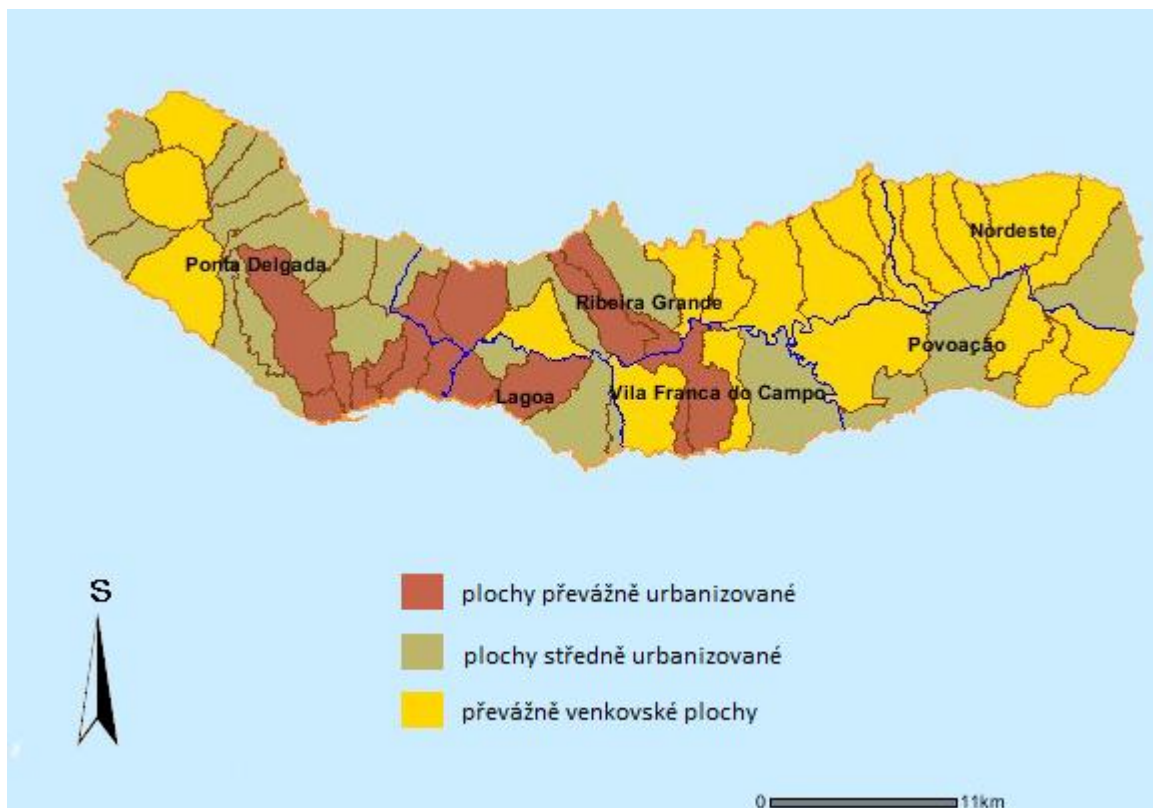

Obrázek 6 Výšková členitost ostrova Sao Miguel

Zdroj: Vlastní zpracování [63]

Tyto horské oblasti nejsou nejvhodnější pro vytvoření trvalého osídlení, proto je největší koncentrace urbanizovaných ploch situována v nižších nadmořských výškách a to zejména v administrativních oblastech Ponta Delgada, Lagoa a Ribeira Grande v centrální části ostrova, kde díky odlišnému typu méně výbušných erupcí a pomalému toku lávy do moře byly vytvořeny pozvolně se vlnící plochy s typickými vulkanickými kuželovitými kopci. V této části bylo nejjednodušší soustředit zemědělství, průmysl i život. Na dalším Obrázku 7. Je tak možné dobře vidět, že nejvíce urbanizované oblasti jsou v centrální části ostrova a pak oblasti, které jsou urbanizované z části – to jsou části ostrova složené převážně z menších obcí na rovinnatějším pobřeží – převážně na jižních svazích, či vně sopečného kráteru. Nejméně urbanizované oblasti – tedy oblasti spíše venkovské, které v minulosti neoplývaly množstvím kvalitní půdy pro zemědělství, či naopak měli obyvatelé ztížené možnosti

dostupnosti (vzdálenost, izolace, nedostatečná technická infrastruktura) se nachází na severním pobřeží ve větší míře.

Obrázek 7 Mapa urbanizovaných ploch ostrova Sao Miguel

Zdroj: Vlastní zpracování, [45; 36]

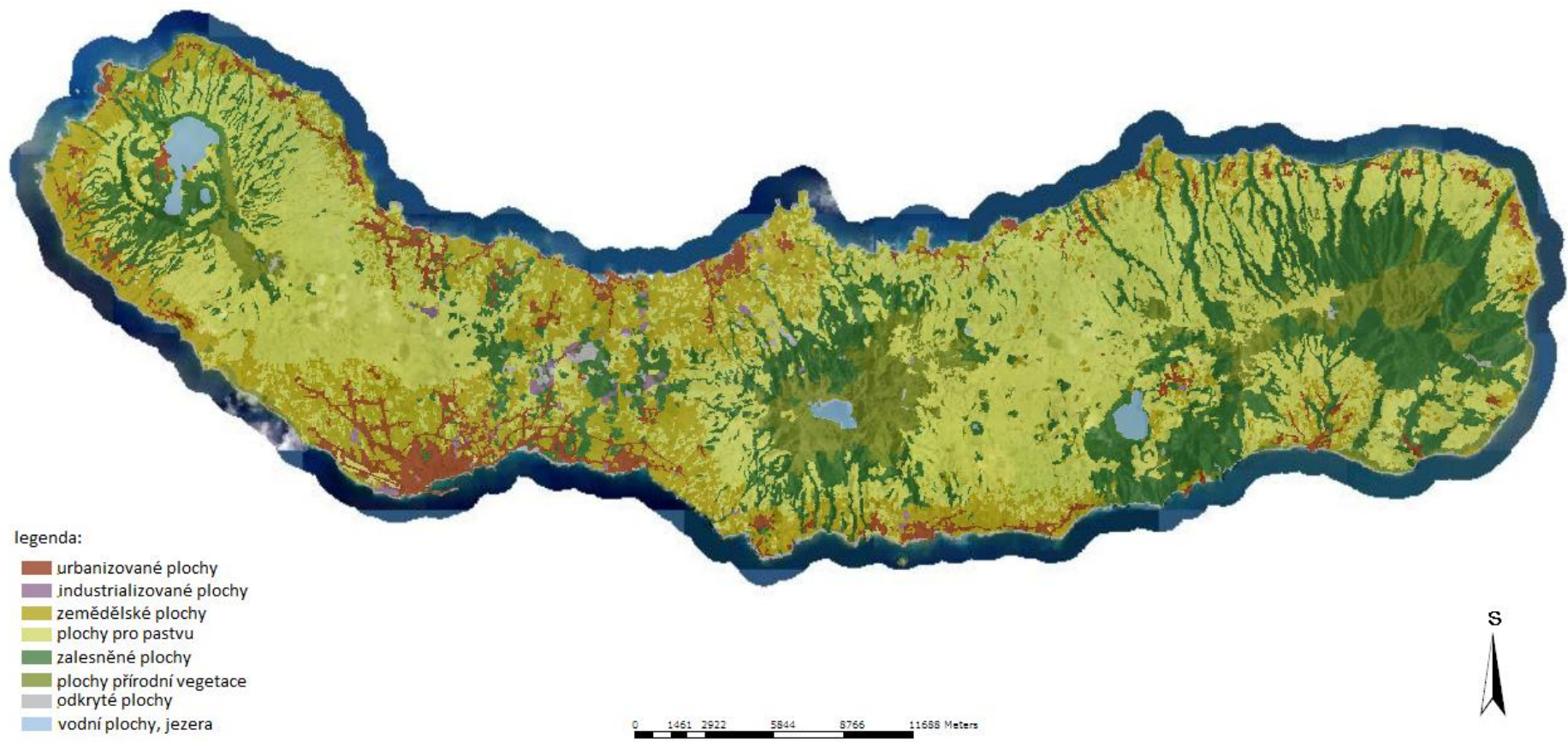
Na ostatních osmi ostrovech již nejsou výrazné rozdíly v urbanizovanosti ploch. Nejvýznamnější převážně urbanizované plochy jsou ještě k nalezení na ostrově Terceira – tento ostrov byl v historii významnějším střediskem než ostrov Sao Miguel, oficiální hlavní město Azorských ostrovů byla Angra do Heroismo a v Praia da Vitória se nacházel nejvýznamnější lodní přístav, což mělo vliv na další vývoj těchto dvou měst a celkovou zastavěnost a koncentraci obyvatelstva. Posledním převážně urbanizovaným prostorem je oblast města Horta na ostrově Faial taktéž v centrální skupině ostrovů – zde byl v historii i dnes nejvýznamnější přístav známý především mezi příznivci plachtění a lovu velryb, neboť právě mezi ostrovy Faial, Pico a São Jorge byl nejpříznivější prostor pro lov právě velryb. V ostatních případech urbanizovanosti ploch jsou na těchto zbylých osmi ostrovech oblasti převážně venkovské.

Obrázek 8 Mapa ostatních ostrovů a urbanizovaných oblastí

Zdroj: Vlastní zpracování, [45; 36]

Dalšími typy ploch, které lze najít na Azorských ostrovech v největší míře jsou pastviny pro chov skotu a zemědělské plochy. Příklad využití ploch na hlavním ostrově São Miguel je zobrazen na Obrázku 9. Z tohoto mapového podkladu lze jednoznačně vyčíst, že urbanizované plochy jsou situovány při pobřeží a v nižších nadmořských výškách, kdežto vyloženě nedotčené plochy vegetace a zalesněné plochy se nachází spíše na úbočí vulkánů. Z tohoto podkladu lze také vyčíst, že průmyslové objekty jsou také soustředěny v nejvíce zabydlené oblasti.

Obrázek 9 Mapa ostrova Sao Miguel a struktura využití ploch

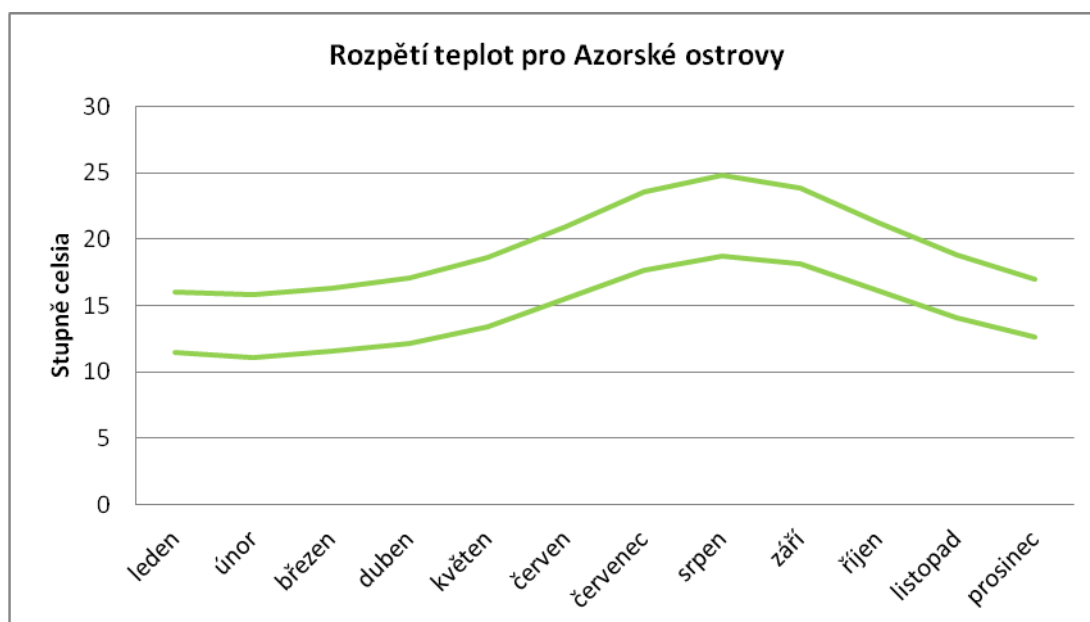
Zdroj: vlastní zpracování, [61]

Azorské souostroví se rozkládá v oblasti s obecně vlažným, oceánským, subtropickým podnebím, s mírnou roční oscilací. Denní maximální teploty se obvykle pohybují mezi 15°C a 25°C. Průměrné roční srážky se zvyšují z východu na západ. Mezi nejteplejší a nejsušší ostrov patří Santa Maria, neboť je ze všech ostatních ostrovů nejjihněji položená – z čehož vyplývá, že zde lze najít nejvíce slunečných dní v roce. S postupem směrem na západ se zvyšuje množstvím naměřených srážek, tím pádem mezi nejmokřejší ostrovy lze považovat ostrovy v západní skupině – Flores a Corvo, což je jednou z přírodních krás – nespočetné množství vodopádů a jezer. Cirkulace ovzduší uprostřed Atlantického oceánu probíhá rychle, proto je zde charakteristická nestálost počasí a jeho rychlé změny – během jednoho dne se zde tak střídá slunce, déšť a chladný vítr. Dalším typickým jevem v této mořské oblasti je vysoká úroveň vlhkosti vzduchu, která se běžně pohybuje kolem 70% až 90%. Sněhová pokrývka se na Azorských ostrovech nevyskytuje, jediným místem, kde lze v zimních časech nalézt sníh je na špici nejvyšší hory Portugalska – čili na ostrově Pico, kde sníh pokrývá horu od nadmořské výšky přibližně 1200 m. Právě tato sněhová hranice vylučuje všechny ostatní ostrovy, neboť všechny ostatní ostrovy tuto hranici nejvyšších míst nepřekračují. Následující Tabulka 15 znázorňuje průměrné roční teploty a množství srážek naměřené mezi lety 1971 – 2010.

Tabulka 15 Průměrné teploty a srážky na Azorských ostrovech v letech 1971-2010

	leden	únor	březen	duben	květen	červen	červenec	srpen	září	říjen	listopad	Prosinec
průměrná teplota horní °C	16	15,8	16,3	17,1	18,6	20,9	23,6	24,8	23,8	21,2	18,8	17
průměrná teplota nízká °C	11,5	11,1	11,6	12,1	13,4	15,5	17,7	18,7	18,1	16,1	14,1	12,6
průměrné srážky mm	111,7	108,6	99,6	85,2	59,6	48,5	32,6	56,9	96,3	124	129,5	136,3

Zdroj: upraveno dle [46]

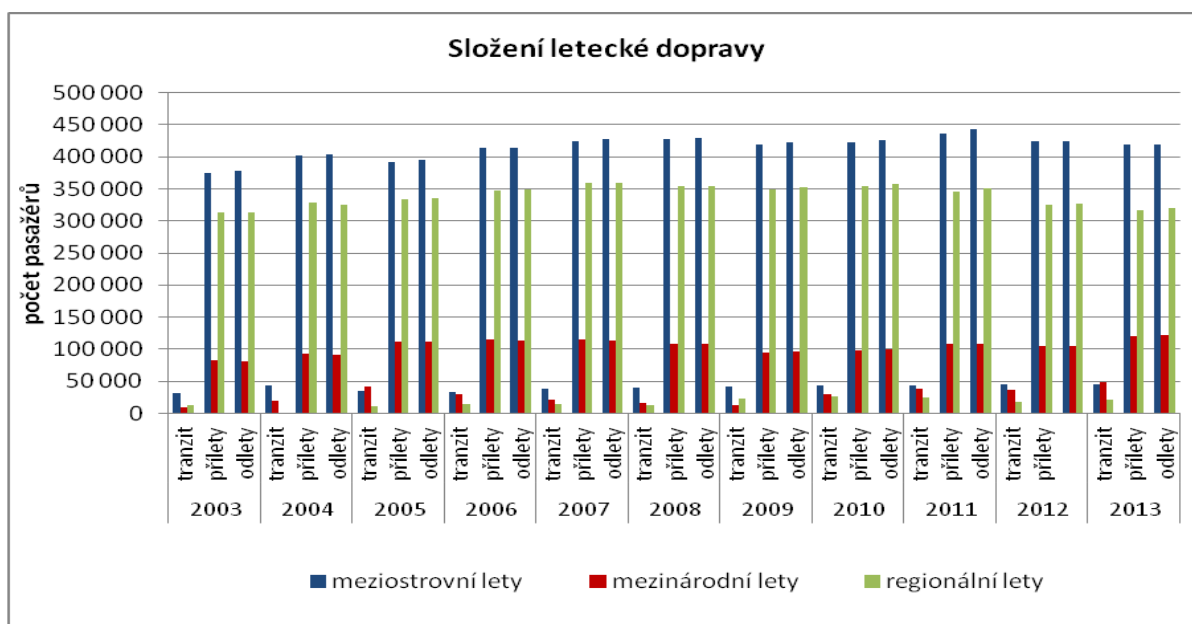

Obrázek 10 Graf průměrného teplotního rozpětí během roku

Zdroj: upraveno dle [46]

6.2. Dopravní infrastruktura

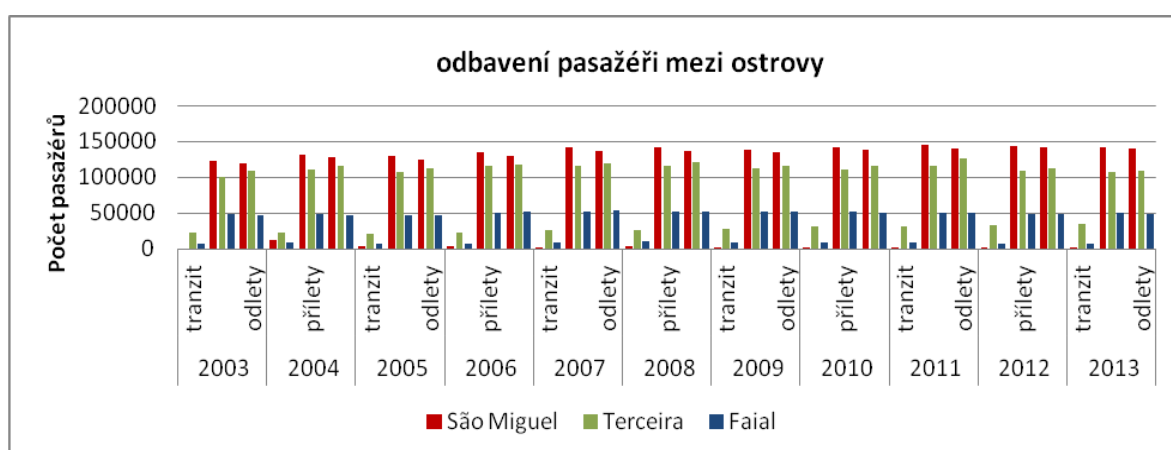
Letecká doprava je na Azorských ostrovech jedním z nejdůležitějších způsobů transportu – jediné spojení ostrovů s pevninou a také během zimních měsíců (od října do května) jediný způsob přepravy osob i zboží mezi jednotlivými ostrovy. Každý ostrov má proto své vlastní letiště rozdílné velikostí i druhem letů. Letecká společnost SATA Air Acores obsluhuje veškeré ostrovy – mezi ostrovní lety a pak SATA Internacional a TAP Portugal zajišťují regionální lety a také i mezinárodní letecká spojení. Pro mezinárodní spojení slouží letiště na ostrovech São Miguel, Terceira a Santa Maria. Pro regionální lety spojující Azory s Lisabonem či Portem slouží letiště postavená na ostrovech São Miguel, Terceira, Santa Maria, Faial a Pico. Letiště na ostrově São Miguel je také nejvýznamnějším mezinárodním letištěm – zajišťuje spoje jak s Evropou (letecká společnost Air Berlin z Dusseldorfu), tak Amerikou. Z grafu na Obrázku 11 lze vyčíst, že nejpočetnější skupina cestujících cestuje mezi jednotlivými ostrovy. Mezinárodní spojení však mají také svou váhu.

Obrázek 11 Graf složení a vývoje letecké dopravy na Azorských ostrovech

Zdroj: upraveno dle [60]

Nejvýraznější počty odbavených obyvatel zaznamenává dlouhodobě ostrov São Miguel, který lze považovat víceméně za startovní a konečnou destinaci při přepravě na Azorské ostrovy. Ostrov Terceira a dále například Faial jsou ostrovy s převážně tranzitní přestupnou stanicí, kde zajišťují přepravu na další menší a méně frekventovaná letiště na ostatních ostrovech Azorských ostrovů. Vývoj přepravy na jednotlivých těchto ostrovech je naznačen v grafu na Obrázku 12.

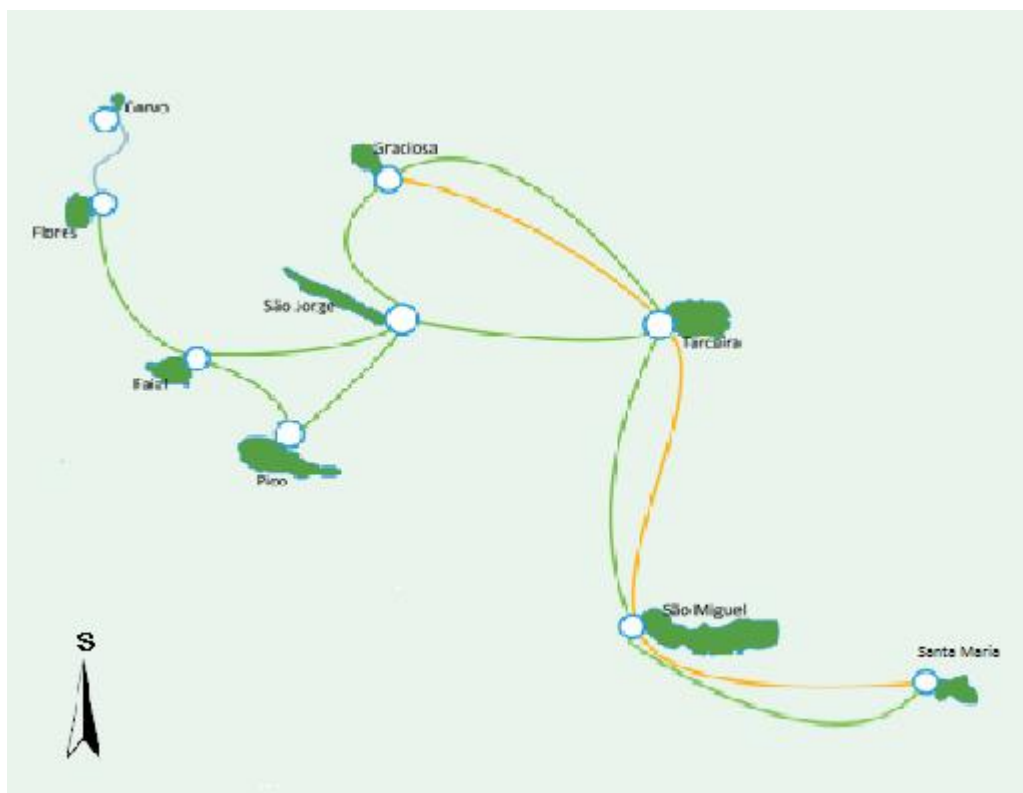

Obrázek 12 Vývoj počtu odbavených pasažérů na hlavních ostrovech

Zdroj: upraveno dle [60]

Další možností přepravy je lodní doprava. Tento způsob dopravy však není možný celoročně. Pravidelná spojení a celoroční provoz je možný pouze mezi ostrovy Faial, Pico a São Jorge v centrální skupině ostrovů. Tyto ostrovy jsou položeny velice blízko sebe,

společnost Transmaçor provozuje od roku 1987 několik menších lodí, které postačují k pokrytí poptávky po přepravě i v zimních měsících.[64] Ostatní ostrovy jsou během zimních měsíců (mimo hlavní sezónu tj. mezi měsíci listopad a květen) poměrně izolovány a jediným osobním přepravním způsobem je letadlo. Nákladní lodě zásobují ostrovy celoročně. Během hlavní sezóny je tady možné využít rozvrhu předem naplánovaných lodí od společnosti Atlanticoline, která jediná zajišťuje přepravu mezi všemi ostrovy.[29] Příklad lodních cest je naznačen v Obrázku 13.

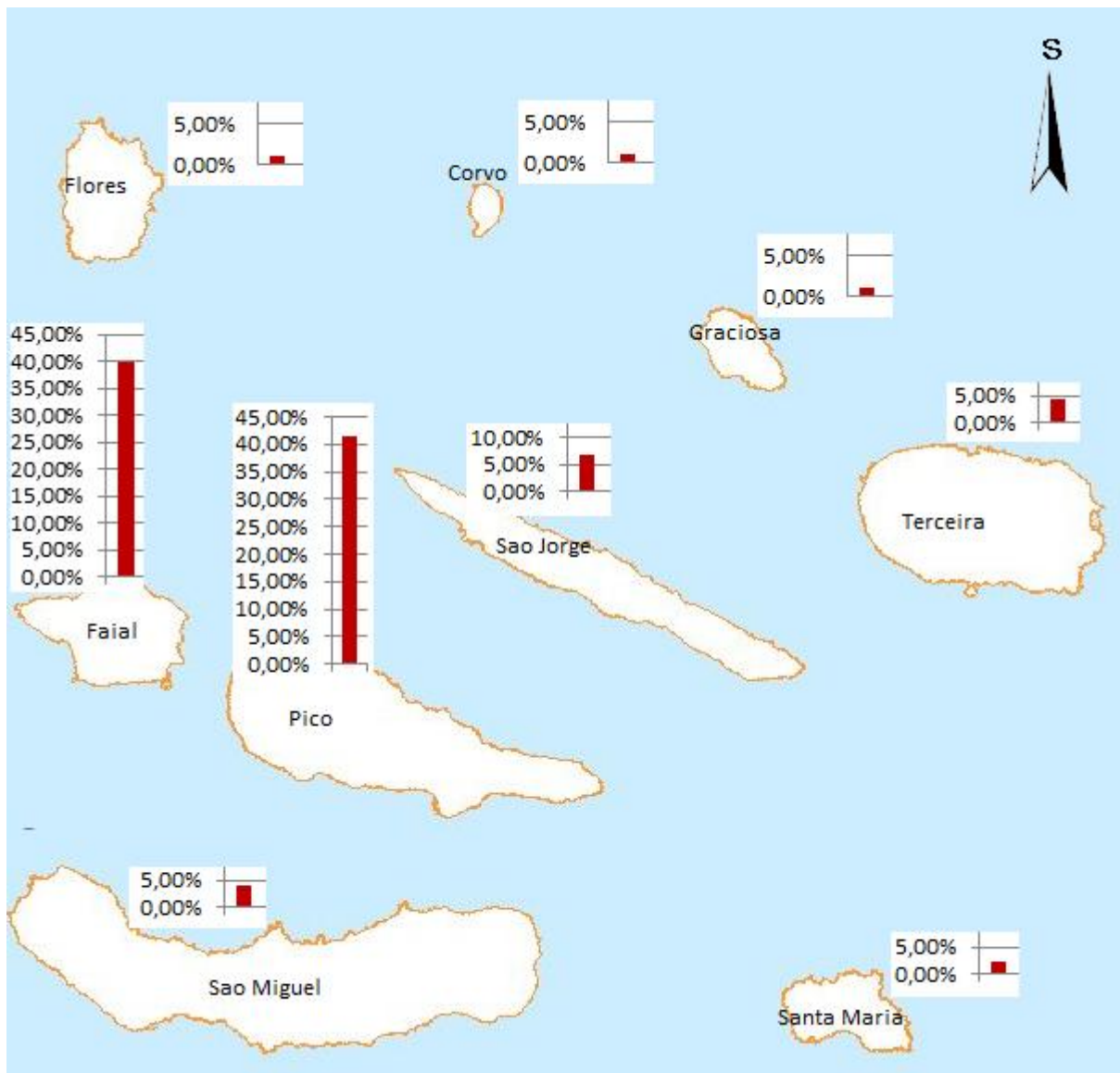

Obrázek 13 Lodní trasy mezi ostrovy

Zdroj:[29]

Tento způsob přepravy je pro mnohé místní obyvatele cenově dostupnější, neboť letecká přeprava je stále velice drahá. Využívanost lodní přepravy lze přehledně zobrazit na Obrázku 14, kde je zřetelně vidět, že nejvíce odbavených pasažérů je z ostrova Pico a Faial. Z těchto ostrovů se odbaví ročně v průměru kolem 40% (průměrné procentuální hodnoty odbavených pasažérů z těchto ostrovů jsou 41,39% z ostrova Pico - což představuje průměrný počet 189 133 pasažérů ročně, z ostrova Faial je tato průměrná procentuální hodnota rovna 39,86% - což je 182 025 pasažérů v průměru za jeden rok). Tyto hodnoty jsou výsledkem měření během let 1999 až 2013. Největší podíl na tomto výsledku má právě dostupnost lodní přepravy po celý rok, tudíž není pro obyvatele obtížné mít zaměstnání na jednom ostrově a žít

na druhém, což je pro ostatní ostrovy základním vyloučením. Podíl na lodní přepravě u ostatních ostrovů se tedy razantně snižuje na hranici kolem 5% a nižší. U ostrova São Jorge činí lodní osobní přeprava 6,6%, Terceira 4,45%, São Miguel 3,94%, Santa Maria 2,2%, Graciosa 1,09%, Flores 0,33% a Corvo s pouhými 0,13%.

Obrázek 14 Koncentrace osobní lodní dopravy

Zdroj: upraveno dle [60; 45]

Mezi další způsob přepravy je využívání pozemních komunikací – automobilová doprava. Tento způsob osobní přepravy je na Azorských ostrovech nejvyužívanější. Jednotlivé ostrovy se liší svou strukturou pozemních komunikací. Ostrovy s menší rozlohou trpí absencí pozemních komunikací vyšších tříd – obecně řečeno kromě ostrova São Miguel jsou Azorské ostrovy protkány sítí místních obecních komunikací, na které navazují regionální silnice

druhé třídy a jako pátevní komunikace jsou silnice první třídy. Ostrov São Miguel – největší ostrov, nejobydlenější ostrov, ostrov s nejdynamičtější ekonomikou a sociálním životem, ostrov, který je charakterizován největší hustotou silničních spojení a také jediný ostrov, kde je možné využívat rychlostní silnice. Tato rychlostní silnice spojuje hlavní města v střední části ostrova a táhne se po jižním i severním pobřeží – usnadnila tak velice svým otevřením po roce 2000 pohyb obyvatelstva po ostrově. Spojila dříve velice odlehlá místa ostrova, zkrátila dobu jízdy a odlehčila dopravu ve městech, která jsou již tak zatížená díky historické zástavbě a konstrukci městských ulic.

Přesněji tedy na ostrově São Miguel existuje 1 rychlostní silnice (VR), dále 4 regionální komunikace první třídy (ER1-1, ER2-1, ER3-1, ER4-1), 6 regionálních komunikací druhé třídy (ER1-2, ER2-2, ER3-2, ER4-2, ER5-2, ER6-2) a poté nespočet obecních komunikací.[32]

Dle zprávy z roku 2010 využívá pro přepravu obyvatelstvo uvnitř jednotlivých příměstských oblastí přes 40% osobní automobilovou přepravu, přes 20% využívá hromadnou dopravu a zbytek chodí pěšky. Při větších transportních vzdálenostech mezi jednotlivými částmi ostrova využívá osobní automobilovou přes 61% obyvatelstva a zbytek hromadnou autobusovou přepravu. Silnic rychlostních, prvních a druhých tříd je na Azorských ostrovech celkem 1450 km. [52]

Systém integrované regionální dopravy se zde nevyužije, neboť pro regionální dopravu jsou zde používány pouze linky autobusů na jednotlivých ostrovech a v hlavním městě Ponta Delgada navíc 3 linky městské hromadné dopravy formou minibusů. Linkové autobusové spoje často nenavazují na sebe a do odlehlejších částí ostrova je často velice řídká frekvence autobusových spojů.

6.3. Technická infrastruktura

V dnešní době již není pomyslitelný život bez využití elektrické energie. Azorské ostrovy byly vždy závislé na dovozu ropných produktů pro výrobu energie. Snahy o nalezení levnějších a šetrnějších zdrojů pro výrobu energie vedly k výzkumům o využití geotermálního potenciálu ostrovů, jelikož většina z ostrovů a jejich vulkánů je ještě stále činná, pouze ve spícím stádiu. Konkrétní příklad využití geotermální energie je možné nalézt na ostrově São Miguel, kde v roce 1976 začaly práce na vrtech do hloubek mezi 800 až 1500 m pro geotermální elektrárnu. Otevření provozu této zkušební elektrárny došlo v roce 1980, kdy produkovala 3MW. Po úspěšném zavedení tohoto projektu v oblasti vulkánu u Lagoa do Fogo

na Pico Vermelho následovalo v roce 1990 rozšíření, znásobení počtu turbín, přechod na parní turbíny a postupné zvýšení kapacity, která dnes činí 23MW. Tento objem „zelené“ energie odpovídá přibližně 38% z celkové produkce. Využití geotermální energie na ostatních ostrovech již začalo na ostrově Terceira a plánuje se i pro dalších 6 ostrovů. Dalším způsobem využití obnovitelných zdrojů je rozvoj větrné a vodní síly. Na ostrovech São Miguel, São Jorge, Flores a Graciosa již několik let fungují větrné elektrárny. Vodní elektrárny také doplňují portfolio výroby energie. Například na ostrově São Miguel existují 3 stálé vodní elektrárny (pouze 3, i když srážek je dostatek, přesto většina řek přes léto vysychá). Dalším výzkumným projektem Portugalska je možnost zavedení výroby elektrické energie pomocí síly vln – uplatnění na ostrově Pico (stále ještě nerozvedeno více).[22]

Obrázek 15 Graf zastoupení způsobů výroby energie na Azorských ostrovech v roce 2013

Zdroj: upraveno dle [60]

Vodní hospodářství

Díky vhodnému umístění těchto ostrovů, příhodnému klimatu a množství podpovrchových zdrojů pitné vody nemají Azorské ostrovy problémy se zásobováním pitnou vodou. Dostupnost vodních zdrojů, je v průměru dostačující k uspokojení potřeb regionu. Určité problémy nastávají, pokud jde o degradaci kvality vodních ploch. Spotřeba na jednotlivých ostrovech je naznačena na Obrázku 16. Podíl na spotřebě vody na Azorských ostrovech, je naznačen v grafu na Obrázku 17.

Obrázek 16 Graf ostrovů nejnáročnějších na spotřebu vody

Zdroj: upraveno dle [60]

Obrázek 17 Rozdělení nejvíce náročných oblastí na spotřebu vody

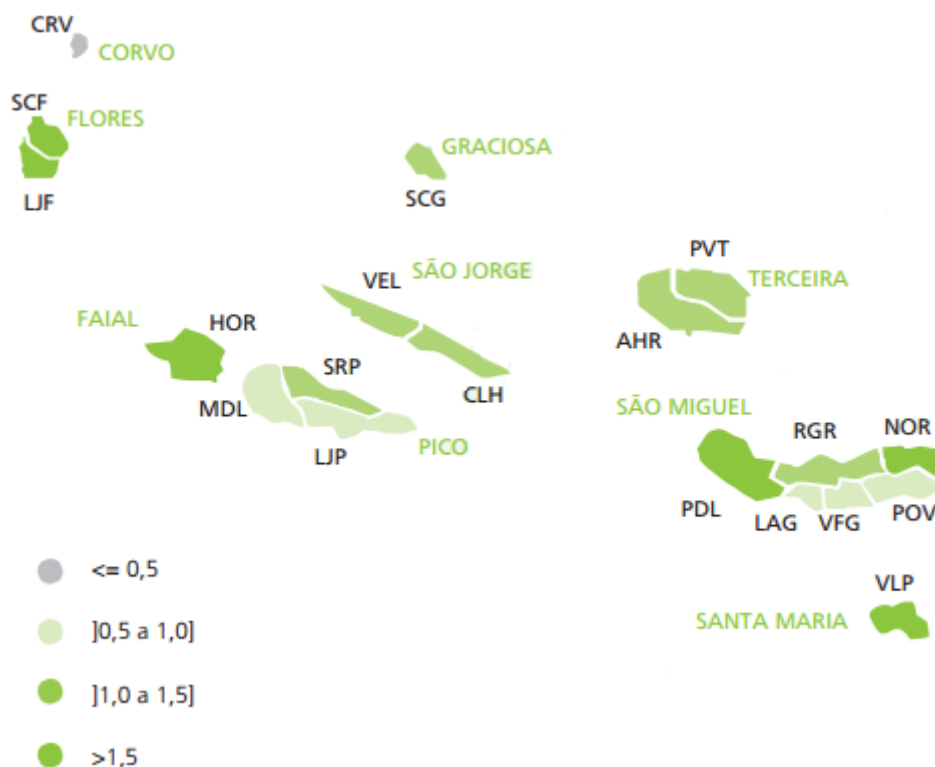
Zdroj: upraveno dle [51]

S ohledem na odvádění a čištění odpadních vod je současný model řízení založený na obecní správě a to buď přímo, nebo prostřednictvím komunálních služeb v Ponta Delgada či Angra do Heroísmo. V provádění hygienických zařízení spojených s odpadní vodou je registrován pokrok, díky podpoře Evropské unie, i když stále je možno zaregistrovat některá omezení. Ve skutečnosti, přibližně 95% všech vypuštěných odpadních vod v regionu pochází z ostrovů São Miguel a Terceira, na kterých se soustředí více než $\frac{3}{4}$ obyvatel souostroví.

Většina užitkové vody je spojena s domácím použitím a v obchodě a službách. Pokud jde o čištění, je k dispozici 10 čistíren odpadních vod a pak i přibližně 150 kolektivních septiků, které slouží k čištění odpadních vod v menších příměstských oblastech, které jsou zde nejvíce rozšířené. Všeobecně jsou tedy podmínky nakládání s odpadními vodami dostačující. S navýšenou finanční pomocí místních i státních autorit lze tento systém ještě vylepšovat. [52]

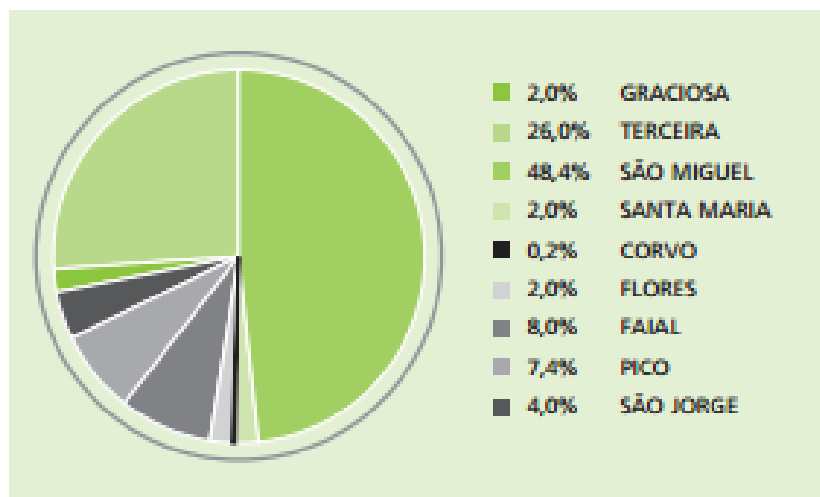
Nakládání s pevným městským odpadem

Celková suma vyprodukovaného pevného městského odpadu za rok 2005 je přibližně 145 tun za celý rok., což odpovídá přibližně hodnotě 1,6 kg vyprodukovaného pevného domácího odpadu na 1 obyvatele. S komunálním odpadem je nakládáno formou skládkování, což na velice omezeném prostoru představuje do budoucna omezení. Nicméně přibližně 10 % je uloženo nekontrolovatelně a místní skládky mají pokrytí přibližně 86 % populace žijící na Azorských ostrovech. [49]

Obrázek 18 Teritoriální rozložení vyprodukovaného komunálního odpadu/obyv.

Zdroj:[49]

Obrázek 19 Produkce pevného městského odpadu pro jednotlivé ostrovy

Zdroj: [49]

6.4. SWOT analýza a návrh opatření

V této kapitole je provedena dílčí SWOT analýza pro problematiku týkající se kapitoly 6. Jsou zde shrnuty silné a slabé stránky regionu v územním kontextu. Dále je zde provedena charakteristika klíčových oblastí s potenciální možností dalšího rozvoje v budoucnosti i rizik, které by mohly tento region potkat. Je zde také popsán návrh opatření týkajících se územní sféry.

SWOT analýza pro územní sféru regionálních disparit	
silné stránky	slabé stránky
zavedení hromadné městské dopravy v Ponta Delgada a Angra do Heroismo množství pravidel pro novou zástavbu - umístění stavby, postup stavby - záplavové oblasti, zemětřesení kvalita silniční infrastruktury a komunikací vyšších tříd - jejich nevytíženost, modernizace silniční sítě střední intenzita osídlení - převažuje přírodní ráz krajiny geotermální energie členitost území - atraktivita systém lodní dopravy v letních měsících dostatek dešťových srážek dostupnost vodních zdrojů	složení dopravy v městských centrech - vysoká intenzita ve velice natěsnané zástavbě hromadná doprava - autobusové spojení, návaznost spojů, přehlednost a značení autobusů, jízdních tras a zastávek nedostupnost lodní přepravy během zimního období nemožnost napojení na páteřní evropské infrastruktury - pozemní systém komunikací, struktury zásobování naftou a plynem

příležitosti	hrozby
odlehčení městským centrům od automobilů umožnění vstupu jiných leteckých společností na azorská letiště a zvětšení konkurence v oblasti leteckých spojů - tlak na snížení cen letenek	přeměna krajinného rázu zachování stejné izolovanosti ve smyslu spojení s pevninou - drahé ceny přepravy
rozvoj možností pro výrobu energie z obnovitelných zdrojů - větrná, vodní, příbojová, rozšíření geotermální energie	změny klimatu - zvyšování světové hladiny oceánu, větší četnost bouří a hurikánů v oblasti středního Atlantiku - nárůst finančních nákladů na obnovu přístavů a lodního spojení
modernizace hlavních námořních a vzdušných struktur	přivalové deště a následná eroze půdy a sesuvy
zlepšování systému nakládání s odpady	členitost území - překážky pro infrastrukturu, finanční náročnost ničivé zemětřesení pro infrastrukturu

Zdroj: vlastní zpracování

Mezi hlavní přednosti regionu je možné zařadit využívání energie z obnovitelných zdrojů a stav silniční infrastruktury. Každý ostrov by se měl snažit využít vulkanický potenciál na maximum a minimalizovat tak náklady související s dovozem ropných produktů - být tak energeticky samostatnými. Více by se mělo také do budoucnosti počítat s větrnou energií, ve které také spočívá obrovský potenciál. V obou těchto případech je ovšem nutné dbát na vhodné umístění a sledování, zda tato aktivita neovlivňuje neblahým směrem okolní přírodu.

Silniční infrastruktura je ve velice dobrém stavu díky financování z EU během posledních programovacích období. Za zlepšení by stála úprava a zpevnění břehů silnic v částech ostrovů, které trpí častějšími dešti a následnými sesuvy půdy. Slabou stránkou silničního provozu je systém uspořádání měst a vesnic, kde jsou typické úzké komunikace. Řešením bylo zavedení používání jednosměrného provozu a postavení obchvatů kolem největších měst, což ulehčilo historickým centrům, ovšem ne dostatečně. Dalším možným řešením by mohlo být vytvoření pěších zón alespoň v historických centrech v Ponta Delgadě či Angra do Heroísmo. Toto řešení by přispělo i k využívání hromadné městské dopravy ve větším měřítku než dnes.

Výsledkem izolovanosti Azorských ostrovů a jejich vzdálenosti od pevniny je i nemožnost napojení na páteřní evropské infrastruktury - základní slabost tohoto geografického umístění, která je bohužel v dohledné budoucnosti neřešitelná. Mezi silné stránky regionu lze také považovat jeho nízkou intenzitu osídlení, neboť zde stále převažuje spíše přírodní ráz krajiny, což je právem lákadlo pro mnohé turisty a mělo by se udržet i nadále. Možnou otázkou

k řešení by mohlo být navrácení části obyvatel z hlavních měst zpět na venkov. V tomto případě by jednoznačně pomohlo zprehlednění veřejné dopravy a její sjednocení - návaznost autobusových linek a minimalizace času stráveného v dopravním prostředku. Následkem většího využívání veřejné dopravy by mělo za následek i oslabení dopravní intenzity ve městech a menší nápor na parkovací místa v centru.

Azorské ostrovy jsou známé především díky krásné přírodě, proto mezi hlavní rizika tohoto místa spatřuji přeměnu krajinného rázu této oblasti - zvýšenou intenzitou zástavby, úpravami terénu, industrializací. K nežádoucí přeměně krajinného rázu by mohl mít i zhoršující se systém nakládání s odpady. V této struktuře je prostor pro značné zlepšení především v oblasti tříděného odpadu. Základním nedostatkem je zde slabá dostupnost kontejnerů na tříděný odpad a nezaujatý přístup obyvatel i místních ekonomických subjektů tuto politiku podporovat. Jedním z kroků by mohla být změna vnitřní politiky obchodních řetězců v používání plastových tašek v takovém množství, v jakém jsou používány v současnosti.

7. ENVIRONMENTÁLNÍ DISPARITY

Azorské ostrovy jsou součástí oblasti zvané Macaronesia, kterou tvoří společně s nimi ještě ostrovy Madeira, ostrovy Savage, Kanárské a Kapverdské ostrovy. Tato oblast si díky své izolovanosti uchovala dodnes charakter krajiny, který tu vládl v době vzniku těchto ostrovů. Typickým jevem je hustý stále zelený les neboli laurisilva – zástupce vegetace, která se tu vyskytovala přibližně před 2,75 miliony lety. Pravděpodobně díky azorskému oceánskému klimatu unikly tyto lesy klimatickým změnám, kvůli kterým v ostatních částech světa zanikly. Největší nepoznamenaný les se nachází na ostrově Terceira. Azorské ostrovy uchovávají přibližně 1020 rostlin, z nichž je 302 nativních a z nich ještě navíc 39 je chráněno. Z 66 endemických druhů rostlin je 31 chráněno. Z celkové 702 členné exotické flóry azorských ostrovů je charakterizováno několik druhů jako invazivních. Kolonizace těchto ostrovů a lidská činnost sama o sobě mění ráz těchto ostrovů, spousta druhů endemických rostlin je v ohrožení a nově přivezené rostliny se stávají invazivními, neboť klimatické podmínky, vlhkost vzduchu, půda bohatá na živiny a absence mrazu vytváří ideální podmínky pro růst v prostředí, kde tyto rostliny nemají přirozeného nepřítele.

Je zde také identifikováno přibližně 47 druhů ptáků, z nichž 35 zde pravidelně hnízdí, 5 jich je zavedeno, 25 trvale žijících zde a 12 migratorních druhů. Největšími suchozemskými živočichy jsou členovci. Vyšší formy zvířecích volně žijících druhů zde neměly možnost se za krátký čas vyvinout. Je zde proto možné nalézt 2209 druhů a poddruhů členovců, ze kterých se považuje 267 za endemické. Azorské ostrovy fungují jako místo pro reprodukci, zrození a odpočinek pro mnoho druhů mořských ryb. Začleněním do sítě Natura 2000 existuje na Azorských ostrovech přibližně 8772,7 ha mořských oblastí s bohatým podmořským životem. Je zde registrováno přibližně 460 druhů mořských ryb.[52]

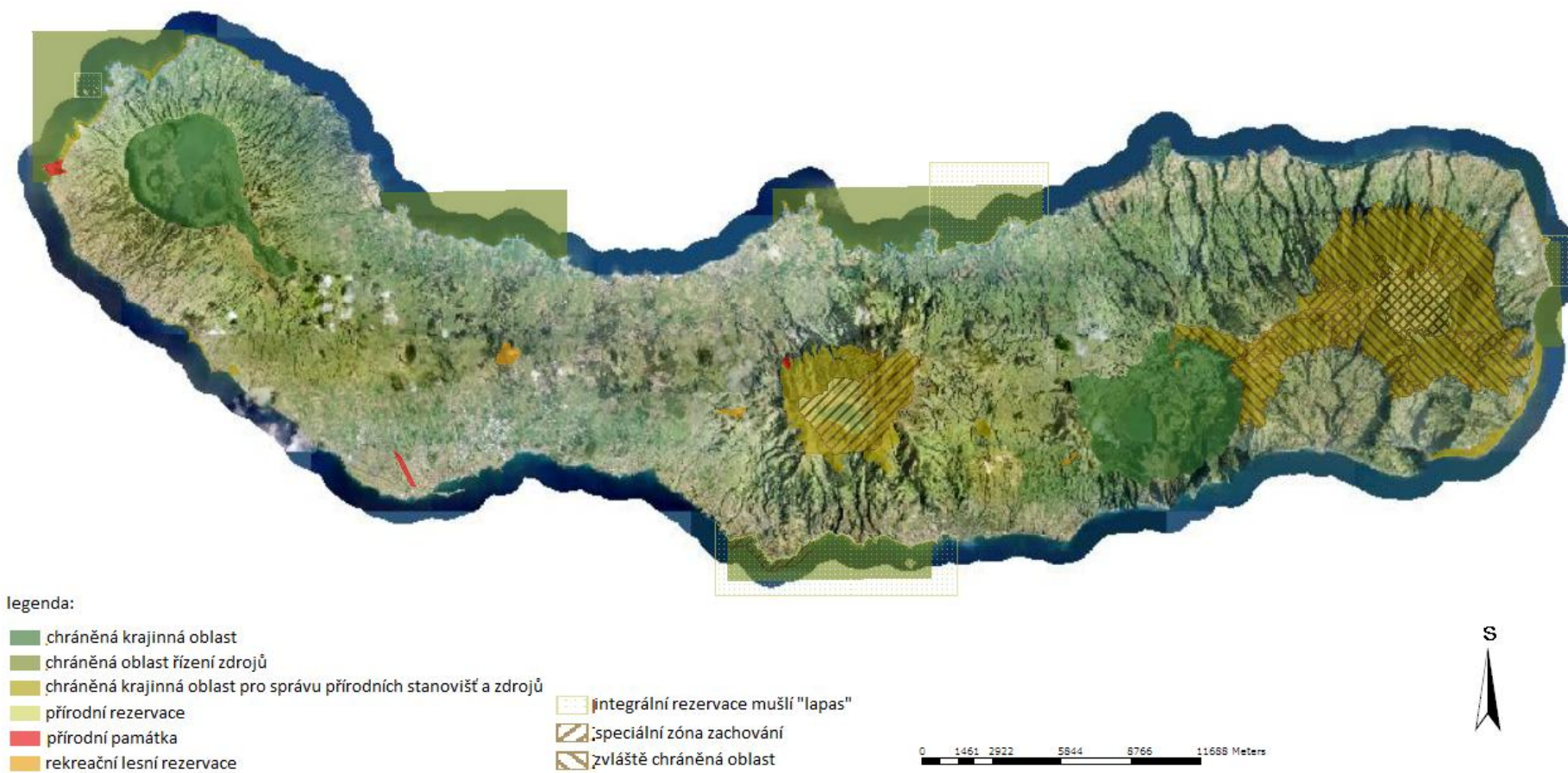
Azorské ostrovy a okolní vody jsou plné života. Nacházejí se na trase migrace největších zvířat na světě – velryb. Díky této skutečnosti tu v minulosti vzkvétal lov velryb. Na většině ostrovů tak postupně vznikaly továrny na zpracování velrybího tuku, masa, kostí atd. Největší intenzita lovu se vyskytovala v centrální oblasti ostrovů, neboť zde jsou pro velryby nejprůzračnější podmínky pro hledání potravy. Některé velryby kolem Azorských ostrovů jen proplouvají, jiné velryby a delfíni zde zůstávají po celý rok. Pár let po zákazu lovení velryb byla ulovena poslední velryba na ostrově Pico v roce 1987. Od této doby se z Azorských ostrovů stala jedna z významných destinací pro pozorování velryb a jejich studium. Azorská vláda se zavázala k ochraně přírodního bohatství – fauna, flora, ekologie, ochrana krajinného

rázu a geologického bohatství, ochrana a kvalita mořského prostředí. Azorské ostrovy mají jeden z nejbohatších mořských ekosystémů na celém světě. Od roku 1972 začaly vznikat první chráněné oblasti a přírodní rezervace.[22]

Dalším zdrojem přírodního bohatství Azorských ostrovů jsou místní termální prameny charakteristické svým složením a svou pozicí ve světovém měřítku. Vulkanologická historie těchto ostrovů vysvětluje značnou přítomnost lávových uspořádání přírodních čedičových objektů. Zná se prozatím 250 vulkanických dutin různých druhů – lávové tunely, sopečné jeskyně, trhliny a erozní jeskyně vyskytující se často v jejich různé kombinaci.

Síť Natura 2000 zahrnuje 38 lokalit na Azorských ostrovech s oblastí pokrývající 50 685 ha, zatímco chráněné oblasti se rozkládají na 31 místech s povrchem zabírajícím 68 400 ha. Je identifikováno 23 lokalit komunitní důležitosti, které zabírají oblast 34 478 ha, 15 zón speciální ochrany s celkovou chráněnou oblastí 16 197 ha.[52] Vzhledem k rozmanitosti situací vyplývajících z provádění programu Natura 2000 na Azorských ostrovech bylo nutné přepracovat právní systém klasifikace, řízení a správy chráněných oblastí v regionu. Tento stupeň zahrnuje klíčové oblasti ochrany přírody, které odpovídají nejdůležitějším oblastem z hlediska zdrojů a zachování biologické rozmanitosti a kontinuity ekologických postupů.

Přírodní parky: Corvo, Flores, Faial, Pico, São Jorge, Graciosa, Terceira, São Miguel a Santa Maria a Mořský park azorského souostroví tvoří základní jednotku řízení regionální sítě chráněných území autonomní oblasti Azorské ostrovy. Regionální síť chráněných oblastí na Azorech zhmotňuje v regionu přizpůsobení zeměpisných, ekologických, kulturních a politicky - administrativních zvláštností území. Zařazení do Mezinárodní unie pro ochranu přírody a jsou zahrnuty do následujících kategorií – přírodní rezervace, přírodní památka, chráněné území pro správu stanovišť nebo druhů, chráněná krajinná oblast a chráněná oblast řízení zdrojů. Mezi přírodní parky ostrovů a mořského parku v oblasti Azorských ostrovů se rovněž zahrnují oblasti klasifikované podle směrnic a mezinárodními úmluvami.[55]

Obrázek 20 Mapa rozložení a charakteru chráněných oblastí na ostrově Sao Miguel

Zdroj: upraveno dle [61]

7.1. SWOT analýza a návrh opatření

V této SWOT analýze je proveden souhrn hlavních silných a slabých stránek regionu s přihlédnutím k hlavním rozvojovým příležitostem a hrozbám v environmentální oblasti.

SWOT analýza pro oblast životního prostředí	
silné stránky	slabé stránky
<p>izolovanost a uchování vegetace</p> <p>produkce neobvyklých plodin - čajová plantáž, ananasové plantáže, plody mučenky</p> <p>ochrana velryb a delfínů - studium jejich chování, identifikace jednotlivých jedinců</p> <p>dobrá image v oblasti ochrany přírody, zachování krajiny a životního prostředí</p> <p>stupeň ochrany přírody a biodiverzity</p> <p>členství v Natura 2000</p> <p>vhodné klimatické podmínky</p> <p>ochrana podmořského bohatství</p> <p>využití energie z obnovitelných zdrojů</p>	<p>třídění odpadů</p> <p>zabránění šíření invazivních druhů rostlin a zvířat - dovezené rostliny a zvířata, která se přemnožila, jsou hrozbou pro místní ekosystém</p> <p>vzdělanost a podvědomí místních obyvatel o ochraně životního prostředí</p> <p>kvalita vody některých jezer způsobená nevhodným omezením zemědělských aktivit v okolí vodní plochy</p>
Příležitosti	hrozby
<p>konec s plastovými taškami v supermarketech</p> <p>zlepšení nakládání s odpady - skládkování, tříděný odpad</p> <p>rozšíření ochrany přírody - zahrnutí dalších oblastí</p> <p>rozšíření specializací univerzitních programů</p>	<p>zásadní přeměna krajinného rázu - vysoké zastoupení ploch přeměněných na pastviny pro skot</p> <p>změny klimatických podmínek spojené s globálním oteplováním - zvýšení hladiny oceánu, zvýšení teplot atd.</p> <p>ztráta jedinečnosti a čistoty tohoto kraje způsobená masovou turistikou</p> <p>výstavba nových hotelových komplexů nezapadajících do krajinného rázu</p>

Zdroj:vlastní zpracování

Mezi hlavní výhody pro životní prostředí je právě izolovanost Azorských ostrovů. S lidskou činností sice přichází i kapitál pro místní obyvatele, ovšem právě lidská činnost má za následek ústup původního přírodního složení a ohrožení množství druhů v celém světě. Tato silná stránka v podobě uchování vegetace a živočišných druhů je tak i zároveň nejdůležitější příležitostí pro budoucí vývoj a hrozbou při ztracení. Budoucí vývoj by mohl postupovat začleňováním dalších oblastí pod chráněná území, studiem místního ekosystému pro jeho lepší pochopení a cílený způsob ochrany, členstvím v mezinárodních organizacích pro ochranu životního prostředí, regulování společností zabývajících se pozorováním velryb

tak, aby nedocházelo k narušení životního prostoru těchto stvoření. Budoucí vývoj by také mohl směřovat v již započatých iniciativách na účast v síti UNESCO [65].

Další postup spatřuji ve všeobecné vzdělanosti místního obyvatelstva o potřebě ochrany přírodního bohatství, šetrnému zacházení s přírodou v okolí v jejich každodenním životě a uvědomění si, že začít musí každý u sebe. Tato otázka se týká především již výše zmíněného třídění komunálního odpadu. Chybami minulosti a nedostatečné regulovanosti chovu skotu v okolí místních jezer se mezi hlavní slabiny staví kvalita místních jezer, neboť vulkanická jezera vzniklá v kráteru nemají přirozený odtok ani přítok (kromě dešťové vody), proto je kvalita vody již z tohoto principu ohrožena. Existují již výzkumná střediska na kontrolu kvality vodních ploch v napojení na místní univerzitu.

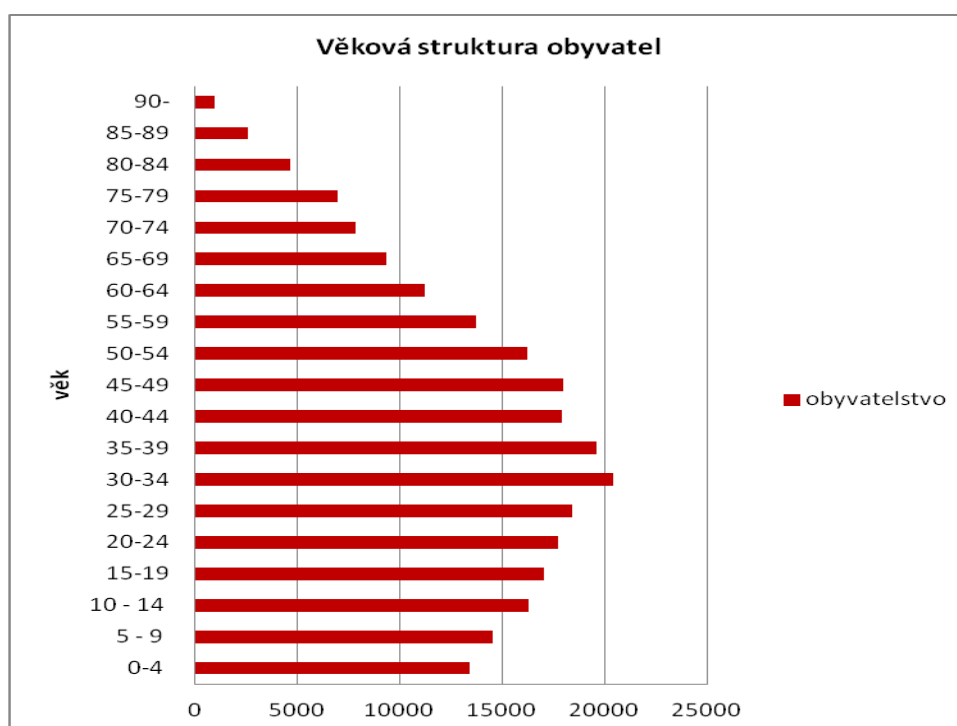
Velká část celkové plochy jednotlivých ostrovů byla v minulosti přeměněna na pastviny, tento trend by již měl být také regulován, aby nedošlo k ještě většímu ohrožení endemické vegetace. V tomto směru by se místní zemědělství mohlo ubírat směrem diverzifikace produkce a pěstování různých plodin, neboť podnebí a klima je příznivé. Velkou hrozbou pro tento kraj a životní prostředí by bylo náhlé zvýšení turismu. Přineslo by zvýšení tlaku na systém nakládání s odpady, zásobování pitnou vodou a čištěním odpadních vod.

8. SOCIÁLNÍ DISPARITY

Azorské ostrovy se také potýkají s rozdílnostmi v demografickém složení, sociální vybavenosti, složení volnočasových aktivit i úrovni bezpečnosti. Analýza disparit v těchto oblastech je náplní této kapitoly.

8.1. Obyvatelstvo

Jak již bylo uvedeno v kapitole 7.1, počet obyvatel se na Azorských ostrovech pomalu zvětšuje a během posledního sčítání lidu v roce 2011 čítají tyto ostrovy 246 772 obyvatel. Věkové rozložení tohoto obyvatelstva je patrné z grafu na Obrázku 21.

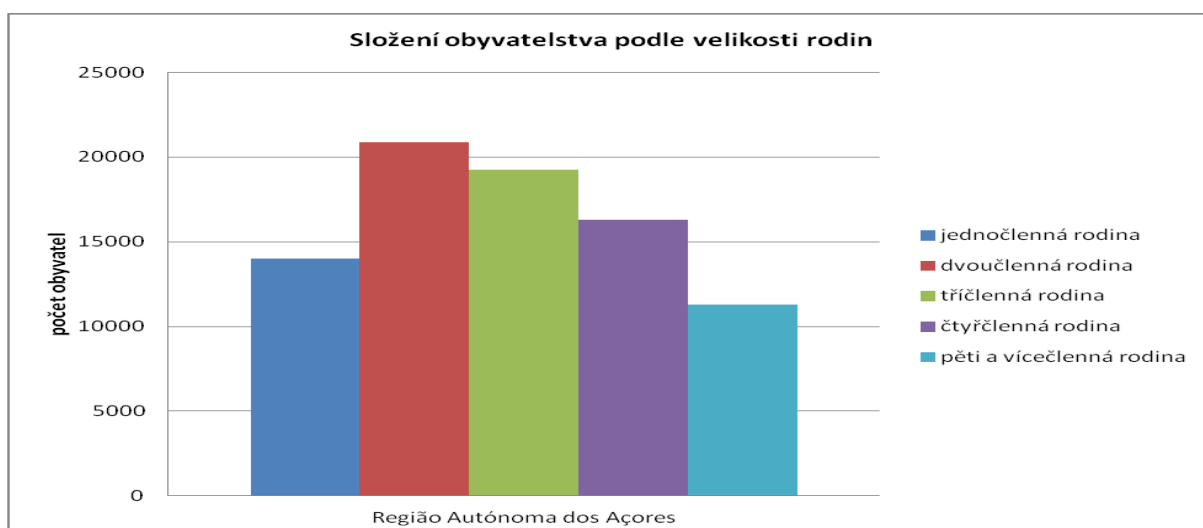

Obrázek 21 Složení obyvatelstva dle věkové struktury

Zdroj: upraveno dle [60]

Na tomto grafu lze vidět, že Azorské ostrovy jsou charakteristické převážně mladistvým obyvatelstvem. Nejvíce obyvatel je ve věku mezi 30 až 34 lety. Ostatní mladší ročníky převažují ve svém počtu počty starších ročníků a seniorů. Podíl mladých lidí (0-14 let) představují 17,7% z celkového počtu obyvatel, lidé v produktivním věku (15-64 let) představují 69,0% a starších osob (nad 65 let) je přibližně 13,3%. Celkově index stáří (poměr starší populace nad 65 let k mladší populaci do 14 let) činil v roce 2011 75,4 osob na počet 100 mladých lidí. V této oblasti bylo zaznamenáno poklesu vůči roku předchozímu. Tato hodnota a také rozložení na jednotlivých ostrovech se liší. Mezi ostrovy s nejstarší populací patří ostrov Pico s 147,2 starými obyvateli na 100 mladých lidí, dále Graciosa s 136,6 starými

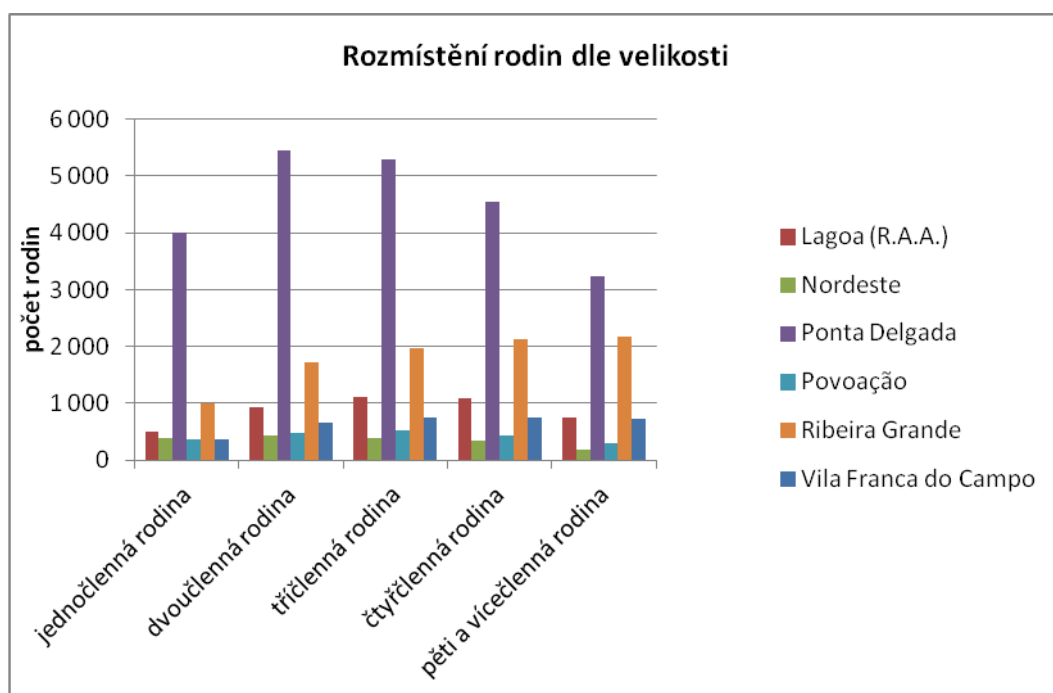
obyvateli na 100 mladých a São Jorge s 132,3. Naopak mezi ostrovy s nejmladší populací lze zařadit ostrov Santa Maria se 78,2 a São Miguel s 57,4 starými obyvateli na 100 mladých obyvatel. Tyto výsledky také reprezentují trend v počtu narozených a zemřelých osob. Celkově Azorské ostrovy jako takové zaznamenávají meziroční nárůst, přesto je pozitivní pouze na ostrovech São Miguel, Terceira a Santa Maria. Na ostatních ostrovech je tento ukazatel záporný. Porodnost činila v roce 2011 11 narozených dětí na 1000 obyvatel. Nejvyšší porodnost je na ostrově São Miguel a to přesně 12,1. Na dalších ostrovech je tento ukazatel nižší – Sao Jorge 8, Flores 8,2 a Corvo s nejnižší porodností 4,7 narozených dětí na 1000 obyvatel. Lze říci, že veškeré porody se uskutečnily v nemocnici, neboť pouze 0,2% z veškerých porodů se odehrála v domácím prostředí. Přesto, že se porodnost zvýšila, došlo v posledních letech i k nárůstu počtu mrtvě narozených dětí (z 6 mrtvě narozených dětí v roce 2010 na 16 v roce následujícím). Nejvíce se jich takto narodilo na ostrově - Sao Miguel 7, Terceira 5, Sao Jorge 1, Faial 2, Flores 1. Došlo i k nárůstu míry pozdní mortality plodu. Tento ukazatel měl nárůst z 2,2 na 1000 obyvatel v roce 2010 na 4,3 na 1000 obyvatel v roce 2011. I přesto, že se zvýšila úmrtnost dětí, celková úmrtnost na Azorských ostrovech v roce 2011 se oproti roku 2010 snížila o 3,7%. Míra úmrtnosti je tedy 9,6 zemřelých na 1000 obyvatel. Míra úmrtnosti ukázala hodnoty nad regionálním průměrem téměř na všech ostrovech s výjimkou ostrovů Santa Maria (9,4 ‰), São Miguel (8,6 ‰) a Corvo (7,0 ‰). K nejvyšší hodnotě došlo na ostrově Graciosa 14,4 úmrtími na 1000 obyvatel. Při porovnání všech úmrtí v roce 2011 podle věkové struktury lze určit, že k více než 92% úmrtí došlo v ročnících nad 50 let.

Obrázek 22 Složení obyvatelstva dle velikosti rodin

Zdroj: upraveno dle [60]

Z výše uvedeného grafu na Obrázku 22 lze pozorovat, že přestože Azorské ostrovy stále více lpí na náboženství a klasickém složení rodiny, kdy rodiny žijí dlouhodobě více generací pospolu, než je tomu v Evropě, tak v dle posledního sčítání lidu převažují dvoučlenné a tříčlenné rodiny. Jedná se tedy o rodiny s jedním dítětem, bezdětné rodiny či rodiče samoživitelé s jedním potomkem. Tato skutečnost je dána také tím, že stoupla míra rozvodovosti. O níž bude řeč níže. Rozložení rodin dle velikosti do jednotlivých oblastí na ostrově São Miguel je možné pozorovat z grafu na Obrázku 23.

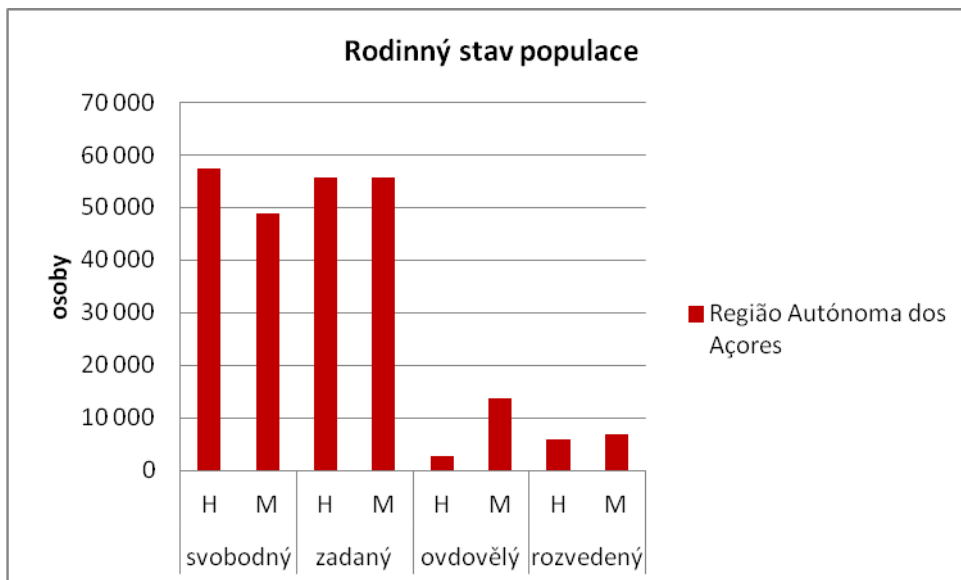
Obrázek 23 Graf bydliště v regionu dle velikosti rodiny na ostrově Sao Miguel

Zdroj: upraveno dle [60]

Obecně lze říci, že nejmladší populace a mladé rodiny nejvíce tíhnou k životu v oblasti hlavního města Ponta Delgada. Naopak vícečlenné rodiny zase láká klidnější životní podmínky a stále dobrá dostupnost do hlavního města v oblasti druhého největšího města Ribeira Grande. V menším měřítku pak dávají ještě malé rodiny přednost oblasti kolem třetího největšího města v Lagoa. Pokud jsou zde uvedeny údaje o složení rodin, je vhodné uvést také několik údajů o sňatečnosti a rozvodovosti. Celkem 1023 manželství bylo uzavřeno na Azorských ostrovech v roce 2011 a z tohoto počtu bylo uzavřeno 7 mezi osobami stejného pohlaví. Celkový počet svateb však oproti předchozímu roku poklesl. Hodnota ukazatele sňatečnosti je v tomto případě 4,1 sňatků na 1000 obyvatel. Ovšem i tato hodnota je odlišná na jednotlivých ostrovech. Nejvyšší sňatečnost je na ostrovech São Miguel (4,3 ‰), Terceira (4,6 ‰) a Corvo (4,7 ‰). Tyto hodnoty představují navýšení regionálního průměru, na

ostatních ostrovech se hodnoty sňatečnosti pohybovaly pod regionálním průměrem. Nejžádanější měsíce pro konání svateb jsou i nadále letní měsíce – červenec, srpen a září.

Opačnou stránkou sňatečnosti je rozvodovost a ta v posledních letech narůstá. V roce 2011 bylo rozvedeno 768 manželství (o 3,4% více než v roce předchozím) a to se tedy i promítá do míry rozvodovosti, která pro autonomní region Azorských ostrovů činí 3,1 %. V dalším grafu na Obrázku 24 je ještě lépe vidět složení populace – nejvíce je svobodných a zadaných jedinců.

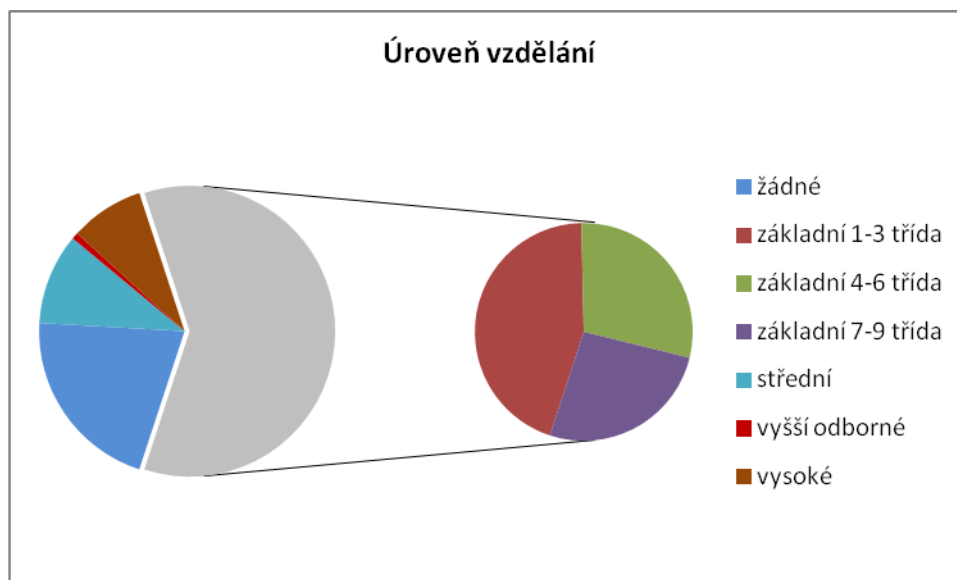
Obrázek 24 Graf rodinného stavu populace Azorských ostrovů

Zdroj: upraveno dle [60]

Další historickou součástí života na Azorských ostrovech byla všudypřítomná emigrace a imigrace. Dle sčítání lidu v roce 2011 žije na Azorských ostrovech celkem 3391 přistěhovalců. Z Evropské unie zde pobývá přibližně 1068 obyvatel (největší zastoupení má Německo, Španělsko, Velká Británie, Francie a další), přistěhovalců z Ameriky je přibližně 1170 (nejpočetnější Brazílie, USA a Kanada), z Afrického kontinentu přibližně 522 (největší zastoupení mají Kapverdské ostrovy a Angola) a i z Asie přibližně 296 obyvatel.[59]

8.2. Sociální vybavenost

S kvalitou života a životní úrovně obyvatelstva souvisí jeho úroveň vzdělání a všeobecně úroveň vzdělávacích možností. V tomto ohledu se Azorské ostrovy potýkají se značným problémem. Jak uvádí graf na Obrázku 25 více než polovina obyvatelstva má pouze základní vzdělání a ještě k tomu velká část populace nemá vzdělání žádné.

Obrázek 25 Graf úrovně vzdělanosti na Azorských ostrovech

Zdroj: upraveno dle [60]

Ze všech 109 vyšších a vysokých škol v Portugalsku se Universidade dos Acores umístila na 13. místě.[53] Universidade dos Acores navštěvuje ročně přibližně 6199 studentů. Dále se skládá ze 407 docentů, dalších 234 zaměstnanců a nabízí celkem 116 různých studijních oborů.[66] Tato vysoká škola je rozdělena do 3 kampusů – největší v Ponta Delgada (ostrov São Miguel), Angra do Heroísmo (ostrov Terceira) a nejmenší kampus ve městě Horta (ostrov Faial). Součástí této univerzity je i možnost vyšších odborných zdravotnických studií v kampusech na Faial a São Miguel. Studium probíhá na bakalářské a navazující magisterské úrovni a navíc v Ponta Delgada je i možnost pokračovat v doktorském studiu. Univerzitní vzdělání si hradí student sám, což je jednou z hlavních překážek pro místní rodiny. Univerzita se také v posledním roce potýkala s nedostatkem profesorů a odborníků, přesto má student na této univerzitě možnost získat odpovídající vzdělání v následujících oborech (procentní zastoupení v počtu studujících na jednotlivých katedrách):

- Katedra biologie (10,4%)
- Katedra zemědělských věd (15,5%)
- Katedra vzdělávacích věd (14,3%)
- Katedra technologických věd a rozvoje (6,6%)
- Katedra ekonomiky a managementu (22,2%)
- Katedra geologie (0,4%)
- Katedra historie, filozofie a společenských věd (14,1%)

- Ústav jazyků a moderních literatur (8,7%)
- Katedra matematiky (6,1%)
- Katedra oceánografie a rybářství (1,5%) [67]

Na této univerzitě se tak mísí studenti z Azorských ostrovů, Madeiry i Portugalska, kdy přes semestr bydlí v univerzitních kampusech.

Zdravotní péče

Zdravotní péče mezi ostrovy také nepatří spolu se vzděláním k jednoduchým záležitostem. V roce 2011 bylo na Azorských ostrovech registrováno celkem 100 zdravotnických zařízení. Zdravotní péče se zde skládá z nemocničních komplexů, zdravotnických center a privátních zdravotnických zařízení. Funkci praktického lékaře zde vykonávají rodinní lékaři. Nemocniční komplex se nachází pouze na 3 ostrovech – hlavní na ostrově São Miguel, dále pak na Terceira a Faial. Pokud tedy člověk potřebuje opravdu specializovanou péči, je nutné využít zdravotnické péče na pevnině, což se zdatelně prodraží díky ceně letenky, která je bez kupování v předstihu i pro místní obyvatele nákladná. V průměru stráví občan Azorských ostrovů na neschopence 7,8 dne.

Tabulka 16 Počet strávených dnů v nemocnici

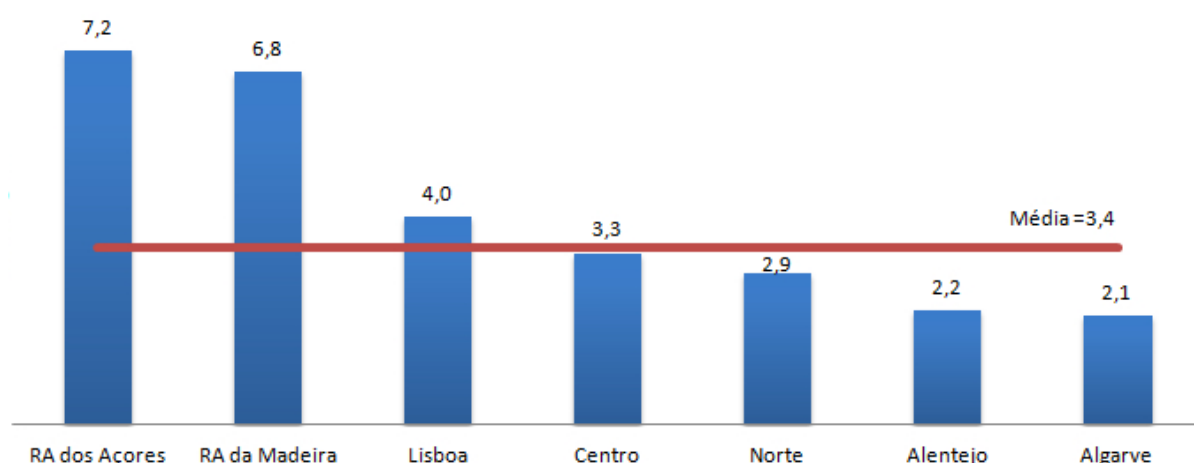
Meziregionální srovnání %	Muži/ženy			Muži			Ženy		
	0 dní	1 -3 dny	4 a více dnů	0 dní	1 -3 dny	4 a více dnů	0 dní	1 -3 dny	4 a více dnů
Kontinent	55,1	27,1	17,7	55,8	26,9	17,0	54,6	27,3	18,1
Azorské ostrovy	54,5	24,6	20,9	55,2	25,9	18,9	54,0	23,6	22,4
Madeira	44,5	19,6	35,8	53,9	19,5	26,6	36,0	19,8	44,2

Zdroj: [45]

Co se týče velikosti a obslužnosti nemocnic, tak nemocnice na ostrově São Miguel má 540 lůžek, na Terceira 294 a na Faial 140 lůžek. V těchto nemocničních komplexech je registrováno postupně 225, 103 a 46 lékařů. Dále jsou v rámci zdravotnického systému zařazeny komplexy zdravotnických center umístěny v jednotlivých správních oblastech. Za celou oblast lze napočítat 18 zdravotnických center – Santa Maria 1, São Miguel 6, Terceira 2, Graciosa 1, São Jorge 2, Pico 3, Faial 1, Flores 1, Corvo 1. V těchto zařízeních je dále možnost lůžkových oddělení s vybavenými lůžky pro převážně základní ošetření – celkem 260 lůžek. Výjimkou jsou zařízení na ostrovech Faial, Terceira a ve městě Ponta Delgada a Lagoa, kde se předpokládá lůžková péče v nemocnici. Obsazení těchto středisek odborníky, či specializovanými lékaři není vždy na stejné úrovni. Příkladem jsou ostrovy Faial, Flores

a Corvo, kde není možné dohledat zubaře v těchto zdravotnických zařízeních. V celkovém součtu se ve zdravotnických zařízeních pohybuje 173 doktorů – obecných i specializovaných.[60] Jak již bylo řečeno výše, vyskytují se na Azorských ostrovech i privátní zdravotnická zařízení – 3 v Ponta Delgada a 2 v Angra do Heroísmo. V těchto pěti zařízeních se nachází navíc 758 lůžek pro hospitalizaci a dalších 13 specializovaných i obecných lékařů. Dále jsou v systému poskytování zdravotní péče ordinace specializovaných lékařů, kdy v Ponta Delgada je navíc 7 (z toho 3 soukromé), Terceira 4 ordinace (1 soukromá) a Faial 1 ordinace. Na těchto místech mediků lze nalézt dalších 130 lékařů. Z tohoto rozdělení lékařů vyplývá, že na Azorských ostrovech připadá 2,3 lékařů na 1000 obyvatel.[38]

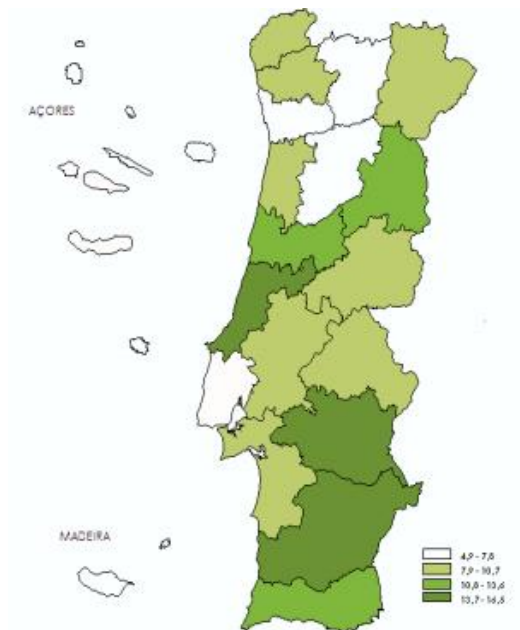
Na následujícím grafu na Obrázku 26 je možné vypožorovat úroveň indikátoru, který určuje počet lůžek pro okamžitou hospitalizaci na 1000 obyvatel. V tomto grafu je možné vidět srovnání s ostatními regiony NUTS II v Portugalsku. Je zřejmé, že v tomto ohledu Azorské ostrovy dosahují nejvíce hodnot nad regionálním průměrem – měřeno v roce 2010.

Obrázek 26 Graf meziregionálního srovnání počtu lůžek/ 1000 obyvatel

Zdroj: [50]

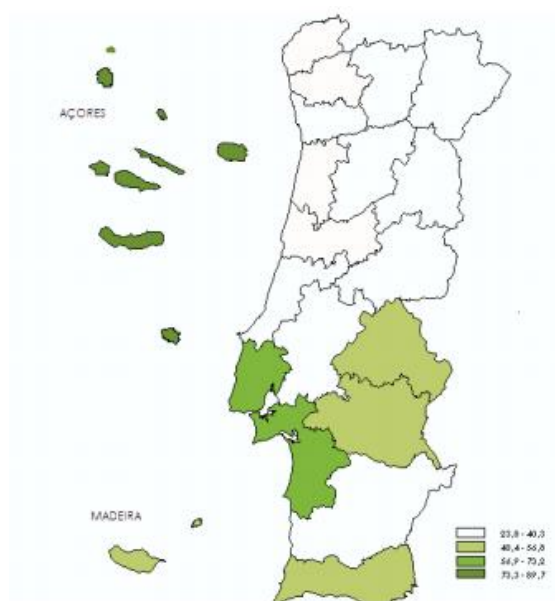
Dle evropského seznamu příčin smrti, který má napomáhat v identifikaci a zaznamenávání zdravotního stavu obyvatel jednotlivých států unie pro jednodušší a srovnatelnější interpretaci zdravotního stavu populace [39], lze na Azorských ostrovech určit nejvýznamnější příčiny smrti ze dvou hledisek – v důsledku nehody a smrti zapříčiněné nemocí. Smrti zaviněné nehodami zaznamenávají v posledních letech nárůst – přičemž největší podíl na úmrtích zapříčiněných nehodou mají dopravní nehody s přibližně 23,5%. Ve srovnání s ostatními regiony Portugalska je z kartogramu na Obrázku 27 vidět, že situace je stále více než příznivá.

Obrázek 27 Kartogram nehodovosti v meziregionálním srovnání

Zdroj: upraveno dle [35]

Z pohledu smrtí zaviněných nemocemi mají největší podíl kardiovaskulární onemocnění (onemocnění srdce, cerebrovaskulární onemocnění a oběhové a respirační nemoci) s přibližně 47,2%. Statistické údaje ukazují, že zhoubné nádory přispívají postupně k úmrtnosti. V roce 2010 dosáhly k 22,7% všech příčin smrti a v roce 2011 se tento podíl zvýšil na 23,4%. V následujícím kartogramu na Obrázku 28 je znázorněno pro porovnání s ostatními regiony Portugalska.

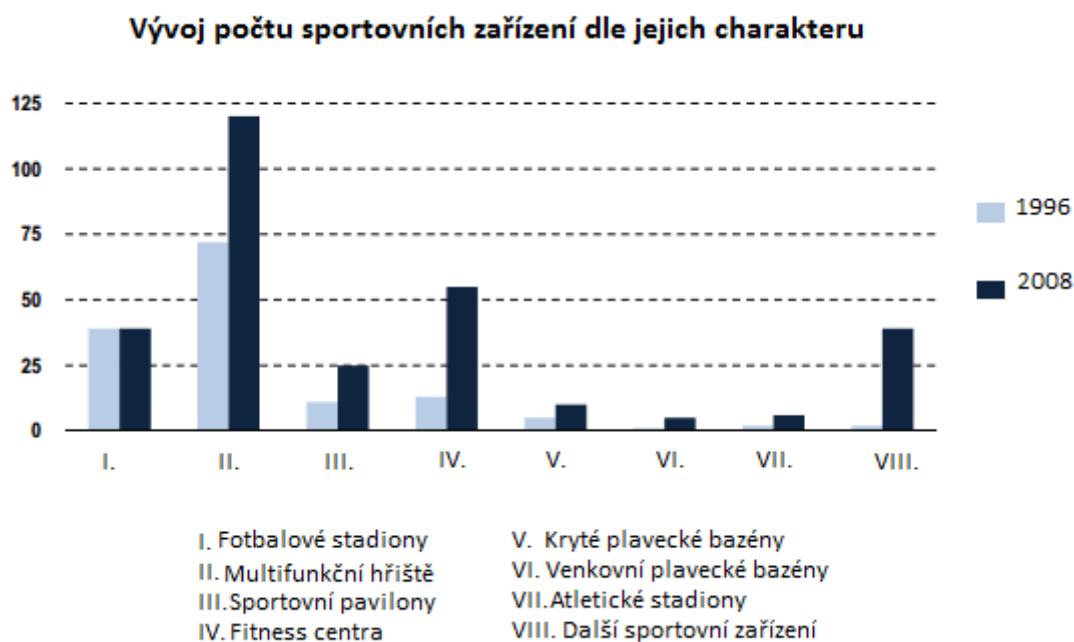

Obrázek 28 Kartogram meziregionálního srovnání v kardiovaskulárním onemocnění

Zdroj: [45]

Volnočasové aktivity

Na sport jako takový se klade na Azorských ostrovech důraz, proto jednotlivé rozložení sportovních volnočasových aktivit (sportovní zařízení) bude zobrazeno podrobněji pro ostrov São Miguel. Na tomto ostrově se nachází celkem 299 uměle vybudovaných sportovních zařízení. Z tohoto počtu jich je 77 součástí školních zařízení, což podporuje výuku sportu a vztahu dětí ke sportovním aktivitám. V grafu na Obrázku 29 lze identifikovat vývoj počtu jednotlivých druhů sportovních zařízení na ostrově São Miguel mezi lety 1996 a 2008.

Obrázek 29 Graf struktury zařízení volnočasových aktivit mezi 1996 - 2008

Zdroj: upraveno dle [32]

Z tohoto zdroje je patrné, že během těchto let neproběhly nové investice do stavby velkých stadionů (převážně fotbalových) a jejich počet je tedy ustálený. Největší vývoj zaznamenal vzrůst počtu malých stadionů (multifunkčních venkovních hřišť), fitness center spolu se zařízeními všech ostatních možných sportovních druhů. Ve své podstatě došlo k nárůstu všech sportovních vybavení, pouze v menším měřítku vyrostly sportovní haly, kryté plavecké bazény, venkovní plavecké bazény a atletické stadiony. Geografické umístění těchto sportovišť lze pozorovat na Obrázku 30. Největší koncentrace sportovišť je opět ve střední části ostrova kolem hlavního města Ponta Delgada a města Ribeira Grande.

Obrázek 30 Mapa rozložení zařízení volnočasových aktivit na ostrově Sao Miguel

Zdroj: upraveno dle [32]

Příkladem specializovaných sportovišť mohou být například 2 golfová hřiště, motokrosový stadion, střelnice, skatepark, tenisové kurty a mnoho dalších.

Dalším faktorem, který má vliv na životní podmínky a životní úroveň obyvatelstva je kulturní vybavenost. I na Azorských ostrovech existuje síť veřejných knihoven – celkem je jich v tomto regionu 56. Dále se zde pořádají různé festivaly ať už hudební, kulinářské, vinné, umělecké, různé druhy workshopů, divadelní představení, hudební koncerty atd. Větší koncentrace těchto kulturních událostí je v letních měsících. Příkladem turistických lákadel, ale i středem zájmu místních obyvatel jsou takové akce jako mezinárodní filmový festival Panazorean s mezinárodní účastí dokumentárních filmů [51], Redbull Cliffdiving [54] – mezinárodní soutěž skokanů do vody, jedna ze zastávek FIA IRC European Rally Championship Sata Rallye Acores[57; 41] – mezinárodní automobilové závody se zastávkou na ostrově São Miguel.

8.3. Sociální patologie

Azorské ostrovy by se daly považovat stále ještě za bezpečné místo, přesto i zde jsou oblasti (ostrovy), kde je větší míra pravděpodobnosti výskytu trestných činů. Nejhuře ze všech ostrovů je na tom ostrov São Miguel, kde je také vězení pro Azorské ostrovy. Toto vězení je plné a proto je současným tématem projednávání výstavby nové budovy v Ponta Delgada.[68] Jednotlivé ostrovy fungují formou záchytných stanic, kde se zadržují osoby pouze málo nebezpečné a ne dlouhodobě. Pokud je spáchán závažnější trestný čin na ostatních ostrovech, je viník převezen na São Miguel, kde čeká na soudní řízení (nachází se

zde regionální soud) a případně je možnost převezení na kontinent. V některých případech na menších ostrovech nemají lidé potřebu zamykat dveře či pocíťovat strach.

Minulý vývoj kriminálních činů se v roce 2009 snížil pod republikovou úroveň a absolutní počet trestných činů spáchaných na Azorských ostrovech čítal 10 669 případů z celorepublikového 416 058 počtu trestných činů. Azorské ostrovy jsou ve skupině regionů, kde se snížil počet závažných a násilných trestných činů (krádež, únos, znásilnění, vydírání atd.). V roce 2009 se odehrálo 240 takto klasifikovaných trestných činů, což představovalo méně než jeden trestný čin na 1000 obyvatel. Na druhou stranu v kategorii trestných činů proti majetku se stále pohybují tyto činy více než v polovině případů. Ke zvýšení také došlo v kategoriích s méně závažnými přestupky – řízení pod vlivem alkoholu atd. Dobrou zprávou bylo i snížení trestné činnosti v oblasti domácího násilí. Ve srovnání s EU 15 byly Azorské ostrovy v roce 2009 hluboko pod průměrem – celkově 69,1 trestných činů na 1000 obyvatel (což odpovídá přibližně každému čtrnáctému).[43]

Tabulka 17 Mezuregionální srovnání složení trestných činů v roce 2011

	Celkem	Zločiny proti osobám	Zločiny proti majetku	Zločiny proti životu ve společnosti	Zločiny proti státu	Zločiny uvedené v samostatných právních předpisech	Zločiny proti kulturní identitě a občanské bezúhonnosti
Portugal	376 336	84 253	202 014	50 323	6 812	32 921	13
Continente	346 350	77 263	193 771	44 987	5 868	24 450	-
Região Autónoma dos Açores	9 953	3 336	4 401	1 092	362	762	-
Região Autónoma da Madeira	6 503	2 687	2 387	1 045	92	292	-

Zdroj: [45]

Jak již bylo uvedeno v kapitole 9.2, tak největší podíl na úmrtnosti nehodou mají silniční nehody. Z níže položené Tabulky 18 je zřejmé, že za rok 2013 se na Azorských ostrovech stane v průměru přibližně 230 silničních dopravních nehod všeho druhu za měsíc (závažných i méně závažných). Nejvíce dopravních nehod se přihodí na ostrově São Miguel, Terceira a Faial, ovšem ostrov São Miguel svou dynamičností a větší hustotou provozu vyčnívá nad všechny ostatní ostrovy. Také lze pozorovat jisté navýšení počtu dopravních nehod vždy během letních měsíců a hlavní turistické sezóny, kdy hustota provozu ještě stoupne. I přesto lze považovat Azorské ostrovy a silniční dopravu po ostrovech mimo města za klidnou. Situace ve městech je odlišná, neboť díky historické skladbě ulic, jejich velikosti a intenzitě dopravy uvnitř zástavby se dá považovat osobní automobilová doprava za méně příjemnou.

Tabulka 18 Vývoj počtu dopravních nehod během roku na jednotlivých ostrovech

		I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	celkem*
Açores	2013	185	212	224	214	229	219	261	236	226	240	238	273	397
	2014	217	198											415
Santa Maria	2013	1	3	2	1	4	5	5	6	6	1	4	3	4
	2014	-	7											7
São Miguel	2013	123	136	137	125	161	139	169	138	139	163	137	173	259
	2014	150	124											274
Terceira	2013	37	38	49	48	37	42	47	42	47	45	53	63	75
	2014	39	36											75
Graciosa	2013	2	4	4	-	1	1	1	4	7	2	2	5	6
	2014	1	5											6
São Jorge	2013	6	4	5	3	2	2	7	3	5	2	3	8	10
	2014	1	5											6
Pico	2013	4	10	4	10	7	5	18	19	7	8	15	5	14
	2014	9	5											14
Faial	2013	10	16	17	24	15	22	12	23	14	17	22	14	26
	2014	15	14											29
Flores	2013	2	1	6	3	2	3	2	1	1	2	2	2	3
	2014	2	2											4
Corvo	2013	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	2014	-	-											-

*Zdroj: upraveno dle [60], *kumulativně stejné měsíce*

Následující Tabulka 19 na druhou stranu ukazuje počty vážně zraněných během stejné doby a to za jednotlivé měsíce roku 2013.

Tabulka 19 Dopravní nehody s vážnými zraněními na jednotlivých ostrovech v 2013

	leden	únor	březen	duben	květen	červen	červenec	srpen	září	říjen	Listopad	prosinec
Açores	6	4	8	6	8	7	13	14	8	10	11	8
Santa Maria	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
São Miguel	3	1	-	1	3	4	6	6	4	5	3	3
Terceira	2	2	2	5	1	1	-	3	1	1	3	4
Graciosa	-	-	2	-	-	-	-	-	2	-	-	1
São Jorge	-	-	2	-	3	-	2	-	1	1	1	-
Pico	1	-	-	-	1	-	4	3	-	2	1	-
Faial	-	1	2	-	-	2	1	1	-	1	3	-
Flores	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
Corvo	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Zdroj: upraveno dle [60]

Z této Tabulky 19 lze vyčíst, že v loňském roce byly ostrovy Santa Maria a Corvo bez závažných dopravních nehod a také ostrovy v centrální skupině lze považovat za poměrně bezpečné. Opět k nejzávažnějším dopravním nehodám dochází na ostrově São Miguel. Mezi nejklidnější měsíce lze zařadit jarní měsíce únor, březen a duben.

8.4. SWOT analýza a návrh opatření

Následná SWOT analýza je provedena pro okruh sociálních oblastí začleněných v kapitole 8. Hlavní náplní je tedy určení silných a slabých stránek sociálních oblastí, přihlédnutí k hlavním příležitostem budoucího vývoje a budoucích hrozeb a návrh řešení těchto otázek.

SWOT analýza pro sociální oblast regionálních disparit	
silné stránky	slabé stránky
<p>snížení vlivu emigrace - v současnosti pozitivní saldo migrace nárůst počtu populace na ostrovech</p> <p>existence sítě základního vzdělání, zahrnující školy všeobecné i odborné učiliště propracovaný systém pracovních stáží pro absolventy a podpory pro zaměstnavatele stážistů</p> <p>existence sítě zdravotní péče vlastní identita a množství kultury existence sítě regionálních i městských kulturních zařízení a sportovních zařízení s prostorem pro zlepšování existence programovacích dokumentů jednotlivých sektorů - zdraví, školství, sport atd.</p>	<p>dosažitelnost kvalitní zdravotní péče při značné teritoriální izolovanosti jednotlivých ostrovů ohrožení chudobou nízká úroveň vzdělání a tomu odpovídající obtíže na trhu práce a problémy s nezaměstnaností</p> <p>nárůst kriminality a užívání drog</p> <p>postupná tendence stárnutí obyvatelstva dostupnost služeb - značná izolovanost</p> <p>zvýšení nehodovosti</p> <p>vysoká nezaměstnanost</p>
příležitosti	hrozby
<p>zvýšení tlaku na rozvoj vzdělanosti obyvatelstva zajištění stálého profesorského sboru na univerzitě zajištění moderního vybavení a zdravotní péče dostupné pro všechny</p>	<p>možnost obnovení emigrace, pokud se projeví rozdíl mezi životními podmínkami</p> <p>zvýšení byrokracie</p> <p>zvýšení kriminality, chudoby</p>

Zdroj: vlastní zpracování

Mezi hlavní silné stránky tohoto regionu je ustálení školského a zdravotního systému v takové podobě, jaký je dnes. V obou těchto oblastech je i přes pokrok možné udělat více. Azorské ostrovy jako celek trpí nedostatečným vzděláním místního obyvatelstva. Jedná se především u starších ročníků, zatímco u mladších ročníků již stoupá pomalu zájem o vyšší vzdělání. Přesto na menších ostrovech lze pozorovat větší rozdíly než na hlavním ostrově São Miguel. V této souvislosti je zapotřebí změnit přístup rodin k výchově ve větší váze vzdělání

v očích rodiny. Je zapotřebí vytvářet taková pracovní místa, aby motivovala ke studiu a k získání odpovídajícího vzdělání. Se zvýšením vzdělanosti by také mohl ustoupit do pozadí problém s kriminalitou a drogových závislostí. K tomu, aby se snížila úroveň nezaměstnanosti, by napomohla větší mobilita obyvatelstva jak mezi ostrovy, tak ve spojení s pevninou. Letecké společnosti by měly zavést lepší podmínky pro místní obyvatele tak, aby se mohli volněji pohybovat. Naplnila by se tím i obsazenost letadel. Dalším možným řešením nezaměstnanosti by mohlo být zpřístupnění leteckého prostoru i pro další letecké společnosti, aby bylo možné Azorské ostrovy snadněji nabídnout turistům. S větším zájmem o tyto ostrovy by místní trh zaznamenal nárůsty v tržbách místních ekonomických subjektů, tím by došlo i k navýšení potřeby nových zaměstnanců a tím pádem i ke snížení nezaměstnanosti. Větší počet pracovních míst by mohl také motivovat ke studiu. Na druhé straně se musí zohlednit i riziko spojené s životním prostředím, jak bylo popsáno v předchozí kapitole 7.1 o životním prostředí. Při skokovém navýšení turismu by byl ovšem vyvinut tlak i na ostatní oblasti hospodářství - stavebnictví, rybolov, restaurace, bezpečnost, zdravotnictví atd. Proto je zde nutné postupovat opatrně a pozvolna.

Je vhodné vyzdvihnout systém placených pracovních stáží, které jsou nabízeny absolventům v různých délkách trvání i s možností získání trvalého pracovního místa po uskutečnění stáže. Azorská vláda podporuje studenty s hledáním prvního zaměstnání a podporuje i zaměstnavatele při zaměstnání účastníků tohoto programu. Možnosti zlepšení spatřuji v zajištění kvalitní a dostupné zdravotní péče pro všechny obyvatele. Obyvatelé by měli mít dostupnou zdravotní péči na všech ostrovech a v případě, že tomu tak není, měli mít možnost jisté kompenzace cestovních nákladů. Některé z těchto problémů jsou již v současnosti řešeny s podporou Evropské unie a regionálních operačních programů.

9. EKONOMICKÉ DISPARITY

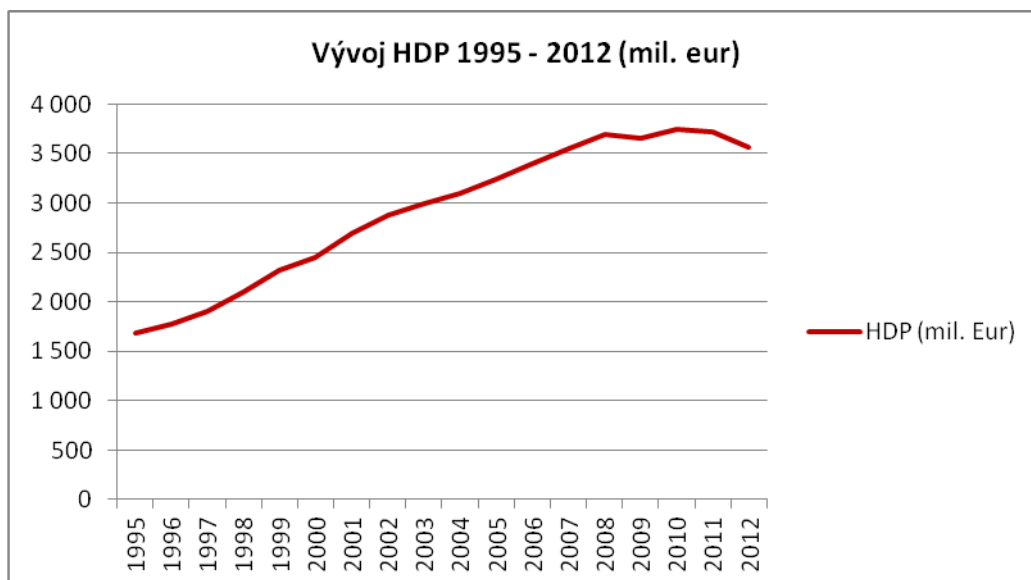
V poslední řadě je nesmírně důležité zdůraznit ekonomickou situaci, která se nachází na Azorských ostrovech. Azorské ostrovy jsou izolované, a tudíž ekonomické možnosti jsou také limitované – jsou tedy závislé na finanční pomoci Portugalské vlády a Evropských fondů. Struktura a vývoj příjmů a výdajů Azorského rozpočtu v posledních letech je znázorněna v Tabulce 20 a to v procentuálním zastoupení jednotlivých druhů příjmu a výdaje. Je důležité zmínit, že saldo rozpočtu se pohybuje v pozitivních hodnotách 0,7 milionu eur za rok 2012.

Tabulka 20 Vývoj složení rozpočtu Azorských ostrovů

	2009	2010	2011	2012
PŘÍJMY (běžné a kapitálové) %	100	100	100	100
- daňové příjmy	44	46,8	51,1	42,6
- transfery	45,4	45	45,9	43,2
- úvěry	4,9	4,8	2,3	13,7
- ostatní	5,7	3,4	0,7	0,5
VÝDAJE %	100	100	100	100
- běžné výdaje	57,4	57,8	59,7	55,9
- kapitálové výdaje	0,2	0,1	0,1	12,4
- plánované výdaje	42,4	42,1	40,2	31,6

Zdroj: upraveno dle [60]

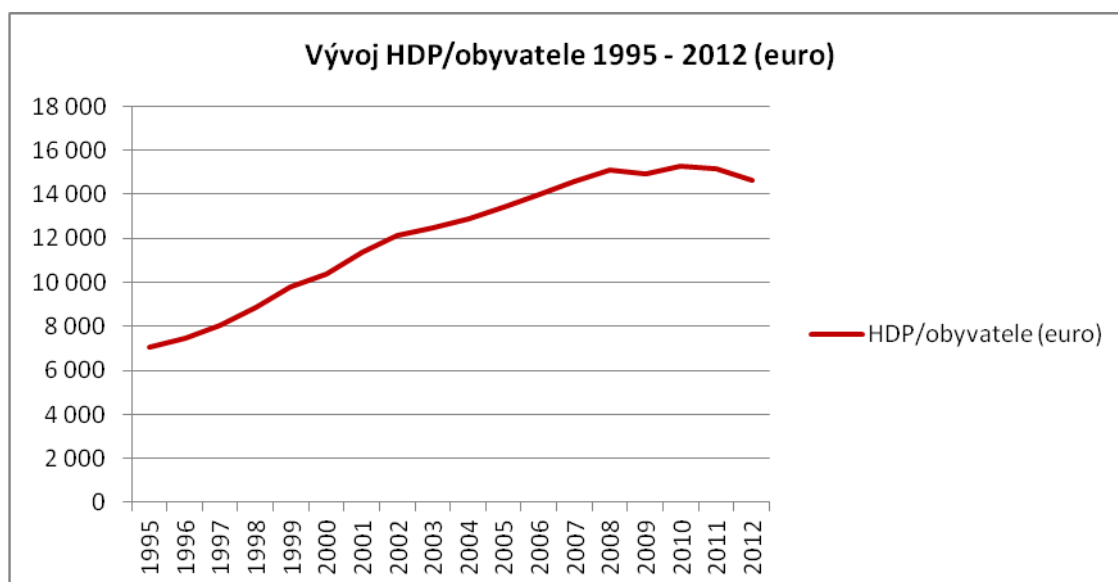
Vývoj regionálního HDP je znázorněn v grafu na Obrázku 31. V roce 2012 došlo ve vývoji HDP vyjádřeného v reálných cenách k procentuálnímu poklesu -3%. Tato hodnota poklesu patřila mezi jedny z nejnižších ve srovnání s ostatními regiony Portugalska, které registrovalo pokles reálného HDP o -3,2%. Azorské ostrovy a jejich HDP zastupují v rozmezí let 1995 až 2012 1,92% – 2,16% podíl na celkovém HDP celého Portugalska. Podíl jednotlivých ostrovů na produkci HDP Azorských ostrovů je nesouměrný. Největší podíl má ostrov São Miguel s přibližně 57,8% na produkci celkového HDP. Dalším významným ostrovem v přispívání k vývoji HDP má ostrov Terceira s přibližně 21,9%. Ostatní ostrovy přispívají menší mírou. Ostrov Faial se podílel na tvorbě HDP přibližně 6,9% a Pico téměř 5,4%, ostrov São Jorge přibližně 2,8%, Santa Maria přibližně 2,7%, ostrovy Graciosa a Flores přibližně 1,2% a ostrov Corvo přispěl k tvorbě HDP Azorských ostrovů podílem přibližně 0,1%. Od roku 1983 lze u ostrovů São Miguel a Santa Maria pozorovat nárůst tohoto podílu na rozdíl od všech ostatních ostrovů, kde se jejich podíl na tvorbě regionálního HDP pomalu snižuje.

Obrázek 31 Graf Vývoje HDP mezi lety 1995 - 2012

Zdroj: upraveno dle [60; 45]

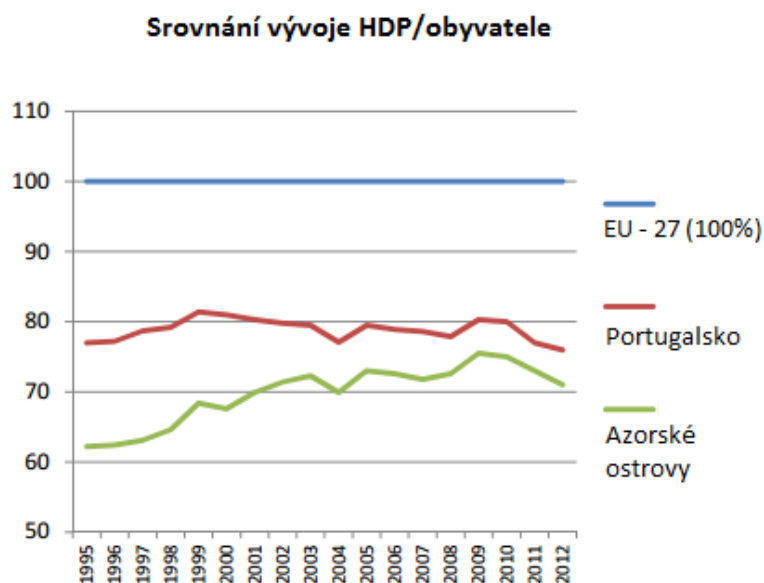
Hrubý domácí produkt přepočtený na obyvatele je znázorněn v grafu na Obrázku 32. Hodnoty tohoto ukazatele se vyvíjely od roku 1995 pozitivním směrem. V roce 1995 se hodnota HDP/obyvatele pohybovala na úrovni 7 100 euro ročně. Během následujících let se téměř zdvojnásobila, kdy svého maxima dosáhla v roce 2010 na úrovni 15 300 euro na obyvatele. Od tohoto roku docházelo k útlumu a v roce 2012 se hodnota tohoto ukazatele usídlila na 14 600 euro na obyvatele ročně.

Obrázek 32 Graf vývoje HDP/obyvatele mezi lety 1995 - 2012

Zdroj: upraveno dle [60; 45]

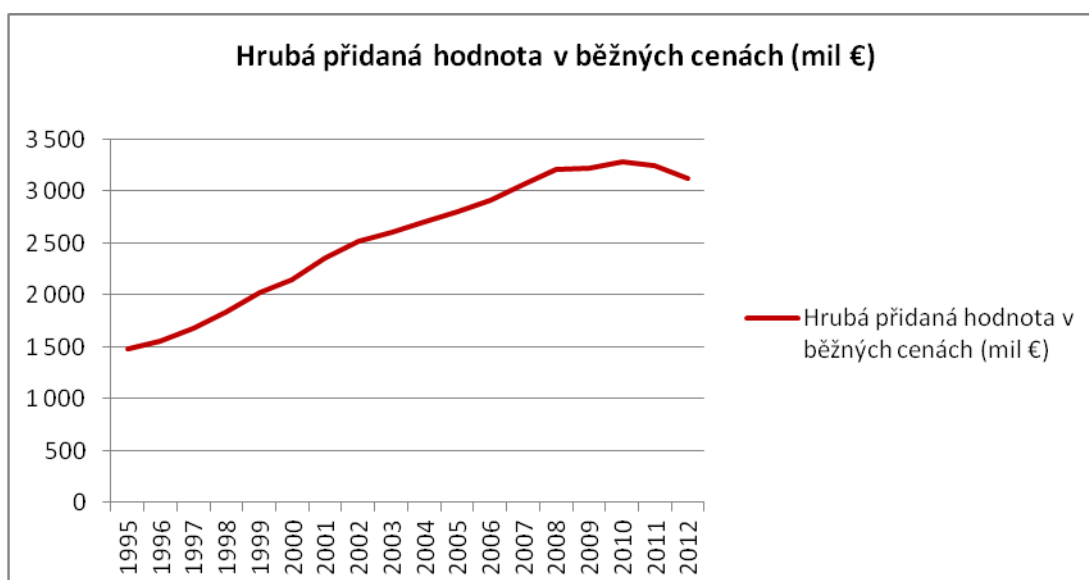
V porovnání s hodnotami naměřenými na kontinentu se Azorské ostrovy pohybují ve stejném časovém období mezi 81% až 94% hodnoty HDP/obyvatele. Ve srovnání s Evropskou unií se HDP/obyvatele na Azorských ostrovech pohybuje mezi 62% a 71%, jak uvádí graf na Obrázku 33.

Obrázek 33 Graf srovnání vývoje meziregionálního HDP/obyvatele

Zdroj: vlastní upraveno dle [60; 45]

Pokud jde o průměrnou intenzitu vývoje růstu výrobních činností na Azorských ostrovech ve srovnání s Portugalskem – zemi jako celkem, tak lze pozorovat pohyby převážně ve stejném rytmu, kdy se hodnoty HDP/obyvatele mají tendenci sbližovat. Vývoj globální produkce lze pozorovat z nejdůležitějších prvků pro výpočet přidané hrubé hodnoty podle odvětví činnosti. I tento ukazatel ekonomické činnosti vykazuje v posledních letech pokles.

Obrázek 34 Graf vývoje HPH v běžných cenách v letech 1995 - 2012

Zdroj: upraveno dle [60]

Tabulka 21 Podíl jednotlivých sektorů ekonomiky na tvorbě HPH mezi lety 2006 - 2009

Vývoj HPH v jednotlivých sektorech s přihlédnutím ke geografickému umístění

	primární sektor				sekundární sektor				terciální sektor			
	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009
Açores	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Santa Maria	1,3	1,1	2,4	1,9	1,0	1,0	0,9	0,9	3,3	3,4	3,3	0,9
São Miguel	53,8	54,0	60,1	57,6	58,7	59,3	63,5	62,6	56,5	55,4	56,9	62,6
Terceira	20,0	19,4	19,6	20,8	24,7	24,8	20,6	22,2	21,8	22,5	21,8	22,2
Graciosa	1,7	1,5	1,6	1,6	1,0	0,9	1,3	0,7	1,3	1,2	1,2	0,7
São Jorge	3,7	4,1	3,9	3,8	2,8	3,8	4,1	2,9	2,6	2,6	2,6	2,9
Pico	12,3	12,4	6,7	8,8	5,1	3,7	4,5	5,0	5,2	5,2	4,9	5,0
Faial	6,1	6,6	4,8	4,4	5,0	5,2	4,2	4,2	8,0	8,3	8,0	4,2
Flores	0,9	0,7	0,8	0,9	1,3	1,1	1,0	1,3	1,3	1,3	1,2	1,3
Corvo	0,2	0,1	0,1	0,2	0,4	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2

Zdroj: upraveno dle [60]

Jak ukazuje výše uvedená Tabulka 21, vývoj podílu jednotlivých ostrovů na tvorbě HPH se v jednotlivých letech víceméně nemění. Pokud má tedy určitý ostrov převahu v určitém sektoru, během posledních let nedošlo k převratnému vývoji směrem k větší dominanci či naopak. Největší podíl na tvorbě HPH má ve všech sektorech ostrov Sao Miguel. Zde lze pozorovat určitý nárůst podílu v sekundárním a terciálním sektoru, kdy se tento podíl pohybuje kolem 60%. Celkem vyvážený vývoj lze pozorovat na ostrově Terceira ve všech sektorech přes 20%. Ostatní ostrovy se pak na této hodnotě podílejí menším procentem. Lze

vyzdvihnout podíl ostrova Pico v primárním sektoru, i když i zde se podíl postupně snižuje, stejně jako na ostrově Faial v terciárním sektoru.

Podrobnější struktura regionu a procentuální zastoupení s vývojem tohoto podílu během let 1995 - 2012 je znázorněna v Tabulce 22.

Tabulka 22 Ekonomická struktura regionu – vývoj během let 1995 – 2012

Struktura ekonomiky - odvětví	1995	1999	2004	2007	2010	2012
zemědělství hospodářská zvířata lesnictví a rybolov	13,25%	12,41%	10,24%	8,17%	8,69%	9,58%
těžba a dobývání zpracovatelský průmysl výroba a rozvod elektřiny, plynu, páry a klimatizovaného vzduchu získávání vody její úprava a rozvod vody asanace, nakládání s odpady a znečištěním	7,09%	7,95%	8,50%	9,41%	9,98%	10,53%
Stavebnictví	8,73%	8,47%	8,37%	8,02%	6,30%	5,09%
velkoobchod a maloobchod opravy a údržba motorových vozidel a motocyklů doprava a skladování ubytování, stravování a pohostinství	23,53%	23,59%	25,16%	25,03%	25,26%	26,18%
informace a komunikace	2,51%	2,55%	2,22%	2,32%	1,90%	1,90%
peněžnictví a pojišťovnictví	4,01%	3,40%	3,32%	4,04%	3,54%	3,08%
činnosti v oblasti nemovitostí	8,16%	8,03%	7,43%	7,39%	7,99%	9,05%
aktivity profesní, vědecké a technické činnosti administrativní činnosti a podpůrné služby	3,19%	2,99%	3,16%	3,24%	3,22%	3,48%
veřejná správa a obrana povinné sociální zabezpečení vzdělávání, zdravotní a sociální péče	27,43%	28,30%	29,53%	29,80%	30,16%	27,95%
umělecké a zábavní činnosti opravy spotřebního zboží a jiné služby	2,11%	2,30%	2,08%	2,58%	2,95%	3,16%

Zdroj: upraveno dle [60; 45]

V posledních letech zaznamenal sektor primární, sektor služeb a administrativní činnosti určitý nárůst, oproti ostatním odvětvím. Procentní zastoupení v počtu zaměstnaných lidí v jednotlivých sektorech hospodářství je možné vidět v Tabulce 23. Zde je možné dobře sledovat vývoj a změny v jednotlivých sektorech, kdy se potvrzuje všeobecný trend nárůstu podílu terciálního sektoru. V případě Azorských ostrovů je v terciálním sektoru zaměstnáno přibližně 72,6 % obyvatelstva. V sektorech primárních a sekundárních lze pozorovat postupný úbytek.

Tabulka 23 Zastoupení sektorů ekonomiky

	2010	2011	2012	2013
primární sektor	11,3	12,7	14,3	12,9
sekundární sektor	23,8	19,9	15,9	14,5
terciální sektor	64,9	67,4	69,8	72,6

Zdroj: upraveno dle [60; 45]

Při podrobnějším pohledu na situaci na trhu práce je možné zjistit, že pracovní podmínky jsou velkou výzvou pro regionální vládu. Azorské ostrovy čelí problému malé izolované ekonomiky a situace na trhu práce je neúspěšná. Z Tabulky 24 je možné vidět, že míra nezaměstnanosti rapidně v posledních letech narůstá a v roce 2013 se vyšplhala na neuvěřitelných 17 %. Dalším ukazatelem je míra produktivity, kdy méně než polovina obyvatelstva je aktivní.

Tabulka 24 Vývoj aktivního obyvatelstva a nezaměstnanosti v letech 2010 - 2013

	2010	2011	2012	2013
aktivní obyvatelstvo	118 424	120 591	120 640	119 838
- zaměstnaní	110 286	106 743	102 221	99 459
- nezaměstnaní	8 139	13 848	18 419	20 380
neaktivní obyvatelstvo	127 505	125 504	125 823	126 514
míra aktivity	48,2%	49,0%	48,9%	48,6%
míra nezaměstnanosti	6,9%	11,5%	15,3%	17,0%

Zdroj: upraveno dle [60; 45]

Těžká situace na trhu práce byla způsobena ztrátou cca 1800 pracovních míst v primárním a sekundárním sektoru. Tato ztráta byla částečně vykompenzována vytvořením přibližně 900 pracovních míst v terciálním sektoru. Zaměstnaní byla také zasažena poklesem na trhu práce. Nicméně intelektuální a vědecká zaměstnání si udržela pozitivní trend z minulých let a počet těchto pracovních míst roste. Nejvíce zasažené pracovní pozice jsou v oblastech manuálních činností v průmyslu a stavebnictví. Mezi profese, které se pohybovaly na stabilní úrovni, lze zařadit činnosti v oblasti služeb, bezpečnosti a ochrany a v oblasti prodeje.

Tabulka 25 Meziregionální srovnání v míře aktivity obyvatelstva a úrovni vzdělání

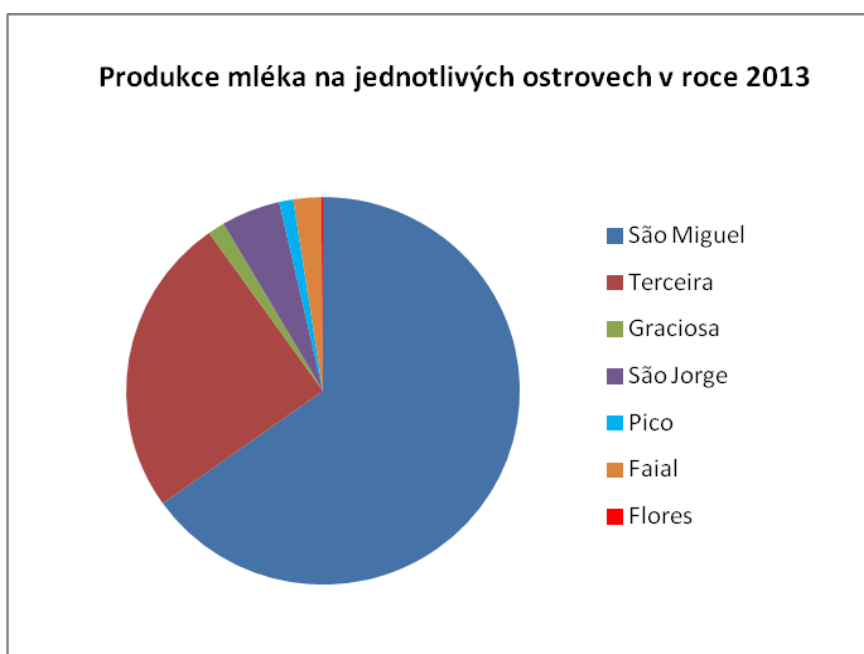
	Azorské ostrovy	Portugalsko	EU - 27
míra aktivity (%)			
celkem	48,6	51,3	48,7
- muži	55,8	55,8	54,3
- ženy	41,6	47,2	43,5
úroveň nejvyššího dokončeného vzdělání (%)			
- základní	67,0	55,6	20,0
- středoškolské	17,1	23,1	49,0
- vysokoškolské	15,9	21,3	31,0

Zdroj: upraveno dle [60; 45; 40]

Tato Tabulka 25 reprezentuje porovnání Azorských ostrovů s Portugalskem na pevnině a průměrem, který se nachází mezi členskými státy Evropské unie. Nejvýraznější rozdíl lze zde spatřovat v úrovni vzdělanosti na pracovním trhu – vysoký podíl obyvatelstva pouze se základním vzděláním.

9.1. Ekonomická struktura

Jak již bylo uvedeno výše, primární a sekundární sektor reprezentuje přibližně 30%. Z celkové zemědělské produkce vyniká produkce kukuřice pro krmné účely a dále se zde pěstují brambory, bataty, řepa, tabák, víno i čaj (jediná čajová plantáž v Evropě). Nejvýznamnějším produktem je však mléko a produkce mléčných výrobků. Graf na Obrázku 35 ukazuje, které ostrovy se nejvíce podílejí na chovu skotu a produkci mléčných výrobků.

Obrázek 35 Graf produkce mléka na Azorských ostrovech

Zdroj: upraveno dle [60]

Mezi nejvíce rozvinuté ostrovy s chovem skotu a mléčné produkce jsou ostrovy São Miguel a Terceira, kde se nachází velké procento povrchu ve formě pastvin. Mléčné výrobky jsou také jedním z důležitých exportních artiklů. V níže uvedené Tabulce 26 je možné vidět, že produkty vyrobené na Azorských ostrovech se exportují jak do Portugalska a na Madeiru, tak i významné procento vývozu končí v některých zemích Evropské unie a států mimo EU. Význam mezi exportním zbožím mají především sýry. Jejich procentuální zastoupení ve vývozu do Portugalska, na Madeiru a do EU činí ve všech třech případech téměř polovinu exportu. Význam exportu sušeného mléka roste se vzdáleností exportu, proto tato položka

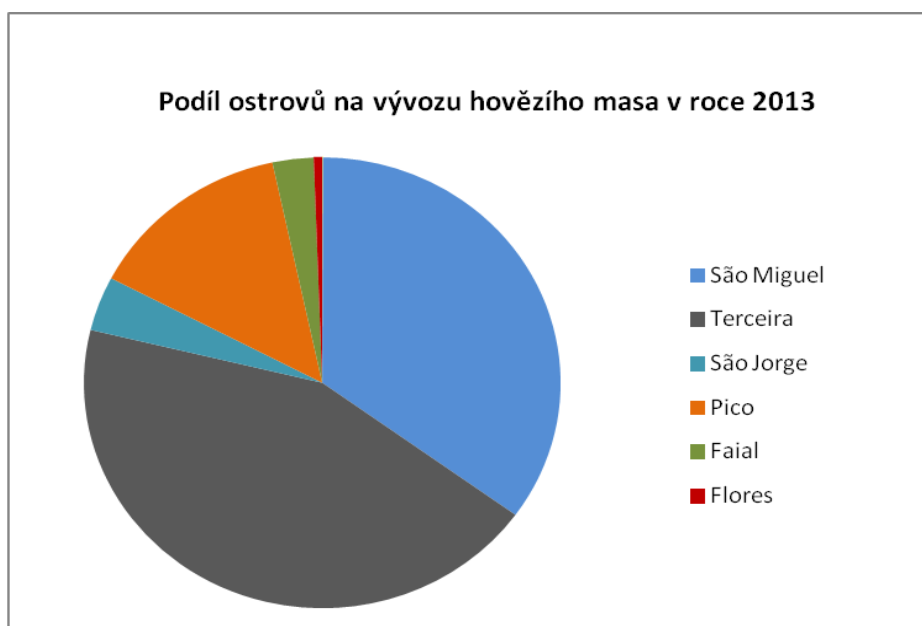
nabývá na hodnotě u dalších zemí. Naopak téměř polovina mléčné produkce zůstává na Azorských ostrovech. Nejvýznamnějším a nejnámějším sýrem jsou například sýry z ostrova São Jorge.

Tabulka 26 Složení vývozu mléčných výrobků a destinace

	cílová destinace produktů					celkem (mil.€)
	autonomní oblast Azorské ostrovy	Oblast kontinentálního Portugalska	autonomní oblast Madeira	Evropská unie	další země	
celkem (mil. €)	22 981 241	200 977 832	6 285 460	13 167 245	2 916 250	246 328 028
mléko	48,04%	18,17%	46,68%	3,75%	21,38%	51 608 299
sušené mléko	1,40%	16,09%	0,00%	16,29%	55,66%	36 421 500
sýr	28,06%	49,67%	45,59%	46,28%	21,92%	115 880 099
máslo	14,07%	12,01%	7,47%	0,03%	1,04%	27 877 260
šlehačka	2,56%	0,03%	0,26%			670 600
jogurty	2,00%	0,04%				550 430
sérum	3,55%	1,93%		33,66%		9 132 390
ostatní	0,32%	2,05%				4 187 450

Zdroj: upraveno dle [60]

Dalším důležitým prvkem je chov skotu na maso. Toto zboží je také předmětem exportu. V následujícím grafu na Obrázku 36 je možné zpozorovat, které ostrovy se nejvíce podílí na produkci a exportu hovězího masa. Opět je zde zřejmé, že hlavní produkce masa je z ostrovů São Miguel a Terceira.

Obrázek 36 Produkce hovězího masa a zastoupení ostrovů na vývozu

Zdroj: upraveno dle [60]

Dalším velice významným prvkem produkce je lov mořských ryb. V tomto případě lze v grafu na Obrázku 37 dobře vidět, že podíl jednotlivých ostrovů na exportu vylovených ryb je více vyrovnaný. Všechny ostrovy disponují přístavy a množstvím místních rybářů, kteří se rybařením živí již po celé generace. V tomto případě mezi nejvýznamnější producenty patří São Miguel a Pico (přes 50%) a poté víceméně stejným podílem ostrovy Terceira, Santa Maria a Faial. Ostrovy São Jorge, Graciosa, Flores a Corvo přispívají malým dílem k výlovu ryb na export.

Obrázek 37 Podíl ostrovů na vývozu vylovených ryb

Zdroj: upraveno dle [60]

Azorské ostrovy jsou svou odlehlostí závislé na exportu a importu. Bilance zahraničního obchodu se pohybuje v hodnotách většího importu než exportu. Od roku 2007 lze pozorovat značný vývoj v oblasti vývozu, neboť úroveň pokrytí importu exporty představovala v tomtéž roce 41,3 % a v roce 2012 se již tato hodnota vyšplhala na 83 %. Mezi nejvýznamnější exportní a importní položky v roce 2012 patřilo jídlo a nápoje, průmyslové produkty, pohonné hmoty, stroje a zařízení, doprava materiálu a spotřební zboží. Přitom nejvíce produktů bylo dovezeno z Evropské unie, Spojených států Amerických, Kanady a Brazílie. Na druhé straně největšími exportními partnery Azorských ostrovů jsou postupně Evropská unie, USA, Kanada s Brazílií a další země.

Nejvýznamnějším sektorem ekonomiky na Azorských ostrovech je sektor terciální a v něm oblast turismu a ekonomických aktivit spojených s tímto odvětvím – ubytování, stravování, služby a obchody, turistické atrakce atd. Nejvyšší podíl na trhu ubytovacích

zařízení mají hotelové komplexy s ubytovací kapacitou celkem přes 8000 lůžek. V posledním roce došlo v této oblasti k malému poklesu ubytovací kapacity. Na druhou stranu se v posledních letech více než zdvojnásobila kapacita ubytovacích zařízení pojednaných formou venkovské turistiky. Celkem je tedy možné na azorských ostrovech napočítat 9 688 lůžek.

Tabulka 27 Složení ubytovací kapacity na Azorských ostrovech

	ubytovací kapacita (počet lůžek)			
	tradiční hotely	venkovská turistika	penziony, hostely, kepmy, ubytování v soukromí	celkem
2006	8 211	350	555	9 116
2007	8 153	609	735	9 497
2008	8 339	721	615	9 676
2009	8 566	820	543	9 927
2010	8 305	844	546	9 695
2011	8 465	822	524	9 812
2012	8 368	845	475	9 688

Zdroj: upraveno dle [60]

V následující Tabulce 28 je možné vidět, že i když kapacita hotelových komplexů zabírá téměř 90 % celkové kapacity, venkovská turistika má zde veliký vliv, neboť přibližně 39,1 % turistů se ubytuje právě v zařízeních pro venkovskou turistiku, dalších 15,6 % turistů se poté ubytovává v hostelech, penzionech či v soukromí. Na hotelové komplexy tedy nakonec zůstává menší polovina. Co se týče lidských zdrojů, tak naprostá většina 92,5 % zaměstnanců pracuje právě v hotelech, proto se tedy i v této kategorii nachází největší personální náklady a na druhé straně i celkové příjmy.

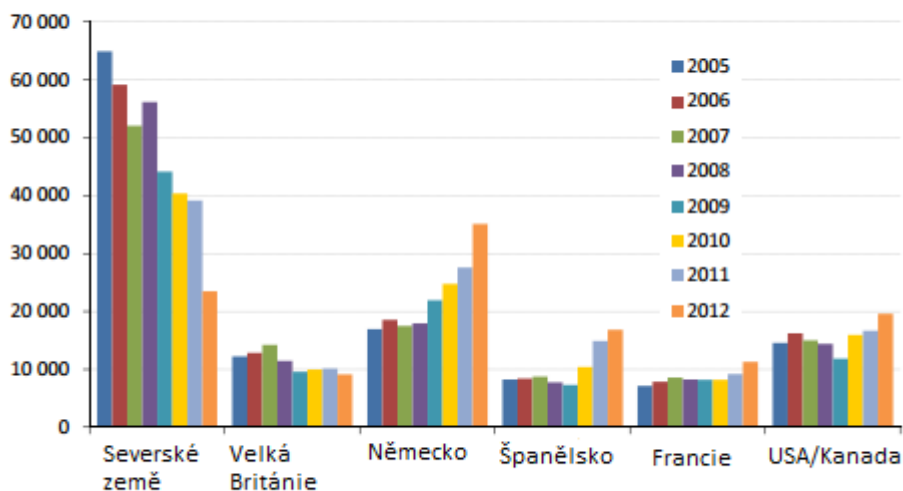
Tabulka 28 Obsazenost ubytovacích kapacit na Azorských ostrovech

	tradiční hotely	venkovská turistika	penziony, hostely, kepmy, ubytování v soukromí
zařízení	45,3	39,1	15,6
kapacita ubytování	88,7	6,6	4,6
rozmístění zaměstnanců	92,5	5,4	2,1
rozmístění hostů	96,6	2,1	1,3
obsazenost	95,2	2,9	1,9
celkové příjmy	96,7	2,4	0,9
výnosy z ubytování	95,5	3,3	1,2
personální náklady	97,9	1,7	0,4

Zdroj: upraveno dle [60]

Azorské ostrovy jsou z pohledu turistů nejžádanější v zemích, jako jsou Severské země – Norsko, Finsko, Švédsko atd., dále pak vzrůstající zájem německých turistů a přibližně stejný podíl turistů z Velké Británie, Španělska, USA a Kanady.

Vývoj počtu turistů dle zemí mezi lety 2005 - 2012

Obrázek 38 Graf vývoje složení národností turistů mezi lety 2005 - 2012

Zdroj upraveno dle [60]:

9.2. Ekonomický a lidský potenciál

Potenciál, který v sobě Azorské ostrovy skrývají lze vyjádřit pomocí SWOT analýzy, která se zaměřuje na zhodnocení silných a slabých stránek. Zabývá se také hlavními příležitostmi a hrozbami pro budoucí rozvoj.

SWOT analýza - ekonomický a lidský potenciál Azorských ostrovů	
silné stránky	slabé stránky
<p>systém pracovních stáží pro absolventy a vysoké využití této pracovní zkušenosti absolventy</p> <p>dobrá image v oblasti produkce regionálních potravin - mléko, sýry, maso</p> <p>venkovské, přírodní, a městské krajiny s velkým turistickým zájmem</p> <p>rozmanitost turistických aktivit</p> <p>převážně moderní hotelová kapacita s dostatečným obsazením a na vysoké úrovni</p> <p>převaha malého a středního podnikání</p> <p>příznivé podmínky pro zemědělství a chov</p>	<p>Významná součást regionálního ekonomického výkonu je omezena omezeními stanovenými společnými evropských politikami - společná zemědělská politika, společná rybářská politika</p> <p>malé rozměry, roztržitost a izolace regionálního trhu</p> <p>snížení rozvoj přírodních obchodovatelných produktů</p> <p>přidané transportní náklady k cenám regionálních produktů</p> <p>Obtíže v některých obchodních funkcích, marketingu a přístupu na kapitálové trhy</p> <p>slabá interakce mezi podniky a výzkumnými centry</p> <p>přidané náklady pro pohyb osob, zaměstnanců i návštěvníků</p>

	slabost některých turistických aktivit a doplňkových služeb
Příležitosti	hrozby
<p>obnova poptávky na trhu po regionálních produktech a produktech s produkcí šetrnou k životnímu prostředí</p> <p>podmínky pro rozvoj turismu - přírodní bohatství, ekologie, bezpečnost</p> <p>možnost diverzifikace ekonomické produkce s impulsem v sektoru turismu - rozvoj stavebnictví, hoteliérství, stravování, služeb, transportu atd.</p> <p>umožnění větší konkurence v letecké dopravě celoroční a zvětšení úrovně turismu</p> <p>zvýšení atraktivity vyšší úrovně vzdělání a následné zlepšení možností uplatnění v zaměstnání</p>	<p>Rostoucí mobilita lidského kapitálu a finanční omezení ve veřejném sektoru (univerzita), může vést k emigraci kvalifikovaných mladých vědců a výzkumníků.</p> <p>pokračující globalizace světových trhů a nemožnost konkurovat s izolovaným regionálním trhem</p> <p>Progresivní nárůst cen ropy s bezprostředním dopadem na přepravu zboží služeb</p> <p>rostoucí diverzifikace mezinárodní úrovně turistických produktů s příliš konkurenčním vztahem kvalita-cena</p> <p>Zvýšení ekonomických a finančních problémů provozovatelů dopravy, což by vyžadovalo další finanční zátěž veřejných dotací</p> <p>masivní nárůst turismu</p>

Zdroj: vlastní zpracování

Mezi silné stránky Azorské ekonomiky patří úroveň turismu a jeho široké spektrum aktivit nabízených turistům - mohou tak oslovit široký okruh lidí. Tato oblast ekonomiky stále nabízí obrovský potenciál rozvoje od budoucnosti. Dle mého názoru by se Azorský turismu měl ubírat konstantně vzrůstajícím tempem a měl by si udržet podobu turistiky orientované na přírodu, adrenalinové sporty a zážitky, ekoturistikou a podobně. V nabídce ubytování pro turisty by se mělo zvýšit zastoupení ubytování ve venkovském stylu, bez dalšího navyšování podílu klasických hotelů. Měly by se vyvarovat masovému turismu, stavění obrovských hotelových komplexů a přeměnou přírodního rázu. Cíle rozvoje turismu by měla být snaha o získání většího zastoupení v nabídce cestovních kanceláří pro zimní sezónu, neboť v tomto období dochází k největším výkyvům v produkci a nezaměstnanosti. Možným zlepšením v této oblasti by mohla být spolupráce leteckých společností a cestovních agentur na speciálních mimosezónních nabídkách.

Hlavní prioritou by mělo být nadále udržení přírodního bohatství, zaměření na lokální produkty a podporu malého a středního podnikání. Jednotlivé ostrovy by se měly snažit podporovat místní regionální produkci tak, aby se minimalizovaly transportní náklady -

jednotlivé ostrovy aby byly co nejvíce soběstačné v produkci. Déle by se měla vláda snažit o sjednocení trhu a o upevnění postavení tohoto malého izolovaného trhu v konkurenčním prostředí. Azorská vláda by také měla posilovat svoje postavení vůči Portugalsku - propagovat jednotlivé ostrovy.

Mezi další priority by se i v rozvojovém potenciálu mělo počítat s investicemi do vzdělání a o snahy navýšit vzdělanost obyvatel Azorských ostrovů ve srovnání s Portugalskem a o jejich zvýšené možnosti uplatnění na trhu práce. Významnou součástí budoucího vývoje musí být i podpora vědy a výzkumu (v uplatnění především na činnosti související s udržitelným rozvojem a přírodními vědami) a také podpory inovací. Mezi jedno z nejvýznamnějších ohrožení patří navyšování ceny ropy a ropných produktů, které ovlivňují celou azorskou ekonomiku ve formě zvýšených nákladů při dovozu těchto surovin.

ZÁVĚR

Azorské ostrovy jakožto izolované souostroví oddělené Atlantickým oceánem od nejbližší pevniny se potýkají se značnou izolovaností. Tato izolovanost se projevuje jak pozitivním směrem, tak i směrem negativním.

Negativně je tato ostrovní ekonomika ovlivněna v nemožnosti napojení na stávající evropské struktury ať už sítě technické infrastruktury, sítě pozemních komunikací či izolovaností místního ekonomického trhu a existencí dodatečných nákladů spojených s cenou transportu nejen ropy a pohonných hmot. Tento malý region trpí značným nedostatkem pracovních míst, který ještě navíc kolísá v závislosti na ročním období. Dalším nedostatkem tohoto souostroví je minulý nezáměr obyvatel k dosažení vyšší úrovně vzdělání, proto se zde nachází část obyvatelstva pouze se základním či dokonce žádným vzděláním. v Nelehké situaci se ostrovy nachází při nakládání s odpady, neboť se musí potýkat s nedostatkem místa pro skládkování, při získávání pitné vody jsou omezeny malou oblastí i čištění odpadních vod musí postupovat prvotřídně, neboť veškeré odpadní vody ústí do moře, odkud se rybolovem získává nezanedbatelná část regionální produkce.

Na druhé straně silnou stránkou této izolovanosti je míra uchování přírodního rázu krajiny a přírodního bohatství. Bohatství, na které je kladen vysoký důraz na jeho budoucí zachování formováním rezervací, ochranou přírody a životního prostředí. Konkurenční výhodou v této oblasti je existence geotermálních aktivit, které umožňují produkci energie z obnovitelných zdrojů. Turistické aktivity spojené s poznáváním přírody, pozorováním podmořského života a mořských tvorů a aktivní rurální turistika patří mezi hlavní náplně nabídek cestovních agentur. Tento přírodní charakter je zlatým želízkiem, které láká nespočet milovníků přírody k návštěvě tohoto regionu. Je to právě příroda, která udává charakter Azorských ostrovů.

Přesto, že jsou Azorské ostrovy závislé na napojení na fondy EU i transfery finančních prostředků z republikového rozpočtu, regionální vláda se snaží dbát na regionální produkci, regionální trh, propagaci regionálních potravin, na držení bezpečnosti a kvalitu života. Výzvou pro místní vládu je větší podpora výzkumu, vývoje a inovací a to především v zajištění atraktivnosti studia a budoucího uplatnění pro místní mladé.

Rozvoj turismu je obrovským potenciálem tohoto území. Jednou z hlavních otázek je, zda uvolnit trh i pro další letecké společnosti, které by snížily cenu přepravy, navýšily dostupnost a usnadnily přístup turistů do této oblasti. Je ovšem třeba brát v úvahu, že tento turistický rozvoj musí být pozvolný a masová turistika, náhlý příliv množství turistů by přinesl spíše ohrožení než pozitiva - snížení kvality přírodních krás, zvýšený tlak na rozvoj hotelových

komplexů a zástavbu s tvorbou přilehlé infrastruktury, zvýšení tlaku na systém nakládání s odpady, ohrožení místních stanovišť živočišných i rostlinných druhů. Díky včasnému zásahu je možné nežádoucí účinky disparit v regionu ovlivňovat pozitivním směrem a také podtrhovat výjimečnost bohatství, které se v regionu nachází.

Cílem diplomové práce bylo provést analýzu vybraného regionu a za pomoci dostupných nástrojů v něm určit problémové lokality a navrhnout kroky k minimalizaci dalšího prohlubování těchto disparit. Cíl této práce se podařilo naplnit.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] BECATTINI, G. The development of light industry in Tuscany: An interpretation. In *Economic Notes*, 1978, č. 3. ISSN 0391-5026.
- [2] BRUSCO, S. The Emilian model: productive decentralisation and social integration. In *Cambridge Journal of Economics*, 1982, č. 6, ISSN 0309-166X.
- [3] DIDEROT. *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích*. Praha: Nakladatelský dům OP Diderot, 1997. 700 s. ISBN 80-85841-33-9
- [4] FLORIDA, R. Toward the learning region. In *Futures*, 1995, č. 27. ISSN 0016-3287.
- [5] GAJDOŠ, P.; PAŠIAK, J. Regionálny rozvoj Slovenska z pohľadu priestorovej sociológie. Bratislava: SAV, 2006.
- [6] GOODALL, B. (ed.): *Dictionary of Human Geography*. London: Penguin Group, 1987
- [7] HAMPL, M.; BLAŽEK, J.; ŽÍŽALOVÁ P. Faktory – mechanismy – procesy v regionálnom vývoji: aplikácie konceptu kritického realismu. In *Ekonomický časopis*, 56, 2008, č. 7. ISBN 80-902686-6-8.
- [8] HIRSCHMAN, A. O. *The Strategy of Economic Development*. New Haven: Yale University Press, 1958.
- [9] HUČKA, Miroslav, Alois KUTSCHERAUER a Jan SUCHÁČEK. *TEORIE, METODOLOGIE A KLASIFIKACE REGIONÁLNÍCH DISPARIT: Výzkumná studie*. Ostrava, 2009. WD-55-07-1.
- [10] CHABIČOVSKÁ, Kateřina, Iva GALVASOVÁ, Jan BINEK, Jan HOLEČEK a Alena PŘIBYLÍKOVÁ. *ROZVOJOVÝ INTERAKTIVNÍ AUDIT – PŘÍSTUPY K ŘEŠENÍ DISPARIT*. Brno, 2009. ISBN 978-80-904308-1-5.
- [11] KLIKOVÁ, CH.; KOTLÁN, I. *Hospodářská politika*. Ostrava: Sokrates, 2003, ISBN 80-86572-04-8.
- [12] KUTSCHERAUER, Alois a kolektiv. *Regionální disparity: Disparity v regionálním rozvoji země - pojetí, teorie, identifikace a hodnocení*. Ostrava: Technická univerzita Ostrava, 2010. WD-55-07-1.
- [13] KUTSCHERAUER, A. a kol. *Teorie, klasifikace, systémová dekompozice a mezinárodní srovnání. Průběžná výzkumná zpráva 2*. Ostrava: VŠB-TUO, 2009.

- [14] LUNDEVALL, B. A. (ed.) National Systems of Innovation; Toward a Theory of Innovation and Interactive Learning. London: Pinter, 1992. ISBN 1-85567-063-1.
- [15] MAIER, G.; TÖDTLING, F. Regionálna a urbanistická ekonomika 2. Regionálny rozvoj a regionálna politika. Bratislava: Elita, 1998. ISBN 80-8044-049-2.
- [16] MATOUŠKOVÁ, Z., HALUZKA, P., BRANDOVÁ, H.: Úvod do prostorové ekonomiky. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1992
- [17] MOLLE, W. European Cohesion Policy. London: Routledge, 2007.
- [18] MYRDAL, G. Economic Theory and Under-developed Regions. London: Gerald Duckworks, 1957.
- [19] PERROUX, F. Economic Space: Theory and Applications. In Quarterly Journal of Economics, 1950, Vol. 64, Harvard University Press,
- [20] PIORE, M.; SABEL, CH. The Second Industrial Divide: Possibilities for Prosperity. New York: Basic Books, 1984. ISBN 9780465075614.
- [21] SAXENIAN, A. Regional Advantage: Culture and Competition in Silicon Valley and Route 128. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1994, ISBN 0-674-75339-9.
- [22] SAYERS, David. Azores. 4. vyd. United Kingdom: Brandt, 2012. ISBN 13.
- [23] VANHOVE, N. Regional Policy: A European Approach. Aldershot: Ashgate, 1999.
- [24] VANHOVE, N.; KLAASEN, L. H. Regional Policy: A European Approach. Avebury: Aldershot, 1987, ISBN 0-566-05413-2.
- [25] VANHOVE N., KLAASSEN, L. H.: Regional policy: A European Approach. Aldershot: Gower , 1983
- [26] WISHLADE, F.; YOUILL, D. Measuring Disparities for Area Designation Purposes: Issues for the European Union. In Regional and Industrial Policy Research Paper, č. 24. Glasgow: University of Strathclyde, 1997.
- [27] ŽÍTEK, V., KLÍMOVÁ, V.: *Regionální politika*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2008. 107 s. ISBN 978-80-210-4761-7.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

- [28] Abz Slovník Cizích Slov. [online]. [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/disparita>
- [29] Atlânticoline. [online]. [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://www.atlanticoline.pt/>
- [30] Azores.com. [online]. © 1996 - 2014 Portugal Online [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: www.azores.com
- [31] BusinessInfo. Teritoriální Informace. [online]. [cit. 2014-04-01]. © 1997-2014 CzechTrade. Dostupný z: <http://www.businessinfo.cz/cs/zahranicni-obchod-eu/teritorialni-informace-zeme/portugalsko.html>
- [32] Carta das Instalações Desportivas Artificiais. Universidade de Coimbra [online]. 2009 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: http://www.uc.pt/fluc/serv_com/pdf_docrochette/Grupo_Oriental.pdf
- [33] Central Intelligence Agency. The World Factbook. [online]. 2014 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/po.html>
- [34] Český statistický úřad. [online]. 2014 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/cz/mapy/nuts2/html/pt.htm>
- [35] Direção-Geral da Saúde. Portal da Estatística da Saúde [online]. 2011 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.dgs.pt/>
- [36] Divisões Territoriais. [online]. 2014 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://sig.ine.pt/>
- [37] DOČKAL, Vít. Ústřední pojmy regionální politiky EU. 2004, VI., č. 1. Dostupné z: <http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=192>
- [38] Económico. [online]. 2014 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: http://economico.sapo.pt/noticias/portugal-com-4-medicos-por-cada-mil-habitantes_158968.html
- [39] European Commission. Regional policy - inforegio. [online]. 2013 [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/regional_policy/atlas2007/portugal/index_en.htm
- [40] Eurostat. [online]. 2014 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database
- [41] FIA European Rally Championship. [online]. 2014 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.fiaerc.com/events?idSeason=2&idEvent=26>

- [42] Governo da República Portuguesa. AS REGIÕES AUTÓNOMAS . [online]. 2014 [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: <http://www.portugal.gov.pt/pt/a-democracia-portuguesa/as-regioes-autonomas/as-regioes-autonomas.aspx>
- [43] Governo dos Açores Descida da criminalidade nos Açores em 2009 é mais do dobro da nacional. [online]. ©2004 - 2014 Presidência do Governo dos Açores. [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.azores.gov.pt/Portal/pt/temas/cidadao/Administra%C3%A7%C3%A3o/Descida+da+criminalidade+nos+A%C3%A7ores+em+2009+%C3%A9+mais+do+dobro+da+nacional.htm?mode=category&lang=pt&area=c>
- [44] InsideEurope. Convergence regions. [online]. 2014 [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: <http://insideeurope.eu/node/294>
- [45] Instituto nacional de estatística. [online]. 2014 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: http://www.ine.pt/xportal/xmain?xpgid=ine_main&xpid=INE
- [46] Instituto Português do mar e da atmosfera. [online]. [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://www.ipma.pt/>
- [47] Metodická podpora regionálního rozvoje. Definice pojmu disparita. [online]. [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://www.regionalnirozvoj.cz/index.php/diskuze.437/items/definice-pojmu-disparita.html>
- [48] Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. Portugalsko. [online]. 2014 [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/portugalsko/
- [49] Net Resíduos. Plano estratégico de gestão de resíduos dos Açores. [online]. 2007 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.netresiduos.com/gallerydocs.aspx?menuid=110>
- [50] Observatório das desigualdades. [online]. 2010 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://observatorio-das-desigualdades.cies.iscte.pt/index.jsp?page=indicators&id=128>
- [51] Panazorean. Filmový festival. [online]. 2014 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.panazorean.com/>
- [52] PROGRAMA OPERACIONAL DOS AÇORES PARA A CONVERGÊNCIA. PROPOSTA DE REPROGRAMAÇÃO. Direcção Regional do Planeamento e Fundos Estruturais, [online]. 2012 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.proconvergencia.azores.gov.pt/Doc/REG/2007PT161PO006annex.pdf>

- [53] Ranking web de Universidades. Portugal. [online]. 2014 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.webometrics.info/es/Europe/Portugal>
- [54] Red Bull. Red Bull Cliff Diving. [online]. 2014 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: http://www.redbullcliffdiving.com/en_INT/event/azores-s-miguel-0
- [55] Rede Regional de Áreas Protegidas. Presidência do Governo dos Açores [online]. 2014 [cit. 2014-04-06]. Dostupné z: <http://www.azores.gov.pt/Gra/srrn-natureza/menus/secundario/Áreas+Protegidas/>
- [56] Regional policy. European Commission [online]. 2014 [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/>
- [57] Sata Rallye Acores. [online]. 2014 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.satarallyeacores.com/>
- [58] Secretaria Regional dos Recursos Naturais. Governo dos Açores [online]. [cit. 2014-04-06]. Dostupné z: <http://parquesnaturais.azores.gov.pt/pt/smiguel>
- [59] Serviço de Estrangeiros e Fronteiras. [online]. 2014 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.sef.pt/portal/v10/PT/asp/page.aspx>
- [60] Serviço regional de estatística dos Açores. [online]. 2014 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: http://estatistica.azores.gov.pt/default.aspx?lang_id=1
- [61] Sistema da Informação Geográfica do Ambiente e do Mar dos Açores. [online]. 2014 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: [http://sig.srrn.azores.gov.pt/SIG/\(S\(igsda555ld5twx32vjvqym55\)\)/MapView/SectionsViewer.aspx?id=10](http://sig.srrn.azores.gov.pt/SIG/(S(igsda555ld5twx32vjvqym55))/MapView/SectionsViewer.aspx?id=10)
- [62] Strukturální fondy. Ministerstvo pro místní rozvoj [online]. 2014 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://www.strukturalni-fondy.cz/>
- [63] Surf-forecast.com. [online]. © 2013 Meteo365.com [cit. 2014-03-29]. Dostupné z: <http://www.surf-forecast.com/breaks/Santa-Iria>
- [64] Transportes Marítimos Açorianos: Transmacor [online]. [cit. 2014-04-04]. Dostupné z: <http://www.transmacor.pt>
- [65] UNESCO. World Heritage Centre [online]. 1992 - 2014 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/>
- [66] Universidade dos Açores. Factos e numeros. [online]. 2014 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: http://www.uac.pt/factos_e_numeros

- [67] Universidade dos Açores. Oferta educativa. [online]. 2014 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.uac.pt/ofertaeducativa>
- [68] Urgente nova prisão nos Açores. Sindicato dos Magistrados do Ministério Público [online]. 2013 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.smmp.pt/?p=24627>
- [69] ZoomAcores. [online]. 2014 [cit. 2014-04-21]. Dostupné z: <http://www.zoomazores.com/map/>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A Administrativní členění Azorských ostrovů a vývoj obyvatelstva

Příloha A

ostrov	obec s rozšířenou působností	plocha km ²	populace 1991	populace 2001	populace 2011	% změna 1991/2001	% změna 2001/2011	hustota obyvatelstva 2001 (obyv/km ²)	hustota obyvatelstva 2011 (obyv/km ²)
Santa Maria	Vila do Porto	97,2	5 922	5 578	5 547	-5,8	-0,6	57,4	57,1
		97,2	5 922	5 578	5 547	-5,8	-0,6	57,4	57,1
Sao Miguel	Lagoa	45,6	12 900	14 126	14 430	9,5	2,2	311,8	316,4
	Nordeste	99,9	5 490	5 291	4 920	-3,6	-7,0	52,1	49,2
	Ponta Delgada	233,0	61 989	65 854	68 748	6,2	4,4	277,3	295,1
	Povoacao	108,0	7 323	6 726	6 314	-8,2	-6,1	61,3	58,5
	Ribeira Grande	180,2	27 163	28 462	32 032	4,8	12,5	158,2	177,8
	Vila Franca do Campo	78,0	11 050	11 150	11 255	0,9	0,9	140,9	144,3
		746,8	125 915	131 609	137 699	4,5	4,6	176,2	184,4
Terceira	Angra do Heroísmo	241,0	35 270	35 581	34 976	0,9	-1,7	146,2	139,4
	Praia da Vitória	161,3	20 436	20 252	21 086	-0,9	4,1	124,4	130,7
		402,2	55 706	55 833	56 062	0,2	0,4	138,6	139,4
Graciosa	Santa Cruz da Graciosa	61,2	5 189	4 780	4 393	-7,9	-8,1	78,1	71,8
		61,2	5 189	4 780	4 393	-7,9	-8,1	78,1	71,8
Sao Jorge	Calheta	126,3	4 512	4 069	3 617	-9,8	-11,1	31,5	28,6
	Velas	117,4	5 707	5 605	5 381	-1,8	-4,0	47,2	45,8
		245,8	10 219	9 674	8 998	-5,3	-7,0	39,4	36,6

Pico	Lajes do Pico	155,3	5 563	5 041	4 701	-9,4	-6,7	31,5	30,3
	Madalena	147,1	5 964	6 136	6 049	2,9	-1,4	41,3	41,1
	Sao Roque do Pico	142,4	3 675	3 629	3 394	-1,3	-6,5	25,3	23,8
		447,7	15 202	14 806	14 144	-2,6	-4,5	33,1	31,6
Faial	Horta	173,1	14 920	15 063	15 038	1,0	-0,2	87,0	86,9
		173,1	14 920	15 063	15 038	1,0	-0,2	87,0	86,9
Flores	Lajes das Flores	70,0	1 701	1 502	1 503	-11,7	0,0	21,5	21,5
	Santa Cruz das Flores	70,9	2 628	2 493	2 288	-5,1	-8,2	34,8	32,3
		141,7	4 329	3 995	3 791	-7,7	-5,1	28,2	25,8
Corvo	Vila do Corvo	17,1	393	425	430	8,1	1,2	25,0	25,1
		17,1	393	425	430	8,1	1,2	25,0	25,1
Celkem	Azorské ostrovy	2 332,7	237 795	241 763	246 102	1,7	1,8	103,6	105,5